

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

**Geopolitické postavení Střední Ameriky:
Analýza zájmů Číny v regionu**

Diplomová práce

Autorka: Bc. Inesa Kotásková
Studijní program: N6701 Politologie
Studijní obor: Politologie – latinskoamerická studia
Forma studia: Kombinovaná
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Lenka Špičánová, Ph.D.

Hradec Králové, 2019

Zadání diplomové práce

Autor:	Bc. Inesa Kotásková
Studium:	F16NK0051
Studijní program:	N6701 Politologie
Studijní obor:	Politologie - latinskoamerická studia
Název diplomové práce:	Geopolitické postavení Střední Ameriky: Analýza zájmů Číny v regionu
Název diplomové práce AJ:	The geopolitical position of Central America: Analysis of China's interests in the region

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá geopolitickým postavením regionu Střední Amerika a geopolitickými a ekonomickými zájmy Číny ve vztahu k tomuto regionu. Ve Střední Americe se nachází Panamská šíje, jejíž geostrategický význam vyzdvihl již A. T. Mahan na konci 19. století. Hlavním cílem práce je analýza zájmu světové mocnosti Číny o Střední Ameriku v časovém rozmezí od konce studené války do současnosti. Teoreticky práce vychází z geopolitických teorií, především z koncepce A. T. Mahana, jež zdůrazňuje roli námořní síly a kontrolu strategických bodů v rámci námořních tras. Z metodologického hlediska je využita metoda případové studie a empiricko-analytický přístup.

Alquiera Peralta, Gabriel Edgardo. 2006. "De espaldas al dragón: las relaciones de Centroamérica con Taiwán." *Nueva Sociedad* 203, 171-179. Cornejo, Romer. 2010. "China y América Latina: recursos, mercados y poder global." *Nueva Sociedad* 228, 79-100. Ellis, Robert Evan. 2009. *China in Latin America: the whats and wherefores*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers. Granados Chaverri, Carlos. 1985. "Hacia una definición de Centro América: El peso de los factores geopolíticos". *Anuario de Estudios Centroamericanos* 11, č. 1, 59-78. Jenkins, Rhys. 2012. "Latin America and China: a new dependency?". *Third World Quarterly*, 33, č. 7, 1337-1358. Mahan, Alfred Thayer. 1890. *The Influence of Sea Power upon History, 1660-1783*. Dostupné na: <http://www.gutenberg.org/files/13529/13529-h/13529-h.htm> (2017-03-20)

Garantující pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Lenka Špičánová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 23.6.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucí diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

Inesa Kotásková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce Mgr. et Mgr. Lence Špičanové, Ph.D. za její ochotnou pomoc, rady a podnětná doporučení při zpracování této práce.

Anotace

Kotásková, Inesa. 2019. *Geopolitické postavení Střední Ameriky: Analýza zájmů Číny v regionu*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Katedra politologie. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá geopolitikou Střední Ameriky a zájmy Číny v tomto regionu od ukončení studené války do současnosti. Východiskem práce jsou klasické geopolitické teorie, především koncepce A. T. Mahana, který na konci 19. století přisuzoval Střední Americe velký význam jednak z obchodního, ale také z geopolitického hlediska.

Pro region je charakteristické jeho geografické umístění mezi dvěma oceány a mezi Severní a Jižní Amerikou, jeho tranzitní a geopolitický význam výrazně umocnilo otevření Panamského průplavu. V současné době je diskutována výstavba druhého interoceánského kanálu ve středoamerické šíji, která má být realizována na území Nikaraguy čínskou firmou. Zájem Číny v regionu se však neomezuje pouze jedním směrem a její angažmá je patrné i v dalších oblastech.

Hlavním cílem práce je vyobrazit a analyzovat geopolitický a ekonomický význam Střední Ameriky a analyzovat zájmy Číny v tomto regionu v období od konce studené války do současnosti. Práce je z metodologického hlediska pojata jako jednopřípadová interpretativní studie a využívá empiricko-analytický přístup.

Klíčová slova: Střední Amerika, Čína, geopolitika, ekonomika, Panamský průplav, Nikaragujský průplav

Annotation

Kotásková, Inesa. 2019. *The geopolitical position of Central America: Analysis of China's interests in the region*. Hradec Králové: University of Hradec Králové, Philosophical Faculty, Department of Political Science. Diploma thesis.

This thesis deals with the geopolitics of Central America and China's interests in the region since the end of the Cold War to the present. The starting point of the work are classical geopolitical theories, especially the concept of A. T. Mahan, who at the end of the 19th century attached big importance to Central America both from the business and geopolitical point of view.

The region is characterized by its geographical location between the two oceans, and between the North and South America, its transit and geopolitical significance greatly enhanced by the opening of the Panama Canal. Currently, the construction of a second Central American canal in the Isthmus of Central American, which is about being implemented in the territory of Nicaragua by a Chinese company, is being discussed. However, China's interest in the region is not limited to one direction and its engagement is visible in other areas.

The main aim of the thesis is to picture and analyze the geopolitical and economic importance of Central America and analyze China's interests in the region from the end of the Cold War to the present. This piece of work is methodologically conceived as a one-case interpretative study and empirical-analytical approach.

Key words: Central America, China, geopolitics, economy, Panama Canal, Nicaraguan Canal

Obsah

ÚVOD.....	1
1. Střední Amerika a klasické geopolitické teorie.....	5
1.1 Vývoj geopolitiky	5
1.2 Alfred Thayer Mahan.....	9
1.2.1 Geopolitické smýšlení A. T. Mahana.....	10
1.2.2 Mořská síla a význam středoamerické šíje.....	12
1.2.3 Škrťící body	16
1.3 Postavení Střední Ameriky v klasických geopolitických teoriích	17
1.3.1 Mackinderův Heartland.....	18
1.3.2 Spykmanův Rimland	19
1.3.3 Haushoferova teorie panregionů	20
1.3.4 Cohenova koncepce regionů	21
1.4 John P. Augelli a koncepce kulturních oblastí ve Střední Americe.....	22
1.5 Využitelnost klasických geopolitických koncepcí v současnosti	24
2. Geopolitika Střední Ameriky.....	25
2.1 Různá vymezení regionu	26
2.2 Geografie a přírodní podmínky.....	28
2.3 Vývoj politického uspořádání regionu.....	30
2.4 Ekonomika	32
2.4.1 Ekonomický vývoj	32
2.4.2 Zemědělství, průmysl a služby.....	37
2.4.3 Zahraniční investoři.....	39
2.5 Geostrategické umístění.....	42
2.5.1 Panamský průplav	43
2.5.2 Nikaragujský průplav	44
2.6 Zhodnocení geopolitického a ekonomického významu regionu	47
3. Zájmy Číny v regionu.....	50
3.1 Čínská strategie.....	51
3.2 Diplomatické soupeření s Tchaj-wanem.....	53
3.3 Vzájemný obchod	55
3.4 Čínské investice v regionu	60
3.5 Infrastrukturní projekty realizované čínskými firmami.....	63
3.6 Nikaragujský průplav	66

3.7 Zhodnocení ekonomického a geopolitického významu regionu pro Čínu	68
ZÁVĚR.....	73
Seznam použitých zdrojů.....	77
Přílohy.....	87

Tabulky

tab. 1: Čínský export a import v lednu 2019

tab. 2: Čínský export a import v lednu 2017

tab. 3: Čínský export a import v lednu 2018

tab. 4: Velké čínské investice ve Střední Americe v letech 2005 až 2018 dle jednotlivých států

tab. 5: Velké čínské investice ve Střední Americe v letech 2005 až 2018

Grafy

graf č. 1 - Podíl čínského exportu do jednotlivých zemí Střední Ameriky

graf č. 2 - Podíl čínského importu z jednotlivých zemí Střední Ameriky

Seznam použitých zkratk

AFECC	Anhui Foreign Economic Construction Group
BCIE	Středoamerická banka pro ekonomickou integraci
CCCC	China Communications Construction Company
CEPAL	Hospodářská komise pro Latinskou Ameriku a Karibik
CMNC	China Machine New Energy Corporation
CRCC	China Railway Construction Corporation
ČLR	Čínská lidová republika
DPH	Hrubý domácí produkt
DR-CAFTA	Dominikánsko–středoamerická dohoda o volném obchodu
HKND	HK Nicaragua Canal Development Investment Co., Ltd.
CHEC	China Harbour Engineering Company LTD
MCCA	Středoamerický společný trh
MMF	Mezinárodní měnový fond
MOFCOM	Čínské ministerstvo obchodu
PZI	Přímé zahraniční investice
SICA	Středoamerický integrační systém
SIECA	Sekretariát středoamerické ekonomické integrace
SINOPEC	China Petroleum & Chemical Corporation
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
USA	Spojené státy americké
USD	Americký dolar
WB	Světová banka

ÚVOD

Střední Amerika¹ představuje v celosvětovém měřítku malý region, který může být často zastiňován svými severoamerickými či jihoamerickými sousedy. Ve Střední Americe se nenacházejí velké a politicky a ekonomicky vlivné státy, poloha tohoto regionu je však geostrategicky významná, čehož si byly vědomy již evropské mocnosti v době kolonialismu.

Střední Amerika tvoří spojnici mezi dvěma „velkými Amerikami“ a zároveň mezi dvěma oceány. Z toho jasně vyplývá její význam na mapě světa coby obchodní trasy a potenciálně vhodného místa k založení základny, odkud by světové velmoci mohly vést případný útok na severoamerický či jihoamerický kontinent.

Pro své klimatické a přírodní podmínky spojené s úrodnou sopečnou půdou má region předpoklady pro pěstování některých, především tropických plodin a je také oblíbenou destinací zahraničních turistů, od kterých Střední Amerika získává nezanedbatelnou část regionálních příjmů.

Po studené válce v devadesátých letech dvacátého století spolu s přijetím neoliberálních reforem začali na středoamerický trh vstupovat různí zahraniční investoři. Mezi nimi jsou i čínské (státní) firmy, které v regionu realizují některé velké infrastrukturní projekty; tím největším z nich je výstavba druhého průplavu ve středoamerické šíji. Zahraniční investice pro Střední Ameriku byly a jsou důležité, neboť díky nim dochází k výstavbě infrastruktury, což má však často za následek devastaci krajiny a znečištění vodních toků, a to přináší řadu problémů do života místních domorodých komunit.

Střední Amerika je pro Čínskou lidovou republiku zajímavá především jako tranzitní oblast a je pro ni problematická kvůli diplomatickým vztahům s Tchaj-wanem. Z hlediska nerostných surovin a exportovaného zboží je pro ni spíše okrajovým regionem.

¹ V této práci je pod tímto pojmem chápáno území šesti hispanofonních republik ležících na středoamerické šíji, tedy Guatemala, Salvador, Honduras, Nikaragua, Kostarika a Panama. (Viz obr. 1.)

Tato práce si klade dva cíle. Prvním z nich je popsat a analyticky zhodnotit geopolitický význam regionu Střední Ameriky. Druhým je analýza zájmů Číny² o tento region od konce studené války do současnosti.

V souvislosti s cíli práce jsou kladeny tyto dvě výzkumné otázky:

1. V čem spočívá geopolitický a ekonomický význam středoamerického regionu?
2. V jakých směrech jeví Čínská lidová republika zájem o Střední Ameriku v období od konce studené války do současnosti?

Z metodologického hlediska je práce pojata jako jednopřípadová interpretativní studie³. Tato metoda byla zvolena z důvodu jedinečného postavení středoamerického regionu na mapě světa a proto, že se práce snaží o porozumění konkrétnímu případu a nikoliv o teoretickou generalizaci. V práci je jako jedinečný případ sledována tematicky, geograficky i časově jasně vymezená oblast, tedy region Střední Ameriky, jeho geopolitika a geopolitické a ekonomické zájmy Čínské lidové republiky v tomto regionu od konce studené války do současnosti. V práci je dále využit empiricko-analytický přístup.

Východiskem je první kapitola, která se zabývá geopolitikou a vybranými klasickými geopolitickými teoriemi a snaží se ukázat, jakou roli v těchto teoriích hrál středoamerický region.

Tato práce je členěna do tří kapitol, které jsou doplněny úvodem a závěrem, seznamem použitých zdrojů a přílohami. První kapitola je teoretická a zabývá se geopolitikou a vybranými klasickými geopolitickými teoriemi včetně postavení Střední Ameriky v těchto teoriích. Největší pozornost je zde věnována geopolitickému smýšlení námořního důstojníka A. T. Mahana, který na přelomu devatenáctého a dvacátého století svými myšlenkami silně ovlivnil zahraniční politiku Spojených států amerických vůči karibské oblasti a středoamerické šíji a mimo jiné upozornil na strategický a geopolitický význam námořních tzv. škrťících bodů, přičemž jeden z nejdůležitějších těchto bodů se nachází právě v námi zkoumaném regionu.

Druhá kapitola se zabývá geopolitickou charakteristikou Střední Ameriky. Nejprve se zde podíváme na různá vymezení regionu a dále se budeme věnovat geografii a přírodním podmínkám regionu, neboť tyto dva aspekty přímo souvisí s geopolitickým a

² Pojem Čína je v této práci používán synonymně s pojmem Čínská lidová republika (ČLR).

³ Tento typ případové studie popsal A. J. Lijphart (Lijphart 1971: 693-694) či P. Drulák (Drulák 2008: 34).

ekonomickým významem Střední Ameriky, které zde budeme popisovat. Tato část práce se snaží vyobrazit a analyzovat geopolitický a ekonomický potenciál Střední Ameriky a na jejím základě vyvodíme odpověď pro první výzkumnou otázku.

Třetí kapitola je zaměřena na analýzu zájmů Číny o středoamerický region. První podkapitola této části je věnována čínské strategii, neboť Střední Amerika není zdaleka jediným světovým regionem, ve kterém čínské soukromé i státní firmy realizují velké projekty a poskytují finanční půjčky místním vládám. Tato kapitola se dále zabývá čínsko-středoamerickým exportem a importem, čínskými investicemi v námi sledovaném regionu a velkými infrastrukturními projekty, které ve Střední Americe realizovaly čínské státní i soukromé společnosti. Samostatný oddíl je zde věnován Nikaragujskému průplavu. Zkoumání z této části nám poslouží k zodpovězení druhé výzkumné otázky.

Tato práce je vypracována na základě rešerše odborné literatury a analýzy dokumentů, které jsou k námi zkoumanému tématu dostupné. Práce čerpá především z odborných článků dostupných v digitální knihovně JSTOR, dále z odborných knih a vědeckých článků publikovaných na stránkách Hospodářské komise pro Latinskou Ameriku a Karibik (CEPAL). Použitá literatura je převážně v anglickém a španělském jazyce. Českých zdrojů bylo využito jen málo, neboť v českém znění není mnoho odborných titulů zabývajících se středoamerickým regionem. Ve druhé a třetí kapitole jsou kromě odborných publikací využity také články a statistiky z dostupných stránek vybraných portálů, jako například ze stránek Sekretariátu středoamerické ekonomické integrace (SIECA), Ministerstva obchodu ČLR (MOFCOM) nebo údajů uvedených na stránkách čínských investičních společností, jako například státní čínské společnosti Sinohydro. Dále pak kvůli zajištění aktuálnosti či nedostatku informací v odborné literatuře byly využity informace z některých zpravodajských portálů.

Co se týče dosavadního zpracování tématu, v případě první kapitoly, která je teoretická a věnuje se klasickým geopolitickým teoriím, je současné zpracování v odborné literatuře poměrně rozsáhlé. K některým klasickým autorům geopolitických teorií byly dokonce vypracovány samostatné studie a odborné knihy, které se přímo zabývají jejich životem, myšlením a dílem. Nebyly však nalezeny žádné dostupné publikace, které by se zabývaly geopolitickými teoriemi přímo ve vazbě na Střední Ameriku.

V případě druhé kapitoly je k dispozici řada publikací, které se věnují dějinám Střední Ameriky. Je dostupných také mnoho odborných studií, které se zabývají různými

středoamerickými reáliemi v regionální ekonomice. Při zpracování této kapitoly tak bylo třeba projít velké množství literatury a vyřídit, které z nich se pro tuto práci budou hodit. Pro aktuálnost byly také čerpány informace z portálů organizací CEPAL či SICA.

Co se týče třetí kapitoly, většina publikovaných odborných článků a knih se zabývá spíše zkoumáním vztahů Číny s celou Latinskou Amerikou či s vybranými jihoamerickými zeměmi a nezkoumá přímo / pouze námi sledovaný středoamerický region. Dále jsme se stětovali s nesnázemi ohledně aktuálnosti informací, neboť není mnoho dostupných publikovaných studií novějšího data, které by se svým zaměřením věnovaly námi zkoumanému tématu. Proto je v této části čerpáno jak z portálů vybraných organizací a investičních či realizačních společností, tak také z některých zpravodajských portálů.

1. Střední Amerika a klasické geopolitické teorie

V prvním oddílu této kapitoly je pracováno se samotným pojmem geopolitika. Pro pochopení jeho významu je nezbytné uvést vývoj tohoto pojmu a rovněž pohovořit o politické geografii, neboť geopolitika a politická geografie se zabývají podobnou oblastí, a proto si jsou velmi blízké.

Následně se tato kapitola zaměřuje na vybrané klasické geopolitické teorie a koncepty a hledá, jaká role je v nich přisuzována středoamerickému regionu. Samostatná podkapitola se zabývá geopolitikou A. T. Mahana, jehož myšlenky jsou silně navázány na středoamerický region a význam průplavů. Zde také pohovoříme o takzvaných „škrťácích bodech“.

Kapitola se dále věnuje čtyřem klasickým geopolitickým teoriím, a to teoriím H. J. Mackindera, N. J. Spykmana, K. E. Haushofera a S. B. Cohena. Tato práce si neklade za cíl podrobné zkoumání těchto základních geopolitických teorií; ve stručnosti jsou pouze tyto koncepty představeny a je zde vyvozeno, jaká role je v těchto teoriích přisuzována středoamerickému regionu.

Poslední podkapitola není dlouhá, ale přesto si v této práci zaslouží své místo, neboť J. P. Augelli (1962) si položil za cíl prozkoumat oblast Karibiku, Mexika a středoamerických republik coby jednoho geopolitického regionu a najít, jaké oblasti tohoto celku hrály největší geopolitický potenciál na mezinárodní úrovni. Autor svou koncepci nazývá „Rimland-Mainland theory“, z čehož je patrné, že termíny přejímá od klasických geopolitiků.

1.1 Vývoj geopolitiky

Geopolitické smýšlení se vyvíjelo po staletí a bylo utvářeno myšlenkami představitelů různých vědních oblastí. Původ geopolitiky můžeme nalézt již v 5. století př. n. l. u řeckých myslitelů, kteří shledali souvislosti mezi geografickou oblastí a fyzickým aspektem místních obyvatel. Předpokládá se, že Hekataiova mapa z této doby byla používána pro geopolitické účely. Mezi největší průkopníky geopolitiky v době před začátkem našeho letopočtu patřil Klaudios Ptolemaios (2. stol. př. n. l.) se svým spisem o zeměpisu, ve kterém spojil geografický aspekt s organizací státu. (Hernández 2009: 43-49)

Někteří autoři vidí geopolitické koncepce i ve starozákonním Genesis, ve kterém jeden z příběhů vypráví, že si bratři Abrahám a Lot po návratu z Egypta rozdělili půdu a mezníkem byla voda. (Krejčí 2010: 523)

Velký rozkvět geopolitického bádání začíná v 15. století v souvislosti s objevením nového kontinentu. Geopolitika přijímá nové impulzy motivované ekonomickými a politickými zájmy prvních národních monarchií ve Španělsku, Francii a Velké Británii. K rozvoji geopolitiky v této době přispěli jak objevitelé, tak i diplomaté a filozofové. (Hernández 2009: 43)

Za přímého předchůdce geopolitiky je považován německý přírodovědec a geograf Alexander Von Humboldt (1769–1859), který ve svém díle mimo jiné analyzuje zeměpisné skutečnosti a jejich vztah k lidskému životu a politice jednotlivých států. (Hernández 2009: 48) Významnou roli sehrál v téže době prezident Spojených států amerických James Monroe (1758–1831) se svou slavnou doktrínou (1823), jejímž základním postulátem je „Amerika pro Američany“ a že evropské mocnosti nemají právo zasahovat do záležitostí na americkém kontinentu. (Hernández 2009: 49)

První koncepce, které můžeme označit jako geopolitické, pocházejí však až z konce 19. století. Tyto koncepty lze rozdělit na dva směry: pro první směr je typické ovlivnění sociálním darwinismem a tyto teorie se označují jako *Organic State Theories*. Charakteristikou druhého směru, nazývaného *geostrategie*, je snaha o reflexi globálního vývoje, a jeho cílem je mimo jiné snaha o přímé ovlivnění zahraniční politiky. (Romancov 2002: 421)

První z definic geopolitiky (1897) pochází z pera švédského badatele Rudolfa Kjelléna (1864–1922), podle kterého se tato vědecká disciplína zabývá „*vlivem geografických faktorů na politický vývoj v životě národů a států, a to v nejširším slova smyslu*“. (Cairo 2013: 337⁴)

Ze sémantického hlediska slovo geopolitika ukazuje na vztah mezi zemí a politikou. Rudolf Kjellén však neměl na mysli jakýkoliv vztah mezi těmito dvěma entitami, ale zvláštní příčinný vztah, který byl tehdy popsán již existující teoretickou školou, která právě až zpětně získala název „geopolitická“. (Krejčí 2010: 524)

Geopolitika se původně objevuje jen jako koncept a praxe, na začátku 20. století však tato nová vědecká disciplína usiluje o podporu a expanzi státu. V této době byli

⁴ Zde citace převzata z Hennig y Körholz, 1938 [1977: ix].

všichni hlavní geopolitici konzervativní muži bílé pleti, imperialisté, kteří se snažili ospravedlnit imperialismus a s ním spojenou expanzi svým vlastním státem, či „rasou“ a v geopolitice poukazovali především na moc západního světa. (Tuathail 2006: 4)

Pojem geopolitika byl nejdříve považován za synonymum politické geografie a tyto pojmy se zhruba do čtyřicátých let dvacátého století používaly paralelně. (Romancov 2002: 388) Geopolitika a politická geografie mají společného zakladatele; je jím německý profesor Fridrich Ratzel se svým spisem *Politische Geographie* (1896). Ratzel byl ovlivněn myšlením Charlese Darwina a říkal, že každý stát prochází vývojem jako živá bytost (dětství, dospělost, stáří), ale v případě států další etapou nemusí být, jako v případě živočichů, zánik. (Romancov 2002: 421-422)

Ve čtyřicátých letech 20. století již byla geopolitika některými autory chápána jako jedno z odvětví politické vědy a geopolitikem byl nazýván badatel, který využíval geografické faktory na vysvětlení politické vědy. Oproti tomu na politickou geografii bylo nahlíženo jako na odvětví geografie, jež studuje specifické vztahy mezi státy. Dle tohoto myšlení se geopolitik a politický geograf zabývali podobnou oblastí, každý z nich pro vysvětlení problematiky však používal jiný způsob. Geopolitik studoval konflikt a změnu, dynamiku politických sil a boj o moc a nahlížel na státy jako na živé organismy, které jsou v pohybu a proměně v závislosti na vztazích mezi okolními státy. Politický geograf považoval státy za pevné struktury v geografickém prostoru, studoval jejich umístění, prostor a rozšiřování. Geopolitika byla nahlížena jako „*politická geografie aplikovaná na mezinárodní a národní politiku*“ (Quezada 1946: 60).

Dnes je geopolitika považována za samostatný obor, který má velmi blízko k mezinárodním vztahům. M. Romancov uvádí, že ve středu zájmu geopolitiky „*leží především problematika teritoriálně-politického uspořádání světa zkoumaná v globální perspektivě*“. (Romancov 2002: 421) Pro soudobou geopolitiku jsou teoretickými východisky klasické geopolitické teorie, jejichž autory byli A. T. Mahan, Karel Haushofer a především H. J. Mackinder. (Kupka 2001: 83)

Geopolitiku můžeme rozdělit na několik diskurzů, G. Ó Tuathail (2006) hovoří o čtyřech: o imperialistické geopolitice⁵, o geopolitice studené války, o geopolitice nového světového řádu a o environmentální geopolitice. (Tuathail 2006: 5)

⁵ Naše práce vychází právě z konceptů imperialistické geopolitiky, tedy z prvních geopolitických teorií. Mezi intelektuály této geopolitiky patří Alfred Mahan, Friedrich Ratzel, Halford Mackinder, Karl Haushofer a Nicholas Spykman. (Tuathail 2006: 5)

Západní svět („Západ“) byl americkými geopolitiky v době studené války považován za něco více než za zeměpisný region; byl chápán jako komunita demokratických států, na které bylo nahlíženo jako na standardy civilizace a vysokého rozvoje. V této době bylo pod Západem zahrnuto také Japonsko a Jižní Korea. Protipól Západu představoval Sovětský svaz. Západ byl chápán jako „první svět“, Sovětský svaz, nazýván „Východ“, byl označován jako „druhý svět“ a státy, které nespádaly ani do jednoho z těchto mocenských bloků, byly vnímány jako země „třetího světa“, které byly považovány za málo vyspělé / zaostalé a neutrální; třetí svět byl konceptualizován jako oblast hospodářské soutěže mezi Východem a Západem. V této době nevznikaly geopolitické teorie jen na Západě, ale též v SSSR. (Tuathail 2006: 6)

Jelikož po studené válce došlo k rozpadu takzvaného bipolárního světa, bipolární geopolitické teorie ztratily na aktuálnosti a začaly vznikat teorie multipolární. Tyto koncepce se v mezinárodních vztazích již nesoustředí na dva mocenské bloky, ale hovoří o roli států, popř. roli různých sociálních skupin v oblasti mezinárodních vztahů. Nové geopolitické teorie se nesnaží o globalizaci, důraz je kladen na heterogenitu prostoru a rostoucí regionalizaci. (Kupka 2001: 83)

Samuel Huntington v devadesátých letech píše: *„Západ, jenž se dlouho těšil dominantnímu postavení, ztrácí svou moc a ta se přesouvá k nezápadním společnostem. Globální politika nabyla multipolárního a multicivilizačního řádu“*. (Huntington 1996 [2001: 16])

M. Kupka hovoří o geopolitice jako o vědě, *„která se snaží vysvětlovat zákonitosti mezinárodních vztahů pomocí geografie a primárně se zabývá tématy, která se nacházejí na rozhraní mezi sociálním a přírodním prostředím člověka“*. (Kupka 2001: 83)

O. Krejčí popisuje geopolitiku jako *„teorii, která studuje zákonitosti vlivu zemského povrchu na politiku států a zákonitosti pohybu síly v prostoru“*. (Krejčí 2010: 523)

Současná geopolitika není jen otázkou zemí, které soupeří proti dalším zemím; geopolitiku lze dnes chápat jako něco mnohem více než jen jako válku o budování říší. Geopolitika dnes není jen státní strategií, neboť ji využívají i různá protestní hnutí a nevládní organizace. Soukromé i teroristické organizace jsou vždy součástí nějakého území, a toto území se snaží zastupovat. (Flint 2006: 16) Soudobou geopolitiku lze tak zkoumat i v rámci jednotlivých států.

Zde se již dostáváme k tzv. kritické geopolitice, jež se objevila na konci 20. století. Kritická geopolitika neusiluje o vytváření nových definic a konceptů, ale jde jí spíše o poukázání na problémy, které geopolitika přináší, a snaží se ukázat, že není nestranná. Jde tak o kritiku klasické geopolitiky. Za jednoho z nejnápadnějších představitelů tohoto směru lze považovat G. Ó Tuathaila, který poukazuje na to, že modernistická geografie „není nevinnou vědou, nýbrž metodou, která dává vládcům právo organizovat, okupovat a spravovat prostor“⁶. (Kupka 2001: 94)

Autorka této práce chápe geopolitiku jako vědu, která se snaží vysvětlit jednání jednotlivých aktérů mezinárodních vztahů z geostrategické perspektivy. Státy se chovají jako živé bytosti, které se snaží pro svůj vlastní prospěch narůstat, aby jim jejich expanze umožnila ekonomický rozmach. Nárůstem zde není myšleno, že se stát snaží posunout geografické vymezení své hranice, ale že usiluje o využití kapacity jiných států pro své ekonomické obohacení. V současném světě pro ekonomický růst jednotlivých států není směrodatná územní rozloha, nýbrž strategický a ekonomický význam jejich teritoria či oblasti, kterou daný stát dokáže díky výhodným investicím a pronájmům využít.

1.2 Alfred Thayer Mahan

Alfred Thayer Mahan (1840-1914) byl americký námořní důstojník a historik, který vstoupil do světového povědomí díky své publikaci *The Influence of Sea Power upon History, 1660-1783*, kterou vydal v roce 1890. Díky svým konceptům, které lze označit jako geopolitické, je považován za jednoho z nevlivnějších amerických autorů 19. století. Na jeho počest bylo jeho jménem pojmenováno několik škol a adjektivum jeho jména (mahanian) se začalo používat ve slovní zásobě námořní historiografie. Mahan byl díky své výchově v raném dětství silně křesťansky založený, což se promítlo i do jeho námořních a geopolitických děl a je správné k nim s tímto vědomím přistupovat. (Geissler 2015: 1-5)

Mahan vyvolal světový⁶ zájem tím, že vytvořil pevné historické ospravedlnění toho, proč a jak by Spojené státy americké mohly překračovat své kontinentální hranice. Jeho nové odvážné smýšlení se setkalo s velkou odezvou a projevilo se v zahraniční politice USA, bylo především významné v době vlády Theodora Roosevelta (1901–1909). (LaFeber 1962: 674)

⁶ Mahanovy práce vzbudily velký ohlas nejen v USA, ale také ve Velké Británii, Německu a Japonsku. (Romancov 2002: 425)

Ve svém důrazu na geografické a ekonomické faktory, které jsou základem mořské síly, je Mahan otcem moderní námořní historie. (Dull 1988: 59)

Mahanovo dílo se přirozeně setkala i s kritikou. Někteří američtí historici označili Mahanovo myšlení jako „merkantilistický⁷ imperialismus“, neboť se Mahan intenzivně zabýval studováním obchodních cest 17. a 18. století a jeho myšlenky se značně shodovaly s poznatky merkantilistických autorů. Význam Mahanových spisů však vězí v tom, že tento imperialismus použil v souvislosti americké expanze přelomu 19. a 20. století, navíc se Mahan v řadě názorů od merkantilistů lišil⁸. Výrazným rozdílem bylo, že Mahan hovořil zdaleka méně o koloniální říši než o obchodní říši, zatímco merkantilisté tyto dva pojmy považovali za zaměnitelné. (LaFeber 1962: 674-676)

1.2.1 Geopolitické smýšlení A. T. Mahana

A. T. Mahan ve svém díle hovoří o tom, že nezbytným předpokladem pro získání a upevnění mocenského postavení států je kontrola strategických námořních spojů. S ovládnutím těchto spojů souvisí síla ekonomiky a velikost zisků. Dle Mahana není potřeba ovládat celé mořské trasy, pro ovládnutí je klíčové jen držení uzlů. Tyto uzle nazývá „škrtícími body“⁹ a propaguje, aby na jejich místech byly umístěny jednotky americké vojenské flotily, která je bude chránit. (Romancov 2002: 424)

A. T. Mahan se rozhodl souběžně prozkoumat obecnou historii a námořní dějiny 17. a 18. století s cílem dokázat vzájemné ovlivňování jednoho druhým. Musel tak pracovat se dvěma faktory: s mořskou silou a obecnými historickými silami kolem síly mořské. Námořní síla byla pro něho velkým zdrojem pro průmyslový růst, neboť souvisela s výměnou produkce, se kterou je spojena výroba lodní dopravy, což vytváří potřebu kolonií. Mahan svou teorii o potřebě námořních sil ve Spojených státech amerických vytvořil v době, kdy se USA potýkaly s rychlým nárůstem nezaměstnanosti a velké produkce, která začínala převyšovat odbyt. V důsledku vynálezu parního stroje již nebylo potřeba tolik dělníků a výroba se urychlila. Mahan tehdy upozornil na zahraniční trhy, jejichž využití by mohlo zabránit nástupu velké krize. Díky rozvoji mořské síly mělo dojít k udržení plné zaměstnanosti a k předcházení sociálních a

⁷ Merkantilismus je teorie, jež propaguje vládní regulaci ekonomiky za účelem zvýšení moci a bezpečnosti státu. Hlavní myšlenka merkantilismu je, že k nabytí bohatství je potřeba, aby vývoz převažoval nad dovozem. (Krejčí 2010: 680)

⁸ Mahan například nesouhlasil s názorem merkantilistů, že dovozní tarify jsou potřebné pro dosažení příznivých obchodních bilancí; naopak se domníval, že tyto tarify spíše bránily vstupu amerického zboží na zahraniční trhy. (LaFeber 1962: 675)

⁹ Viz oddíl 1.2.3.

politických problémů. Aby bylo možné obchodovat se zahraničím, bylo potřeba nejen obchodních lodí, ale také vhodných mořských tras, které by mohly být využívány jako dálnice. (LaFeber 1962: 677-679)

Mahanovy koncepce z roku 1890 se zabývaly obchodním námořnictvem, s postupem následujících let se však ukázalo, že přímo obchodní námořnictvo není potřeba, neboť vyvázející země potřebuje jen silnou flotilu k ochraně domácích či zahraničních lodí, které přepravovaly zboží. Spojené státy americké tak začaly usilovat o to stát se námořní mocností, aniž by vlastnily obchodní lodě, což je opakem filozofie merkantilismu. Pod vlivem Mahanova smýšlení nebylo cílem zahraniční politiky USA získávat a vlastnit kolonie (nová území), ale pouze zahraniční území využívat jako místa pro obchod a dopravu. (LaFeber 1962: 680-681)

Spojené státy americké tak již nepotřebovaly zahraniční kolonie, potřebovaly však strategické základny. Mahan poukázal na to, že pro americkou expanzi by se měl na prvním místě vybudovat námořní průplav ve Střední Americe, který by usnadnil přístup na jihoamerický a asijský trh. (LaFeber 1962: 682) Byl také pro kontrolu Karibiku a pro okupaci Havaje. (Romancov 2002: 425)

Vojenská flotila se ukázala být důležitější než námořní flotila, neboť byla zapotřebí, když finanční či teritoriální ambice vyústily v konflikt. Mahan dospěl k tomu, že základem expanzivní politiky je výrobní kapacita národa produkující velké přebytky, které by měly být přednostně prodávány mimo kolonizovaná území Spojených států amerických. Námořní síla má vstoupit do tohoto systému proto, aby poskytla a chránila námořní obchodní trasy a bránila potenciálním konfliktům vznikajících z obchodní rivality. Mahan tedy nepropagoval obchodní námořní expanzi, jež by se podobala merkantilistickým modelům, které dříve vytvářely evropské mocnosti. Nahradil tak starší koloniální koncepci komerční říše otevřených dveří strategickými námořními základnami a vojenskou flotilou. (LaFeber 1962: 684-685)

Dle Mahana si osud amerického národa žádal, aby námořnictvo Spojených států amerických bylo udržováno na světové úrovni. Doporučoval, aby vláda vystavěla ve Střední Americe přístav a získala strategická území, která by mohla sloužit jako vojenské základny. Mahan připisoval největší význam právě vojenskému loďstvu, neboť zrovna ono bylo schopno získat pro Spojené státy americké Kubu, Haiti, Havajské ostrovy a Filipíny. Úkolem vojenského námořnictva zdaleka nemělo být jen dobývat, ale především zajišťovat bezpečnost během plavby a v koloniích (přístavech). (Chovanec 2006: 2-3)

Chovanec uvádí, že Mahan „*vnímal světovou mocenskou rovnováhu jako soupeření dvou protikladných pólů pozemských a mořských sil*“ (Chovanec 2006: 3). Pro Mahana byla moře nejdůležitější obchodní cestou, neboť vede ke všem pobřežním státům, a proto je také mořská moc významnější než pozemská moc.

Mahan se též zabýval geostrategickými otázkami, o čemž rozpracoval takzvaný „koncept anakondy“. Tento koncept poprvé zformuloval generál G. B. McClellan v době americké občanské války. Tato taktika spočívala v blokování obchodních a zásobních cest vedoucích k nepřátelskému území, což mělo mít za cíl ekonomické „uškrtení“ soupeře. Zároveň šlo o zabránění průniku pozemních mocností k oceánu. Mahan svým dílem rozproutil geopolitické diskuse mnohých vlád. (Chovanec 2006: 5)

Od Mahanova myšlení se následně odvíjela většina dalších geopolitických koncepcí. První z nich byla koncepce „Heartlandu“ H. J. Mackindera, na kterou dále navázal N. J. Spykman s koncepcí „Hearland-Rimlandu“ a S. B. Cohen s koncepcí „regionů“. Konec druhé světové války a začátek studené války vedly k revizi stávajících geopolitických konceptů. Mahanovo chápání našlo své částečné opodstatnění v politice zadržování komunismu, v této době však začaly vznikat také zcela nové geopolitické koncepce. Úměrně s nárůstem významu letectva poklesl význam námořnictva a to se také promítlo do nových geopolitických teorií. (Chovanec 2006: 7-8)

Chovanec říká, že přestože Mahanova koncepce ztratila v dnešní době již svou dřívější aktuálnost, její zásluhy lze stále vidět v „*budování základů geopolitiky jako analytického pozorování mezinárodních vztahů v geografických, historických, politických a geostrategických kategoriích*“ (Chovanec 2006: 11). A. T. Mahan svými myšlenkami ovlivnil politiku Spojených států amerických do té míry, že díky němu bylo významně posíleno námořnictvo USA a byla vedena expanzivní zahraniční politika. Na Mahanovu koncepci lze v současné době hledět především jako na „*nadčasový pokus interpretovat mocenskou rovnováhu v prostoru a čase a s tím související snahu politických celků reagovat na dynamické pohyby aktérů mezinárodních vztahů*“ (Chovanec 2006: 11).

1.2.2 Mořská síla a význam středoamerické šíje

A. T. Mahan ve svém nejslavnějším díle *The Influence of Sea Power upon History, 1660-1783* (1890) zkoumá „*obecnou historii Evropy a Ameriky se zvláštním zřetelem na vliv mořské síly na průběh této historie*“ (Mahan 1890, III). Tímto tématem se zabývá proto, neboť se domnívá, že historici mořskou sílu při formování dějin obecně opomíjeli

a Mahan se proto snaží ukázat, jak byla v 17. a 18. století tato síla významná při formování historických událostí. (Mahan 1890, III)

Mahan zdůrazňuje význam studování historie námořní strategie, neboť studium úspěchů a selhání napomáhá rozpoznat principy, které se mohou aplikovat i v budoucnu. (Mahan 1890, 9-10)

Významu Gibraltarského a Lamanšského průlivu si evropské mocnosti byly velmi dobře vědomy. Dle Mahana však námořní strategie Španělska a Francie proti Anglii mohla být zdaleka více účinná, kdyby se změnila její taktika. (Mahan 1890: 12-13)

Přestože lze přes moře cestovat všemi směry, námořníci většinou cestují po stejných trasách, a tyto trasy se nazývají „obchodní cesty“. Je třeba hledat v dějinách příčiny, které ke vzniku těchto linií vedly. Přestože námořní doprava vždy souvisela s mnohými riziky (neznámá nebezpečí na moři), byla rychlejší a levnější než doprava po zemi. (Mahan 1890: 25) Pro lodě v 16. a 17. století bylo životně nutné, aby vplouvaly do zabezpečených přístavů a potřebovaly, aby je na jejich cestách následovala ochrana jejich země. Na trasách bylo potřeba bezpečných přístavů, ve kterých se námořníci mohli spolehnout na mírové obchodování. To souviselo s potřebou zámořských kolonií, ve kterých bylo možné chránit přístavy. I na samotných trasách bylo třeba vytyčit bezpečné body, kam by se lodě mohly na svých cestách uchýlit. Jistá místa¹⁰ proto měla vysokou hodnotu ze svého strategického, a nikoliv komerčního či vojenského hlediska. (Mahan 1890, 26-28)

Mahan stanovuje šest podmínek, které ovlivňují námořní moc států. Jsou jimi:

1) Zeměpisná poloha.

Ostrovní státy proti vnitrozemským mají tu výhodu, že nemusejí chránit své hranice. Zeměpisné umístění dává též strategickou výhodu centrální pozice a dobrého základu pro vojenské operace proti nepřátelům. Strategické je také, má-li země přístup k moři a současně ovládá alespoň jednu ze světových námořních cest. (Mahan 1890: 30-32)

Mahan hovoří o tom, že Středozemní moře se v dějinách jeví jako nejdůležitější vodní plocha obdobné velikosti. Tuto roli důležitosti dle Mahana může potenciálně

¹⁰ Například Mys Dobré naděje.

přebrat Karibské moře, a říká, že kdyby se dokončila trasa Panamského průplavu, význam Karibského moře by dále významně vzrostl. (Mahan 1890: 32)

Mahan dále uvažuje nad vysokým potenciálem budoucího Panamského průplavu, díky kterému Karibikem a Střední Amerikou povede jedna z nejdůležitějších světových námořních tras, což významně ovlivní i Spojené státy americké, neboť v jejich blízkosti povede obchod evropských národů. Mahan však zároveň poukazuje na to, že pobřeží Mexického zálivu není bezpečné a vybavené pro opravu velkých lodí, USA však mohou přístavy vylepšit a získat hlavní moc v Mexickém zálivu. (Mahan 1890: 33-35)

2) Fyzická struktura.

Pro stát je výhodné, tvoří-li jeho hranice mořské pobřeží. Avšak má-li země dlouhé pobřeží a nemá na něm žádný přístav, ztrácí taková hranice svůj ekonomický potenciál, neboť bez přístavu nemá stát ani lodní dopravu, námořnictvo, ani vlastní obchod. Země bez přístavu se přirozeně nemůže stát námořní velmocí.

Zdrojem síly a bohatství jsou četné a hluboké přístavy, ideálně, jsou-li zároveň umístěny na splavných tocích, aby v nich mohl být soustředěn vnitřní obchod země. Přístavy musí být vojensky chráněny, aby byly bezpečné. (Mahan 1890: 35-36)

3) Rozloha území.

Rozvoj národa jako mořské síly je ovlivněn nejen velikostí státu, ale také délkou pobřeží a charakterem přístavů. Rozsah mořského pobřeží je zdrojem síly nebo slabosti; zde záleží na tom, zda je populace velká, nebo malá. V případě dlouhého pobřeží a nízké populace stát nebude schopen zajistit bezpečí svých přístavů. (Mahan 1890: 43-44)

4) Počet obyvatel.

Počet obyvatel státu musí být úměrný rozsahu mořského pobřeží, aby se země mohla stát námořní silou. Mahan zde poukazuje na to, že Spojené státy americké v tomto směru zaostávají, neboť nemají vlastní námořní flotilu a kapacita populace není dostatečná, aby mohlo být chráněno celé pobřeží. USA však mohou pod vlastní vlajkou pronajímat lodě od jiných států. (Mahan 1890: 45-49)

5) Národní charakter.

Tendence obchodovat a potřeba produkce je důležitým předpokladem pro rozvoj mořské síly. Evropské velmoci usilovaly o získání co nejvyššího počtu kolonií s cílem

zvýšení ekonomického potenciálu. Kolonie byly vhodnými místy pro obchod. (Mahan 1890: 50-56)

6) Charakter vlády.

Konkrétní formy vlády se svými institucemi a povahou vládců ovlivňují rozvoj mořské síly. (Mahan 1890: 58) Kolonie připojené k mateřské zemi poskytují nejjistější prostředky podpory mořské síly země. Spojené státy americké se ve své zahraniční politice nikdy o získávání kolonií nesnažily. (Mahan 1890: 83)

Ve svém díle *The Interest of America in Sea Power, Present and Future* (1897) se Mahan zabývá vlivem mořské síly v Karibiku a Střední Americe a hovoří o tom, že je zřejmé, že Panamský průplav vyvolá změnu směru komerčních cest a zároveň velký nárůst obchodní činnosti v celém Karibském moři. Panamský průplav se po svém dokončení stane středem zájmu a ambicí námořních národů. (Mahan 1897, kap. 1)

Dle Mahana byl význam středoamerické šíje již před zbudováním Panamského průplavu značný. Její důležitost vyplynula z její geografické situace a fyzické konformace této úzké bariéry mezi dvěma oceány. Po staletí se poklady Mexika a Peru hromadily a proudily kolem a skrz středoamerický region. (Mahan 1897, kap. 3)

Mahan říkal, že kontrola námořního regionu je zajištěna především námořnictvem, ale též záleží na tom, jak strategicky je od sebe námořnictvo rozmístěno. Autor poukazuje na to, že na konci 19. století byly strategické pozice v Karibiku obsazeny evropskými mocnostmi, a pokud by se Spojené státy americké pokusily tyto strategické polohy získat, musely by postupovat spravedlivým způsobem. Upozorňoval na to, že ač se kvůli problémům na vlastním kontinentě evropské mocnosti příliš do dění v USA nemíchaly, s výstavbou průplavu se tato lhostejnost změní a Spojené státy americké budou vtaženy do záležitostí dalších národů. (Mahan 1897, kap. 3)

Tento historik předvídal, že ať se už průplav bude nacházet v Panamě či v Nikaragui, tento projekt spojí celý systém amerických států. Na konci 19. století se však Mahan domníval, že pro USA je potenciálně nebezpečný přístup k tomuto průplavu, neboť karibské ostrovy byly v té době okupovány evropskými mocnostmi, jež disponovaly silným námořnictvem. Vstup do Karibiku a bezpečný tranzit skrze něho do průplavu jsou dvěma základními předpoklady pro jeho užívání. V případě války se proto kontrola těchto dvou bodů stává vojenským předmětem. Mahan označuje Jamajku jako nejdůležitější místo v Karibském moři pro přístup k průplavu, neboť je velmi strategicky

umístěná. Jamajka ovšem v porovnání s Kubou zdaleka nedosahuje tak vysoké vojenské a obchodní síly, počtu obyvatel a množství námořních přístavů, a nemá zdaleka tak vyspělý průmysl. V zájmu USA proto mělo být udržovat průliv Windward Passage, procházející kolem Jamajky, nepřetržitě otevřen. (Mahan 1897, kap. 8)

1.2.3 Škrťící body

Tata podkapitola je zařazena do oddílu pojednávajícím o myšlení A. T. Mahana, neboť právě od něho pochází koncepce škrťících bodů, která byla později rozpracována dalšími autory.

Světový oceán je propojen sítí námořních tras, které vzájemně spojují kontinenty a ostrovy. Většina těchto vodních drah se sbíhá v určitých průlivech či průplavech, kterými procházejí. Tyto mezinárodní trasy využívají především vojenské a obchodní lodě, pohybují se na nich ale také lodě soukromé a vládní či nemocniční. (Alexander 1992: 503)

Škrťícími body (chokepoints) jsou z globálního hlediska strategicky významná místa, jež tvoří úžiny, průlivy a průplavy, kterými procházejí námořní dopravní cesty. Mořské cesty jsou velmi významné, neboť se po moři přepravuje 90 % – 95 % veškerých obchodovatelných komodit. I přes budování silnic, železnic a produktovodů zůstává na počátku nového tisíciletí kontejnerová přeprava po moři zdaleka ekonomicky nejvýhodnější. (Waisová a kol. 2004: 71)

Škrťící body představují místa, která se v námořní dopravě nedají snadno překonat. Jakákoliv alternativa ke škrťícímu bodu – pokud vůbec existuje – vede k výrazným finančním nákladům a časovým prodlevám. Tyto body soustředí a omezují kapacitu oběhu. Některé ze škrťících bodů jsou přírodního původu (Gibraltarský průliv), jiné jsou umělými výtvoři (Panamský průplav). J.-P. Rodrigue, který se zabývá významem škrťících bodů, charakterizuje škrťící body třemi znaky, a to *fyzikálními vlastnostmi, použitím a přístupem* (Rodrigue 2004: 359-360).

Fyzikálními vlastnostmi J.-P. Rodrigue označuje takové charakteristiky, které omezují pohyb, tedy hloubku, šířku nebo splavnost.¹¹ Přestože většina těchto vlastností je poměrně stabilních, některé mohou být proměnlivé a kolísat. (Rodrigue 2004: 360)

¹¹ Například Panamským průplavem mohou proplouvat pouze lodě s omezenou kapacitou max. 65 tisíc tun, a proto vícetonažní lodě musí volit jinou cestu. (Waisová a kol. 2004: 72)

Druhým znakem, kterým je *použití*, je myšleno, že hodnota škrťícího bodu je přímo úměrná dostupnosti a možnosti využití alternativních cest. (Rodrigue 2004: 360)

Třetím znakem je *přístup*. Zároveň s umožněním přístupu musí být vytvořeno i zabezpečení a kontrola pro využívání. Využití škrťících bodů by mělo být regulováno smlouvami pro jejich používání, které budou předcházet rozporům vedoucím k napadení¹² či zablokování těchto cest. (Rodrigue 2004: 360) Po skončení studené války se snížila pravděpodobnost vojenského útoku na strategické cesty a škrťící body, zároveň se ale zvýšil výskyt občanských válek a teroristických útoků v bezprostřední blízkosti těchto tras a bodů. Využitelnost strategických mořských cest je také závislá na síle a směru větru a mořských proudů, každoročním zamrznání či výskytu sezónních bouří. (Waisová a kol. 2004: 71-72)

Škrťící body jsou významné z hlediska přepravy důležitých komodit, jako například ropy. Distribuce ropy nesmí být za žádných okolností významně narušena, má-li se předejít politickému a ekonomickému globálnímu chaosu. (Rodrigue 2004: 358)

Alexander v roce 1992 hovořil o 250 mezinárodních světových mořských úžinách, jež představují spojnici dvou částí volného moře či dvou a více výlučných hospodářských zón a jsou alespoň částečně využívány pro mezinárodní plavbu. (Alexander 1992: 504) Z hlediska globálního významu je však skutečně stěžejních pouze sedm úžin (škrťících bodů), kterými jsou průliv Bab el-Mandab, Bospor a Dardanely, Hormuzský průliv, Malacký průplav, Panamský průplav a Suezský průplav (viz obr. 2). Tyto body jsou klíčové nejen pro obchod s ropou (Waisová a kol. 2004: 72), ale rovněž také pro celosvětový obchod s potravinami (Wellesley a kol. 2017: 19).

1.3 Postavení Střední Ameriky v klasických geopolitických teoriích

Cílem autorky práce v této podkapitole není detailně popisovat a rozebírat jednotlivé geopolitické modely, nýbrž je stručně představit a ukázat, jakou roli v těchto teoriích hrál středoamerický region.

Střední Amerika byla v těchto koncepcích málokdy vyčleňována jako samostatný region. Autoři zpravidla dělili americký kontinent na Severní a Jižní Ameriku, přičemž nedefinovali, kudy vedou mezi těmito dvěma velkými zemskými masívy hranice.

¹² Útoky na tranzitní lodě mohou být prováděny malými, rychlými plavidly vybavenými torpédy, ale také ponorkami. Nechtěnou dopravu je také možné odstřelovat z letadel. (Alexander 1992: 504)

1.3.1 Mackinderův Heartland

Koncept Heartlandu pochází od sira Halforda Johna Mackindera, který svůj model poprvé představil roku 1904. Mackinder tehdy prezentoval svou myšlenku, že evropské dějiny jsou do velké míry závislé na asijských dějinách, neboť evropská civilizace po staletí soupeřila s asijskou invazí a na základě toho se utvářela. (Mackinder 1904: 423)

Kolem Heartlandu, který je klíčovou oblastí, se dle Mackindera vytvořily dva hlavní politické pásy, které označuje jako Vnitřní pŕlmesíc a Vnější ostrovní pŕlmesíc (viz obr. 3). (Krejčí 2010: 533)

Sir Mackinder popisuje Heartland, euroasijské jádro, jako stepní půdu, ve které se nenacházejí žádné strategické vodní toky, které by vedly do oceánu, a dodává, že tyto podmínky jsou vhodné „*pro udržení řídké, ale celkově značné populace nomádů*“. (Mackinder 1904: 429) Celou Eurasii pak vyobrazuje jako vysoce rozmanitý kontinent, který je tvořen jek ledovci na severu, tak poušťemi na jihu. Přestože se na velké části tohoto kontinentu nenacházejí cesty, jež by vedly k moři, je srdce Eurasie příznivé pro jezdce na koních či velbloudech. Eurasie má čtyři okrajové části, které se nacházejí ve velkém pŕlmesíci, a tyto oblasti jsou přístupné pro loděnice; těmito oblastmi jsou Evropa, Blízký východ, monzunové země otočené k Pacifiku a monzunové země otočené k Indickému oceánu. (Mackinder 1904: 431)

Mackinder označuje jako pivotní oblast světové politiky prostory Ruska a Mongolska, neboť území těchto zemí je velmi rozsáhlé a výstavba železnic napříč touto oblastí má, dle tohoto autora, obrovský ekonomický potenciál; tak velký, že její význam předčí námořní obchod. (Mackinder 1904: 434) Mackinder proto tvrdí, že pozemní síla má potenciál stát se důležitější, než síla mořská.

Tento autor vidí v mořích a oceánech jednotný světový oceán, který omílá břehy světového ostrova, kterým je Eurasie s Afrikou. (Krejčí 2010: 532)

Sir Mackinder Střední Ameriku zahrnuje do vnějšího pŕlmesíce, jenž je tvořen ostrovy¹³ ve Světovém oceánu. Tyto ostrovy obklopují Světový ostrov (World-Island), jinak označovaný jako Starý svět, tedy Eurasii a Afriku. Severní a Jižní Ameriku pro jejich vzájemné vztahy i geografické umístění vnímá jako dva samostatné ostrovy, přestože jsou spojeny středoamerickou šíjí. (Mackinder 1919: 46-47)

¹³ Mezi tyto ostrovy Mackinder řadí například Austrálii, Velkou Británii, Japonsko, Severní a Jižní Ameriku, viz obr. 3.

Pro Mackindera hraje Střední Amerika na mapě světa pouze vedlejší roli, z globálního hlediska není její držení pro světové mocnosti zdaleka tolik zajímavé, jako držení některých jiných částí světa, především východní Evropy, jak vyplývá nejen z jeho díla, tak z jeho proslulého výroku: „*Kdo vládne východní Evropě, ovládá Heartland; kdo vládne Heartlandu, ovládá Světový ostrov; kdo vládne Světovému ostrovu, ten ovládá svět.*“ (Mackinder 1919: 106)

1.3.2 Spykmanův Rimland

Nicholas John Spykman vykresluje svět jako sestávající ze dvou krajin (Eurasie a Severní Amerika), ze tří ostrovů (Jižní Amerika, Afrika a Austrálie) a z pěti hlavních vodních ploch (Atlantský oceán, Tichý oceán, Indický oceán, Jižní ledový oceán a Severní ledový oceán). Hovoří o čtyřech sférách světové síly, přičemž se každá z nich nachází v jiné geografické oblasti, a zdůrazňuje strategické umístění Spojených států amerických v tomto světovém rámci. (Sempa XIV, in: Spykman 1942 [2007])

Spykman rozděluje státy do tří kategorií, a to na základě jejich regionálního umístění. Těmito kategoriemi jsou: „vnitrozemské státy“, „ostrovní státy“ a „státy, které mají pozemní a mořské hranice“. Spojené státy americké zařazuje do kategorie „ostrovních států“ pro jejich orientaci na moře. (Sempa XIV, in: Spykman 1942 [2007])

N. J. Spykman v roce 1942 publikoval knihu *America's Strategy in World Politics*, ve které uvedl teorii, která kombinovala myšlenky A. T. Mahana a H. J. Mackindera. V této teorii Spykman vycházel z Mackinderovy teorie Heartlandu, ovšem za stěžejní oblast označil Mackinderův Vnitřní půlměsíc, jenž nazval „Rimlandem“ (viz obr. 4). Dle Spykmana v oblasti Rimlandu (Vnitřního půlměsíce) vězí větší potenciál, než v Heartlandu. Autor do Rimlandu zahrnul země západní Evropy, Středního Východu, jihozápadní Asie, Dálný východ a jihovýchodní Asii. Tyto země, spolu s ostrovy Velké Británie a Japonska, dle této teorie disponovaly většími zdroji než Heartland a ovládaly pozemní i námořní sílu. (Sempa XXVII. In: Spykman 1942 [2007])

Spykman přisuzuje větší váhu síle mořské, než síle pozemní. Námořní doprava je v jeho teorii nadřazena dopravě železniční, která probíhá Heartlandem. Spykman „opravuje“ Mackinderův výrok a říká: „*Kdo ovládá Rimland, ten vládne Eurasii, a kdo ovládá Eurasii, ten vládne světu.*“ (převzato z: Krejčí 2010: 535).

Spykman říká, že geografická poloha je základním faktorem v zahraniční politice států, neboť je trvalá. Hlavy států a politická zřízení se mění, pohoří však zůstávají pevně stát. (Spykman 1942 [2007: 41])

Spykman hovoří o tom, že je lidstvo rozděleno mezi pět „kontinentálních ostrovů“. Tři z těchto ostrovů, a to Jižní Amerika, Afrika a Austrálie, leží na jižní polokouli, zatímco zbylé dva ostrovy, Severní Amerika a Eurasie, zaujímají prostor na severní polokouli. Většina lidstva žije v mírných klimatických šířkách, neboť je nejpříznivější pro hospodaření, a jelikož se na jižní polokouli nachází jen málo vhodné půdy v tomto klimatickém pásmu, většina lidstva žila a žije na severní polokouli. Proto je také severní hemisféra významnější, než ta jižní. (Spykman 1942 [2007: 42])

Spykman zařazuje Střední Ameriku do oblasti *American Mediterranean*, jež má význam jako tranzitní oblast mezi Severní a Jižní Amerikou a mezi Atlantským a Tichým oceánem. (Spykman 2007 (1942): 42) Do oblasti *American Mediterranean* dále zahrnuje část Mexika, Kolumbie, Venezuely a oblast karibských ostrovů. (Spykman 1942 [2007: 46])

1.3.3 Haushoferova teorie panregionů

Autorem teorie panregionů je německý geograf a geopolitik Karl Ernst Haushofer. Haushofer ve své teorii (1931) rozdělil svět na čtyři globální panregiony, a to na Euroafriku, Pan-Rusko (Rusko s Blízkým východem a britskou Indií), Pan-Ameriku a Dálnovýchodní oblast (spolu s Australasií¹⁴). (viz obr. 5) Všechny panregiony mají svá centra na severu; jsou jimi USA, Německo, Rusko a Japonsko. (Krejčí 2010: 527)¹⁵

K vypracování této teorie byl Haushofer podnícen především problémem německých kolonií a otázkou na jejich znovunavrácení, motivován byl však také porážkou Německa v první světové válce a versailským mírovým systémem, a stejně tak otázkou možné německé expanze do východní Evropy. (Hnízdo 1995: 15)

Panregiony byly v této teorii popisovány jako „*rozsáhlé funkční oblasti, které propojují centra s periferiemi a prochází přes různé environmentální zóny.*“ (O'Loughlin – van der Wusten 1990: 1-2). Založeny byly na společných „pan-ideálech“, které představují ideologickou základnu pro celý region. V případě Panameriky byla jednou z takových „pan-idejí“ Monroeova doktrína. (Hnízdo 1995: 15)

¹⁴Pojem Australasie označuje území Austrálii, Nového Zélandu, Papuy-Nové Guineje a sousedních ostrovů v Tichém oceánu.

¹⁵ Stejně tak N. J. Spykman v roce 1938 hovoří o tom, že charakteristikou tohoto nového období je decentralizace moci a vytvoření velkých sfér, které jsou ovládány z několika center. Amerika je ovládána ze Spojených států, Dálný východ z Japonska, srdce Eurasie z Moskvy a východní Atlantik a Indický oceán z Evropy. (Spykman 1938: 45)

Později (1941) K. E. Haushofer počet panregionů redukoval na tři – na Euroafriku (s jádrem v Německu), Ameriku (s centrem v USA) a Asii (jako centrum označil Japonsko). (Blouet 2001: 60)

Haushoferova teorie se stala východiskem pro nacistické Německo, neboť tento autor ve své práci označil svou rodnou zemi jako vůdčí mocnost Euroafriky (Blouet 2001: 60); panregiony byly v meziválečném období v Německu považovány za součást národní strategie (O'Loughlin - van der Wusten 1990: 4). Na tuto teorii později navázali další němečtí autoři.

Střední Amerika je v Haushoferově teorii součástí Panameriky a leží v oblasti, jež není pro jádrovou oblast příliš významná.

1.3.4 Cohenova koncepce regionů

Saul Bernard Cohen přišel jako první s multipolární teorií v roce 1963, kdy ji uveřejnil ve své knize *Geography and Politics in a World Divided*. Jeho teorie překonávala rozpor mezi soudobými geopolitickými modely¹⁶. (Hnízdo 1995: 17) Cohen upozorňuje na sílící regionalismus ve vyspělých částech světa. Multipolaritu a bipolaritu však nechápe jako dva vzájemně se vylučující prvky, ale spíše jako prvky, které se vzájemně doplňují. (Romancov 2002: 435)

Dle Cohena (1963) je svět politicky rozdělený a společnost je teritoriálně rozmístěná, a proto okraje tohoto synergického systému jsou zároveň politickými hranicemi. Svět byl v dějinách vždy rozdělen na různé entity, jež aby fungovaly, musely být plně funkční, suverénní a mezinárodně uznávané. Z národních států se ve 20. století vytvořila dvě jednotná politická společenství, OSN a SSSR, která po druhé světové válce vedla k vytvoření dalších nadnárodních jednotek, kterými byly například NATO, OPEC nebo EHS. Cohen vyzoroval, že regionální tendence jsou silnější ve vyspělejších státech světa. (Toledano Mancheño 1998: 44-45)

Jeho model vychází z existence dvou typů regionů, jimiž jsou *globálně působící geostrategické regiony* a jim podřízené *regionálně definované geopolitické regiony*. Cohen hovoří o dvou geostrategických regionech, jimiž jsou *na obchodě závislý přímořský svět* a *euroasijský kontinentální svět*. Tyto dva geostrategické regiony pak dále dělí na regiony geopolitické. Na obchodě závislý svět se dle Cohena skládá celkem z pěti geopolitických regionů, kterými jsou: Angloamerika a Karibik, Jižní Amerika, Přímořská

¹⁶ Přebírajícími modely té doby byl Mackinderův „Heartland“, Spykmanův „Rimland“ a Haushoferův model panregionů.

Evropa a Maghreb, Subsaharská Afrika, a Ostrovní Asie a Oceánie. Euroasijský kontinentální svět Cohen dělí na dva geopolitické regiony, a to na Heartland s Východní Evropou a na Východní Asii (Čína a Korea). (Romancov, 435-436)

Mezi oběma geostrategickými regiony se nachází další dva geopolitické regiony – Střední východ a Jihovýchodní Asie, které tento badatel označuje jako pásma otřesu. Tyto dva regiony jsou problematické, neboť jejich získání je strategicky značně výhodné pro obě bipolární velmoci (USA a SSSR) a tyto dva regiony se také vyznačují svou heterogenitou a nestabilitou. (Romancov, 435-436)

Zatímco geostrategické regiony mají v mezinárodní politice význam strategický, geopolitické regiony mají význam taktický. (Kupka 2001: 92)

Později Cohen hovoří o dalších třech světových velmocech, kterými jsou Evropa, Čína a Japonsko. Hovoří rovněž o mocnostech „druhého řádu“, jež se nacházejí v ostatních regionech. Dále pak rozvíjí teorii i o mocnostech třetího, čtvrtého a pátého řádu. (Romancov, 436-437)

1.4 John P. Augelli a koncepce kulturních oblastí ve Střední Americe

John P. Augelli (1962) použil termín Rimland pro vymezení hlavní a vedlejší oblasti Střední Ameriky na základě její důležitosti v postkoloniálních dějinách. Jeho teorie se neřadí mezi příliš známé, pro nás je však zajímavá, neboť popisuje klíčové oblasti Střední Ameriky a Karibiku v geopolitickém měřítku.

J. P. Augelli ve svém článku *The Rimland–Mainland Concept of Culture Areas in Middle America* (1962) hovoří o tom, že region Střední Ameriky je velmi rozmanitý co se týče klimatu, vegetace, půdního fondu a dokonce i z hlediska populace, která je na různých místech jednak rozdílně hustá, ale liší se také rasovým složením. Stejně tak se různí ekonomiky jednotlivých států. Přes tyto rozdíly je dle tohoto badatele nsnadné klasifikovat daný region a Augelli se snaží předložit systém, podle kterého by šlo středoamerickou kulturu klasifikovat. (Augelli 1962: 119)

Augelli dělí Střední Ameriku dle rasového složení na „euro-africký karibský Rimland“ a „euro-indiánský Mainland¹⁷“ (viz obr. 6). Přestože je toto dělení založeno na rasovém základu, odvíjí se od něho také socioekonomická a politická historie daného území a odpovídá i krajinným prvkům. V oblasti Rimlandu první evropští dobyvatelé

¹⁷ Anglické slovíčko „mainland“ se do češtiny překládá jako „pevnina“. Augelli však ve své studii (1962) hovoří o Mainlandu s velkým „M“ a přisuzuje mu určité charakteristické rysy, a proto v této práci není pojem Mainland překládán.

vymítali tamní domorodou populaci a zavedli zde komerční pěstitelské zemědělství, s čímž souvisel dovoz černých otroků z Afriky. (Augelli 1962: 120) Mnohé plodiny, jež se pěstují v oblasti Rimlandu, jsou původem z Afriky, africký vliv se též promítá v kulturních vyjádřeních jako v hudbě, tanci, folklóru, náboženství i sociální struktuře. Na rozdíl od Rimlandu jsou v Mainlandu zachovány rysy z předkolumbovského období, které jsou nejvíc patrné v oblastech nejrozvinutějších civilizací, tedy na Yucatánském poloostrově a v Guatemale. Z kulturního hlediska je domorodý vliv v Mainlandu silnější než africký vliv v Rimlandu. (Augelli 1962: 123) V Mainlandu jsou stále přítomné indiánské rysy, jež se projevují v jazyce, náboženství, plodinách, zemědělských systémech, řemeslech, způsobech stravování i společenských hodnotách. (Augelli 1962: 123)

Po objevení Ameriky Španěly měl Rimland význam díky své strategické poloze a tropickým plodinám. Ostrovy a pobřežní oblasti Rimlandu byly velmi ceněné evropskými imperiálními mocnostmi. Právě v Rimlandu se odehrávaly boje mezi Francií, Anglií, Holandskem a Španělskem; zámořské území mělo pro evropské mocnosti hospodářský význam. Zájem evropských mocností o středoamerický Rimland začal ochabovat během napoleonských válek a o oblast se začaly nově zajímat Spojené státy americké. Zatímco probíhalo v Rimlandu toto soupeření mocností, Mainland vzhledem ke svému umístění, obtížné dopravě a nadmořské výšce nebyl zdaleka tolik atraktivní z geopolitického hlediska. (Augelli 1962: 124)

Co se týče zemědělství, pro Mainland byly typické haciendy (pracovní sílu představují domorodci), zatímco pro Rimland byly charakteristické plantáže (na práci byli dováženi černí otroci). (Augelli 1962: 124-125)

Mainland je následně možné dále dělit. Sever Mexika a Kostariku Augelli označuje jako „evropský sektor““ neboť jejich ekonomiky a také jejich rasové složení jsou více podobné evropskému typu; Guatemalu a jižní oblasti Mexika označuje jako „mesoamerický sektor“; a oblasti, kde se domorodý a evropský vliv prolínají, nazývá „mestický sektor“. (Augelli 1962: 127-128, viz obr. 7)

Augelli pracoval s vymezením Střední Ameriky v širším pojetí; kromě území šesti hispanofonních republik započítával do regionu též Belize, Mexiko a karibskou oblast. Dle Augelliho byla pro evropské imperiální mocnosti klíčová právě oblast karibských ostrovů a karibské pobřeží. Kvůli zhoršené dostupnosti a dopravě byla pevninská oblast

Střední Ameriky (vyjma karibského pobřeží) pro evropské mocnosti okrajová a tak i geopoliticky nevýznamná.

1.5 Využitelnost klasických geopolitických koncepcí v současnosti

Klasické geopolitické teorie jako ucelené koncepce v současném světě již nejsou aktuální, přesto jim však nelze upřít jejich význam. Pro soudobou geopolitiku bývají často východiskem, a to i přes to, že se politická mapa světa od doby jejich sepsání značně proměnila.

Některé z klasických geopolitických koncepcí lze použít v pozměněné formě i v současnosti, je však potřeba zároveň pracovat s tím, jakým vývojem prošla jednotlivá území států, jak se proměnil vliv a význam dřívějších světových velmocí a jaké státy v dnešní době aspirují na nejmocnější země planety. V případě, že badatel bude pracovat s těmito proměnnými, může se pokusit aplikovat klasické geopolitické koncepty na jiné části světa, které mají či začínají mít význam globálních hráčů.

Ne všechny rysy klasických geopolitických teorií jsou však zastaralé; některé z nich se dají považovat za stále platné, a právě s nimi je pracováno v dalších částech této práce. Jelikož se oblastí středoamerického regionu z klasických geopolitických teoretiků podrobně zabýval A. T. Mahan, právě jeho koncepty jsou pro tuto práci hlavním východiskem. Především důležitá v této práci je koncepce škrťících bodů, která je v souvislosti se Střední Amerikou stále vysoce aktuální.

V pohledu N. J. Spykmana byla středoamerická šíje významná především coby tranzitní oblast mezi Severní a Jižní Amerikou a mezi Atlantským a Tichým oceánem. S. B. Cohen zase ve své koncepci zařadil Střední Ameriku do oblasti, kterou označil jako „na obchodě závislý svět“. I tyto klasičtí geopolitičtí autoři poskytují východiska pro tuto práci.

Koncepce J. P. Augelliho není klasickým geopolitickým modelem, je však zajímavá z pohledu pochopení odlišností v rámci jednotlivých států středoamerického regionu a může posloužit jako vodítko, které oblasti regionu byly či jsou geopoliticky více a které méně významné.

2. Geopolitika Střední Ameriky

Střední Amerika je jediným regionem na světě, jehož umístění je zároveň mezikontinentální a meziocéánské. Díky této jedinečné poloze je Střední Amerika křižovatkou námořních tras a koridorem mezi Severní a Jižní Amerikou.

V první podkapitole této části se budeme zabývat různými vymezeními Střední Ameriky, neboť pod tímto pojmem se neskrývá jasně ohraničená oblast. V případě hranic jednotlivých států není zpravidla o čem diskutovat, se světovými regiony je však situace složitější. Kudy vede hranice mezi Východem a Západem? O kterých zemích hovoříme, mluvíme-li o Blízkém východě? Mnohým může připadat, že vymezení regionu Střední Ameriky je očividné, ve skutečnosti však někteří autoři do Střední Ameriky zahrnují jak sedm středoamerických republik, tak také Karibik a Mexiko, a jiní zase z regionu vyčleňují Panamu nebo Belize. Někteří autoři totiž hledí na geografické aspekty, jiní zase na politické uspořádání a další zase na historicko-politické souvislosti.

V druhé podkapitole se podíváme na geografii regionu, neboť zeměpisná poloha a přírodní podmínky přímo souvisí s geopolitickým a geostrategickým významem regionu. Jak si ukážeme, Střední Amerika není jen pouhou pevninou mezi dvěma oceány a mezi dvěma velkými Amerikami, ale je i pozoruhodná z hlediska reliéfu a přírodních podmínek.

Dále si uvedeme vývoj administrativního uspořádání regionu. V předkolumbovské době se na území nacházely jen městské státy, s příchodem kolonialistů však započalo administrativní dělení regionu, ve kterém byla od zbytku středoamerických republik odtržena Panama, a vývoj v oblasti dnešního Belize se značně vymykal.

Další podkapitola se zabývá ekonomikou Střední Ameriky, a to jak z pohledu historického vývoje, tak aktuálního stavu. V době kolonialismu hrálo pro Španělskou korunu význam území Panamy, přes které se přepravovalo zboží z tichomořského pobřeží na pobřeží karibské. Ostatní oblasti v regionu byly zajímavé spíše jen v období některého z velkých hospodářských boomů zaměřených na konkrétní surovinu. Na přelomu 19. a 20. století středoamerické státy začaly nést pejorativní přívlastek „banánové republiky“¹⁸ a agro-exportní model ve většině zemí regionu převládal až do 90. let 20. století, kdy se na tvorbě hrubého domácího produktu (HDP) začaly většinou měrou podílet průmysl

¹⁸ Termín označuje malý politicky nestabilní stát, který je ekonomicky závislý na omezeném zemědělství.

a služby. Tehdy v rámci neoliberálních reforem začali na středoamerický trh vstupovat zahraniční investoři, kteří jsou pro současné středoamerické ekonomiky stále důležité.

Následující část této kapitoly je věnována geostrategickému umístění regionu a popisuje dlouhé úsilí o výstavbu průplavu napříč středoamerickou šíjí, které zdárně skončilo v roce 1914 otevřením Panamského průplavu a v současné době je diskutována výstavba Nikaragujského průplavu, který má být budován převážně čínskými firmami.

Kapitolu zakončuje zhodnocení politického a ekonomického významu středoamerického regionu.

2.1 Různá vymezení regionu

Zde se podíváme na několik různých vymezení regionu Střední Ameriky, neboť ani ne s příliš velkou nadsázkou můžeme říci, že co badatel, to různé vymezení. Někteří autoři dokonce o konceptu Střední Ameriky pochybují; například Carlos Granados Chaverri říká, že *„koncept Střední Ameriky můžeme buďto zcela odmítnout s tím, že se jedná o zastaralou kategorii z koloniální éry, nebo se můžeme pokusit o zcela nové vymezení tohoto regionu, ve kterém nebudeme brát na zřetel historický ani kulturní vývoj oblasti“* (Granados Chaverri 1985: 67).

Většina badatelů, jež se tímto americkým regionem zabývá, však přirozeně koncept Střední Ameriky nezavrhuje ani jeho existenci nezpochybňuje; pro účely svého zkoumání jej však různě vymezuje. Pro příklad můžeme připomenout Johna P. Augelliho a jeho koncepci kulturních oblastí ve Střední Americe; Augelli zahrnuje pod tento region oblast sedmi středoamerických republik, Mexika a karibských ostrovů. (Augelli 1962: 120) Poměrně odlišně ohraničuje region například S. B. Cohen, který chápe Střední Ameriku jako jakýsi subregion Severní Ameriky. (Cohen 2003: 137) Dle něho do subregionu Střední Ameriky spadá kromě sedmi středoamerických nezávislých států a oblasti karibských ostrovů také nejsevernější pobřeží Jižní Ameriky¹⁹. (Cohen 2003: 137) P. Brignoli (1985) zase zahrnuje pod Střední Ameriku pouze Guatemalu, Honduras, Salvador, Nikaraguu a Kostariku. (Brignoli 1985: 17)

Různá vymezení regionu lze rozdělit na základní vymezení z geografického, geologického, historického a z politického a ekonomického hlediska. Z geografického pohledu je Střední Amerika kontinentálním mostem spojující Severní a Jižní Ameriku, a

¹⁹ Pobřeží táhnoucí se od Dariénského zálivu přes karibské pobřeží Kolumbie a venezuelské pobřeží až po pobřeží Francouzské Guyany.

proto je také vymezená jako území mezi dvěma nejužšími zónami – mezi Tehuantepeckou a Panamskou šíjí. (Müllerried 1944: 36). Geografové proto zpravidla kromě sedmi středoamerických republik do středoamerického regionu řadí také jižní mexické státy Yucatán, Quintana Roo, Campeche, Tabasco a Chiapas.

Z geologického hlediska nelze Střední Ameriku vymezit stejně jako z pohledu geografického, neboť horniny a geologické útvary regionu přesahují oblasti šíjí a zasahují dále do Mexika a do Kolumbie. Pro geology středoamerický region začíná na severozápadě mexické vulkanické zóny a končí v místech, kde se začíná rozšiřovat jihoamerický kontinent, tedy je v Kolumbii. (Müllerried 1944: 36)

Z historického hlediska se jako středoamerické státy dají označit pouze Guatemala, Salvador, Honduras, Nikaragua a Kostarika, neboť těchto pět zemí mělo od počátku 17. století společnou historii; byly sdružené pod tzv. generálním kapitanátem Guatemala. (Křížová 2016: 8) Panama má zcela odlišnou historii a jinou kulturu než ostatní státy Střední Ameriky, a ani Panamci sami sebe neidentifikují jako Středoameričany. (Miller 1982: 38) Belize je anglofonní republikou a proto jej mnozí historikové do Střední Ameriky nepočítají. (Křížová 2016: 8)

Střední Amerika může být někdy zaměňována s pojmem Mezoamerika. Ve skutečnosti se však jedná o různé oblasti, neboť většina definic zahrnuje pod pojem Mezoamerika střední a jižní Mexiko, Guatemalu, Belize, část Salvadoru a část Hondurasu. Pod Mezoamerikou se tak skrývají geografická území tradičně domorodého osídlení. (Oxford University Press [online])

Z politického a ekonomického hlediska je možné vymezit Střední Ameriku například dle regionálních organizací. Významným společenstvím sdružujícím státy v regionu je Středoamerický integrační systém (SICA). Členskými státy této organizace, která se snaží podporovat ekonomický rozvoj regionu a pozvednout region na globálně významného hráče, je Guatemala, Honduras, Salvador, Nikaragua, Kostarika, Panama, Belize a Dominikánská republika. (SICA [online])

Přes různá vymezení regionu je pro účely této práce pod pojmem Střední Amerika chápáno území šesti hispanofonních nezávislých republik ležících ve středoamerické šíjí. Přestože bychom z politického hlediska, dle regionálních organizací, mohli do Střední Ameriky zařadit též Belize a Dominikánskou republiku, Belize do Střední Ameriky nezačleňujeme z důvodu, že pro své jazykové odlišnosti nespadá do Latinské Ameriky, nýbrž do Angloameriky, a svou historií se od ostatních šesti středoamerických republik

podstatně liší. Dominikánskou republiku do regionu Střední Ameriky nezařazujeme, neboť ji kvůli skutečnosti, že je ostrovním státem, vnímáme jako součást karibské oblasti.

2.2 Geografie a přírodní podmínky

Peter Smithers v roce 1947 popsal Střední Ameriku jako „*krajinu překvapivých a dramatických proporcí*“, kudy se táhnou řetězce vyhaslých i stále aktivních sopek, kde „*hmyz, ptáci a zvířata představují brilantní zobrazení barvy, formy a účelu*“ a tato úchvatná přírodní scenérie je doplněna architektonickými památkami mayské civilizace. (Smithers 1947: 500) Region pro svou kombinaci severoamerických, jihoamerických a vlastních endemických druhů oplývá bohatší faunou a flórou než jakákoliv jiná část západní polokoule. (Hall 1985: 7)

Střední Amerika leží mezi Severní a Jižní Amerikou. Je tvořena (v pojetí této práce) šesti hispanofonními republikami, kterými jsou Kostarika, Salvador, Guatemala, Honduras, Nikaragua a Panama. Region na severu sousedí s Mexikem a na jihu s Kolumbií. Střední Amerika zároveň leží mezi Tichým a Atlantským oceánem (konkrétně Karibským mořem). (Kartografie Praha 2012: 116)

Karibské moře je poměrně nezávislé na Atlantském oceánu, má vlastní oceánografické charakteristiky. Toto tropické moře má celoročně vysokou teplotu díky teplým proudům, jež do něho proudí z Atlantského oceánu. Tichý oceán omílající západní břehy regionu je v této oblasti rovněž poměrně teplý, i když v období sucha v některých zálivech teplota vody klesá. (Mckay 2008: 50-52) Střední Amerika má mnoho zálivů (viz obr. 8) a řada z nich má oceánografický i meteorologický význam, neboť chrání pobřeží států před zuřivostí hurikánů. (Mckay 2008: 93)

Jedním z výrazných rysů Střední Ameriky je vysoké vulkanické pohoří táhnoucí se po celé délce regionu²⁰, které rozděluje tichomořské a karibské pobřeží. Horské vrcholy vytvářejí klimatický rozdíl mezi oběma stranami hor. Zatímco na straně ke Karibskému moři jsou časté srážky a výskyt hurikánů, strana k Tichému oceánu naopak každoročně zažívá období sucha od listopadu do května. S tím souvisí i odlišné složení fauny a flóry na každé ze stran a je to také důvod, proč se v předkolumbovských dobách populace rozvíjela především na pacifickém svahu a náhorních plošinách, které jsou zemědělsky

²⁰ Řetězec vulkanických hor procházející Střední Amerikou se nazývá Sierra Madre. Tyto hory začínají již ve Spojených státech amerických a jejich řetězec se táhne přes Mexiko a Střední Ameriku až po jižní cíp Jižní Ameriky. Ve Střední Americe nejsou vrcholy tohoto pohoří tak vysoké, ale jsou robustní a některé z nich jsou stále aktivní. (Muscato [online])

příznivější. (Hall 1985: 8-9) Obecně platí, že sopečná půda je velmi úrodná, a proto je také středoamerická vegetace velice bohatá. (Muscato [online]).

Říční síť je ve středoamerickém regionu hustá a trvalá, za což vděčí vydatným srážkám v oblasti. Vzhledem ke tvaru území je povodí řek krátké a toky ústí do Karibského moře, Tichého oceánu nebo do velkých jezer. Většina toků v regionu je pravidelná, i když vzhledem k tropickému klimatu v suché sezóně jsou hladiny řek nízké, což vytváří problémy s dodávkami vody do Panamského průplavu. (Mckay 2008: 94-97)

Střední Amerika se nachází v intertropické zóně, což je oblast, ve které se vyskytují zvláštní meteorologické jevy. Po celý rok se tu v nížinách drží vysoké teploty a délka dne a noci je poměrně konstantní. V podmínkách vysokých teplot a silného slunečního záření dochází k velkému odpařování a tím k vysoké vlhkosti, a teplý a vlhký vzduch svým stoupáním přichází do kontaktu s chladnými vrstvami nižší atmosféry. Tyto procesy vedou k častému výskytu hurikánů. (Mckay 2008: 45-46) Jak sníh, tak i krupobití jsou v regionu velmi vzácné. (Portig 1965: 71)

Celý region je seismologicky aktivní. Zemětřesení o různých silách se zde vyskytují pravidelně a způsobují mnoho nejen materiálních škod²¹. Na rozdíl od hurikánů a sopečných erupcí, jež se v regionu také pravidelně objevují, nejsou zemětřesení předvídatelná a není proto možné určit bezpečná místa pro výstavbu nových budov a osad. (Mckay 2008: 61-62)

Ve Střední Americe se nachází řada velkých jezer. Těmi největšími jsou jezera Managua a Nikaragua, jež jsou vyživovány vodami regionálních toků. V Panamě byla v první polovině 20. století vytvořena umělá jezera na řece Charges kvůli zásobení Panamského průplavu vodou; těmto umělým jezerům se za dobu své existence podařilo přizpůsobit se životnímu prostředí. Kromě jezer je v regionu mnoho lagun, které pocházejí z vulkanických výbuchů. (Mckay 2008: 97-98)

Vzhledem ke stálým vysokým teplotám a vydatným dešťům se v regionu rozprostírají tropické deštné lesy s velkou biodiverzitou. V Hondurasu a Kostarice byla kvůli rozšiřování úrodné půdy velká část džungle vymýcena. Prales obývají rozmanité a pestré druhy živočichů, přes množství plazů, ptactva a hmyzu až po velké šelmy; mezi ty nejznámější patří jaguáři. Prales je bohatý na vodní ekosystémy, neboť se v něm nachází

²¹ Například v roce 1976 bylo v Guatemale zaznamenáno zemětřesení o síle 7,5 stupně Richterovy škály. Toto zemětřesení zasáhlo plochu o rozloze cca 16 tisíc km² (Harp – Wilson – Wiczorek 1981: 1) a vyžádalo si na 23 tisíc obětí (Cotilla 2012: 112).

mnoho řek, lagun a sladkovodních bažin. (Mckay 2008: 112-115) Fauna a flóra střeđoamerické džungle je podobná té v severní části Jižní Ameriky, představuje jejich pokračování. (Hall 1985: 7)

Na tichomořském pobřeží a některých vnitrozemských lokalitách s nízkými ročními srážkami, například na náhorních plošinách v Hondurasu a Nikaragui, se nacházejí velmi suché oblasti, které jsou pokryty převážně houštinami. (Mckay 2008: 117)

2.3 Vývoj politického uspořádání regionu

Předpokládá se, že první obyvatelé dorazili na americký kontinent přes tehdy zamrzlý Beringův průliv migrací z Asie. (Hall 1985: 37) Do Střední Ameriky pak první lovci dospěli pravděpodobně před 13 tisíci lety. Zemědělci se v regionu usadili asi o čtyři tisíce let později a začali zde formovat první společnosti. Postupný vývoj homo sapiens v této oblasti probíhal až do příchodu Španělů. (Mckay 2008: 131-133)

V předkolumbovské éře v regionu neexistovala žádná centralizovaná říše, zakládány byly jen městské státy. Region nebyl nikdy politicky sjednocený a politické uspořádání v předkolumbovské době neposkytovalo žádný základ pro koloniální politicko-administrativní organizaci Střední Ameriky. (Hall 1985: 16)

Kryštof Kolumbus v roce 1502, při hledání průlivu, který by mu umožnil cestu do Indie, prozkoumal velkou část střeđoamerického pobřeží. V dalších desetiletích do regionu směřovaly průzkumné i dobyvatelské španělské výpravy. V tomto období bylo na Střední Ameriku pohlíženo spíše jako na překážku v cestě, než jako na „bránu do Nového světa“. (Křížová 2016: 38-39)

V koloniální éře²² v regionu fungoval systém kasikismus, dle kterého se v každé provincii centralizovala moc do rukou několika místních bohatých rodin; zpravidla se jednalo o kreolské²³ rodiny velkostatkářů, obchodníků či majitelů dolů. Další významnou roli na poli mocenských zájmů představovala církev; církevní řády vlastnily plantáže, otroky i řemeslnické dílny a poskytovaly úvěry, za které získávaly nejlepší pozemky na venkově i ve městech. (Křížová 2016: 63-64)

²² Ta započala po objevení Střední Ameriky Španělskou korunou a přetrvávala až do vyhlášení nezávislosti roku 1821.

²³ Jako „kreol“ je označován potomek Španělů, který se však již narodil na americkém kontinentu.

Na počátku 18. století byl význam Střední Ameriky pro Španělsko v podstatě zanedbatelný, Střední Amerika byla chudá a politicky roztržštěná, navíc mnoho oblastí ještě nebylo prozkoumáno. Ve druhé polovině 18. století se španělští osvícenští králové snažili v regionu prosadit reformy, které by rázně změnily způsob správy a podpořily hospodářské aktivity a diverzifikaci produkce a zároveň významně snížily dovozní cla. Tyto reformy mimo jiné vedly k posílení vazeb regionů v rámci Generálního kapitanátu Guatemala²⁴. (Křížová 2016: 88-89)

V roce 1786 došlo k podstatné reformě administrativního systému v regionu, neboť byly zřízeny nové správní jednotky, intendancie. Intendancie byly menší než generální kapitanáty a správci intendancí se zodpovídali přímo španělskému králi a nikoliv místokrálům jako guverněři provincií. Hranice intendancí byly určující v době propuknutí bojů za nezávislost, státy vzniklé v 19. století zkopírovaly hranice intendancí. Španělské království v té době investovalo do výstavby silnic a zavádění nových zemědělských komodit, například tabáku. (Křížová 2016: 89-90)

Generální kapitanát Guatemala postrádal koherenci a navzdory jeho dlouhé existenci nedošlo ke stmelení obyvatelstva regionu, což po vyhlášení nezávislosti vedlo ke vzniku samostatných republik. Přesto, přes svou rozmanitost, má však region i společné rysy, které jej oddělují od severní i jižní Ameriky. (Hall 1985: 5)

Vyhlášení nezávislosti Střední Ameriky na Španělské koruně se obešlo bez občanské války i bez násilí. Prohlášení nezávislosti z 15. září 1821 nehovořilo o státní formě ani o tom, zda vznikne federace, dojde k připojení Mexiku či vzniknou nezávislé státy v hranicích intendancí. (Křížová 2016: 115) V březnu 1822 byla přijata mexická ústava a státy Střední Ameriky (bez Panamy) byly připojeny k Mexiku a administrativně přerozděleny na tři provincie – Chiapas, Guatemalu a Nikaraguu. Z připojení k Mexiku však pro místní obyvatelstvo vyplynula povinnost platby vysokých daní, což vedlo k nespokojenosti. Kostarika se proto rozhodovala, zda se raději nepřipojí k Velké Kolumbii, a v Salvadoru zase proběhlo jednání o možnosti připojení k USA. S pádem mexického impéria v březnu 1823 získala Střední Amerika možnost sama si zvolit své administrativní uspořádání a formu politického systému. Dne 1. července 1823 se sešel kongres středoamerických zástupců, na kterém bylo rozhodnuto, že se Chiapas připojí k Mexiku a ostatní státy se spojí do nového státu, Spojených středoamerických provincií s hlavním městem Guatemalou. Postupně narůstající problémy a nespokojenost s federací

²⁴ Též známý jako Guatemalské království.

však na konci 30. let 19. století vedly k jejímu rozpadu a vzniku samostatných republik. (Křížová 2016: 116-118)

Panama byla v koloniální éře součástí místokrálovství Nová Granada, a 17. prosince 1819, po vyhlášení nezávislosti na Španělském království, se stala součástí Velké Kolumbie²⁵. (Opatrný 2004: 24) Nezávislost na Velké Kolumbii a vznik nového samostatného státu Panama se pak datuje k 4. listopadu 1903. (Opatrný 2004: 65)

Střední Amerika dnes představuje území, na kterém stále žijí zemědělské společnosti s tisíciletými tradicemi, a na kterém zároveň fungují ekonomické a politické struktury odvozené z evropského vzoru. (Mckay 2008: 132)

2.4 Ekonomika

Tato kapitola je dělena do tří oddílů. V prvním z nich se podíváme na ekonomický vývoj v regionu, ve druhém na současnou ekonomickou situaci a třetí se zaměřuje na zahraniční investory a přímé zahraniční investice ve Střední Americe.

2.4.1 Ekonomický vývoj

Několik tisíciletí před našim letopočtem bylo v regionu nejdůležitější hospodářskou aktivitou obdělávání půdy. (Opatrný 2004: 10) Je ale pravděpodobné, že již několik století před n. l. v regionu probíhal i čilý obchod mezi jednotlivými regionálními²⁶ i mimoregionálními oblastmi ležícími na severu²⁷. Obchod s jihoamerickými kulturami pravděpodobně započal až několik století po začátku n. l. (Křížová 2016: 14)

V době kolonizace bylo zemědělství pro vývoz kvůli příznivějším klimatickým podmínkám soustředěno na tichomořském svahu – v 16. století zde bylo v nížinách Guatemaly a Salvadoru pěstováno kakao, pak indigo a v 19. století především káva. Byly zde zřizovány rozsáhlé haciendy, ve kterých pracovali domorodci. Deštné pralesy nebyly Španěly využívány; Angličané však pralesy využívali na území Moskytů²⁸ pro těžbu mahagonového dřeva. (Hall 1985: 10-11)

Španělské království usilovalo o to, aby Amerika byla především dodavatelem surovin a odběratelem ve Španělsku vyrobeného zboží. Proto existovala různá nařízení,

²⁵ Do Velké Kolumbie dále patřilo území bývalého generálního kapitanátu Venezuela, místokrálovství Nová Granada a část místokrálovství Peru.

²⁶ Obchodovalo se tu se vzácnými surovinami, jednou z nich byl například nerost jadeit používaný během rituálů.

²⁷ Domorodé kultury žijící více na severu měly zájem o středoamerické kakao.

²⁸ Území Moskytů představovalo oblast dnešního Belize, část Hondurasu a Nikaraguy.

kteřá ve Střední Americe zakazovala řemeslnou výrobu. Kvůli vysokým cenám importu se však toto nařizení striktně nedodržovala. (Křířžová 2016: 61)

Od roku 1524, kdy řpanělřtř průřzkumnřci naleřzi v Hondurasu malá lořřiska zlata, mnoho řpanělřských přřstěhovalců hledalo na honduraském územří drahé kovy. V roce 1569 zde byla objevena velká lořřiska stříbra a v jejich souvislosti se zde rozvřjela hornická činnost, na práci sem byli dováženi otroci z Afriky. (Soto 2011: 91-92)

Prosperujřícím střeřdoamerickým odvětvřím v koloniální řře bylo loďařství a dobytkařství. Hověřzí produkty nacházely odbyť jak na americké, tak i na evropské půdě. Loďařství zde prosperovalo již od 16. stoletří, a to díky nevyčerpatelným zdrojům borového dřeva. (Křířžová 2016: 78)

V druhé polovině 16. stoletří zařřila Střední Amerika velký ekonomický rozkvět díky kořrenu rostliny smilax lékařský, jenřž byl v Evropě pokládán za všelék proti pohlavnřm chorobám. (Křířžová 2016: 78) Další z boomů této doby se soustředil kolem kakaových bobů a kakaa. Velký zájem vyvolala cukrová třřtina, kterou zde začali vysazovat řpanělřtř kolonialisté a které se ve střeřdoamerických končinách dařřilo. Ovšem cukrový boom opět brzy, kvůli konkurenci a obtřřžné dopravě do Evropy, ustal. Další z krátkodobých hospodářských vzestupů na přelomu 16. a 17. stoletří vyvolaly snahy pěstovat v regionu larvy červce nopálového, ze kterých se vyrábělo v textilním průřmyslu populární červené barvivo kořenila. Na konci 17. stoletří nabylo na významu modré rostlinné barvivo indigo; indigové keře zde byly doma, velmi se jim dařřilo a byly nenáročné, co se týče počátečních investic i pracovní síly. Mezitřím se však začalo rozmáhat pirátství na mořích, které bránilo pravidelnému exportu indiga do Evropy. (Křířžová 2016: 81-82)

V Panamě tehdy leřřelo centrum obchodu a dopravy, odtud se přepravovalo zboží z And do řpanělska. Z toho částečně těžily i ekonomiky Kostariky, Nikaraguy a Hondurasu. (Hall 1985: 7-8)

V době po vyhlářření nezávislosti na řřpanělském království vzrostl obchod, neboť se zvrřřila poptávka po bavlně a indigu, ovšem projevily se problémy v produktivitě zeměřřelství²⁹. Před vyhlářřenřm nezávislosti bylo ročně ze Střední Ameriky vyvezeno okolo 8 500 zásilek v celkové hodnotě kolem 2 milionů pesos. Během federace tato cifra rychle stoupla, vývoz v roce 1825 byl odhadnut na celkovou hodnotu 8,25 milionů pesos, přřčemřž větřřina příjmu pocházela z indiga, nopálovce a kakaa, dále pak ze zlata, stříbra

²⁹ Kvůli pomalému rozvoji infrastruktury bylo pro výnosné pěstování plodin potřeba mnohem více pracovní síly, než kolik jí bylo k dispozici. (Křířžová 2016: 132)

a balzámů. (Hoselitz 1956: 274) V této době začal být region také ovlivňován velkými imperialistickými zásahy Spojených států amerických. (Mckay 2008: 132)

Druhá polovina 19. století se v regionu vyznačovala budováním infrastruktury. Středoamerické republiky nedisponovaly dostatečným kapitálem ani dostatkem kvalifikované síly, a tak se musely obracet na zahraniční investory. Investoři, kteří byli z pravidla ze Spojených států amerických, na práci dováželi nejen černochoy, ale také Čňany. V této době v USA rychle vzrostla poptávka po banánech. Menší obchodní a přepravní společnosti se slučovaly do větších konsorcií, které vlastnili především severoameričtí investoři. V roce 1899 vznikla společnost United Fruit Company, jež se postupně stala hlavní ovocnářskou společností působící ve Střední Americe. (Křížová 2016: 172-174) K rozšíření a posílení vlivu zahraničních korporací přispěly především diktátorské vlády, jež byly u moci ve většině zemí Střední Ameriky v první polovině 20. století. Diktátoři zachovávali nerovný sociální systém potlačováním množství malých zemědělců ve prospěch velkých vlastníků půdy či právě zahraničních investorů. Díky tomu se společnosti United Fruit Company i dalším ovocnářským společnostem podařilo vytvořit široké distribuční sítě ve Střední Americe. Zahraniční společnosti budovaly plantáže, telegrafní linky, železnice, nemocnice, přístavy ve výrobních oblastech i domovy pro dělníky a jejich rodiny. Přestože byla budována infrastruktura, tak samotná ekonomika středoamerických republik nebyla posílena³⁰. (Bucheli 2008: 434)

Hoselitz (1956) uvádí, že až do 90. let 19. století byly v regionu nepřítomné továrny a samotný průmysl (s výjimkou některých řemesel) vůbec neexistoval. (Hoselitz 1956: 275)

Přestože banány se na počátku 20. století staly významnou exportní surovinou pro většinu regionu, pouze pro Honduras byly nejdůležitějším vývozním artiklem. Mezitím se Kostarika, Guatemala a Salvador v prvních desetiletích 20. století zaměřovaly především na export kávy a Panama na sektor služeb. (Granados Chaverri 1985: 60)

Světová hospodářská krize ve 30. letech 20. století dolehla plně i na Střední Ameriku, neboť v té době rapidně klesla poptávka po tropických produktech a export byl značně pozastaven. Region tehdy pocítil svou silnou závislost na severoamerickém trhu. (Křížová 2016: 184) Navíc v meziválečném období nebyl hospodářský potenciál regionu kvůli nepříliš rozvinuté infrastruktuře zdaleka plně využit. (Bennett 1926: 82)

³⁰ Železnice byly investory budovány tak, aby spojovaly plantáže s přístavy, nikoliv způsobem, aby byly propojovány metropole. (Křížová 2016: 174)

Po druhé světové válce středoamerické republiky zaznamenaly hospodářský a sociální proces transformace a modernizace. Tento proces však nijak zásadně nezměnil agro-exportní charakter středoamerických ekonomik. (Segovia 2004: 5) Předpokládá se, že většina změn v tomto období byla zapříčiněna spíše vnějším financováním, než provedením pozemkových reforem, a proto se zde udržoval základní agro-exportní model až do konce 70. let 20. století. (Segovia 2004: 7)

Od poloviny 20. století poskytovaly středoamerické státy severoamerickým společnostem koncese pro těžbu a rafinaci ropy. Podíl na HDP začal mít v této době také export ryb a mořských plodů z tichomořského pobřeží. (Křížová 2016: 199)

Během druhé poloviny 20. století zhoršovaly ekonomickou situaci zemí občanské války, se kterými se vlády musely potýkat. Během tohoto období měly velký vliv na středoamerické režimy Spojené státy americké (v případě Nikaraguy SSSR), které finančně podporovaly autoritářské prezidenty. Především 80. léta 20. století byla pro region z hospodářského hlediska „ztracenou dekádou“, neboť občanské války způsobily zastavení procesů industrializace a diverzifikace zemědělství. (Křížová 2016: 237) V této době ještě takřka neexistovaly ekonomické vazby mezi zeměmi regionu, země se zaměřovaly více na integraci se zámořskými zeměmi, než se svými bezprostředními sousedy. Důvodem byla nerozvinutá infrastruktura, hornatý charakter regionu a rozlehlé pralesy. Tyto faktory vedly k separatismu jednotlivých republik. (Hoselitz 1956: 269)

Mezi roky 1950 a 1952 tvořil průměrný roční vývoz kávy a banánů v regionu 271,2 milionů dolarů, což představovalo 80,05 % hodnoty exportu. (Hoselitz 1956: 276) V polovině 20. století většinu kávových plantáží vlastnili místní obyvatelé, zatímco banánové plantáže patřili výlučně zahraničním investorům. (Hoselitz 1956: 283)

Středoamerické republiky čelily typickým problémům malých zaostalých zemí. Navzdory jejich značné ekologické rozmanitosti každá z nich po mnoho desetiletí závisela na vývozu jednoho nebo dvou primárních produktů, které se vystavují ekologickým a ekonomickým krizím. Jednotlivé trhy každé země byly příliš malé, aby podpořily industrializační proces. Na počátku 60. let 20. století se Guatemala, Salvador, Honduras, Nikaragua a Kostarika spojily a založily Středoamerický společný trh (MCCA). V tomto rámci byla provedena industrializace s cílem nahradit dovozy spotřebního zboží a některých meziproduktů, ale nebylo dosaženo integrovaného rozvoje těžkého průmyslu. Panama se do společného trhu nezapojila, neboť její ekonomika byla orientována na sektor služeb spojený s Panamským průplavem. (Hall 1985: 18)

Před rokem 1980 byl ekonomický model ve Střední Americe založen na zemědělství, což šlo ruku v ruce s politickým systémem, ve kterém spočívala moc na koalici mezi vojáky a vlastníky půdy. V těchto podmínkách nebyla potřeba kvalifikovaná pracovní síla, tento ekonomický model byl velmi ziskový pro majitele pozemků a zároveň zcela nevýhodný pro většinu obyvatelstva, která byla nucena pracovat za nízkou mzdu a platit daně. (Martí i Puig - Sánchez-Ancochea 2014: 151-152)

Krise v 80. letech 20. století přiměla tradiční vývozce zemědělských plodin zaměřit se jiným směrem a přizpůsobit se svými aktivitami mezinárodnímu hospodářství. Káva a banány začaly ztrácet na důležitosti. V roce 1985 export těchto dvou plodin představoval ještě 52 % vývozu, následně však začal klesat, v roce 2010 představoval již pouze 15 %. Do popředí vývozu se mezitím dostaly výrobky z továren, a to přes textil až po produkty pokročilé technologie. Výrobní činnost a služby nahradily tradiční agro-exportní sektor. (Martí i Puig – Sánchez-Ancochea 2014: 159) Proces kolapsu tradičního ekonomického modelu se urychlil v důsledku uplatnění ekonomických reforem založených na tzv. Washingtonském konsensu, který usiloval o zavedení nového ekonomického modelu, jehož základem by byla liberalizace obchodu. (Segovia 2004: 12)

Socioekonomické výsledky neoliberálního modelu byly smíšené. Střední Amerika byla modernizována bez rozvoje, přesto však v posledních desetiletích byl ekonomický růst vyšší, než v osmdesátých letech. (Martí i Puig – Sánchez-Ancochea 2014: 162)

V devadesátých letech minulého století se významně začal zvyšovat turistický ruch, dalším zdrojem zahraniční měny se také staly finance zasílané rodinnými příslušníky pracujícími v zahraničí, především v USA, svým rodinám dále žijícím ve středoamerickém regionu. Dalším netradičním zdrojem příjmu se v poslední dekádě 20. století stal vývoz montážních výrobků (*maquila*)³¹. Vznik nových odvětví měl zásadní vliv na kolaps tradičního agro-exportního sektoru. (Segovia 2004: 13-14)

Na začátku nového tisíciletí byla charakteristikou středoamerických ekonomik vysoká závislost na exportním odvětví; odvětví zámořského exportu je tradičně jedním z majoritních determinantů domácí ekonomické aktivity a zároveň i hlavním měnovým generátorem země. (Segovia 2004: 9)

Ekonomický model ve 21. století je založen na dynamice mezi sekundárním a terciálním sektorem – montážním průmyslem a službami, zatímco primární sektor,

³¹ Ve velkém zde začaly být budovány podniky, ve kterých se montují díly či polotovary importované ze zahraničí, které jsou dále určeny na export.

zemědělství a těžba, na tvorbu HDP nepřispívají tak vysokým podílem. (Segovia 2004: 15-16) Středoamerickým státům se podařilo své ekonomiky poměrně diverzifikovat, například v Guatemale prosperuje strojírenství a v Salvadoru se rozvíjí textilní³² a chemický průmysl. Významnou roli hraje také cestovní ruch, který se významně podílí na tvorbě HDP v regionu. (Křížová 2016: 254)

2.4.2 Zemědělství, průmysl a služby

Na první pohled se může zdát, že Střední Amerika se svými vysokohorskými hřebeny není vhodná pro zemědělství, ve skutečnosti jsou ale tamní strmé horské svahy velmi úrodné. Některé oblasti Střední Ameriky mají díky jemnému složení půdy perfektní fyzikální podmínky pro vstřebávání a udržení vlhkosti, což mimo jiné také usnadňuje pracovní podmínky. (Bennett 1926: 64-65)

Základní zemědělskou plodinou ve Střední Americe je kukuřice, která však není určena na export, ale na místní spotřebu³³, a je pěstována na malých farmách. Podobně jako kukuřice jsou pěstovány i fazole. (Hoselitz 1956: 276)

Z hlediska pěstování tropických plodin určených na export, jako banánů, kakaa a kávy, má díky svému podnebí a klimatu význam karibské pobřeží. Tichomořské pobřeží je naopak pro tropické plodiny nevhodné a daří se tu více suchomilným plodinám, především cukrové třtině, která se tu pěstuje ve velkém. (Bennett 1926: 76) Nejúrodnější oblasti regionu se nacházejí kolem guatemalských lagun na Tichomořském pobřeží a v Honduraském zálivu. (Křížová 2016: 10)

S exportem tropických plodin jsou spojeny nesnáze, neboť ovoce se během své přepravy na určený zahraniční trh nesmí zkazit – plodiny se proto musí sklízet v takovém stupni uzrálosti, aby na své místo určení dorazily právě ve své plné zralosti, banány se kvůli tomu sklízí ještě zelené. (Bennett 1926: 70-71) Kakao má na rozdíl od banánů výhodu v dlouhé trvanlivosti, kvůli čemuž se snadněji přepravuje a není potřeba jej složitě konzervovat. (Bennett 1926: 73) Banánům a kakau se daří nejvíce v tropických nížinách, zatímco kávové plantáže se zpravidla zakládají na vrchovinách s horní vrstvou půdy pocházející ze sopečného popela. (Bennett 1926: 73-75)

³² Pro středoamerický textilní trh od začátku nového tisíciletí však představuje velkou konkurenci Čína. (Erikson 2004: 24)

³³ V současné době je významný podíl kukuřice do regionu importován; k roku 2017 dovoz kukuřice představoval 1,1 % celkového dovozu do regionu. (SIECA [online])

Další zemědělskou plodinou pěstovanou v regionu je bavlník, jehož význam stoupl v druhé polovině 20. století. Tradičně jsou největším odběratelem bavlny, obdobně jako v případě tropických plodin, Spojené státy americké. (Křížová 2016: 198)

Další v současnosti hojně pěstovanou plodinou jsou palmy olejné, které jsou stejně jako cukrová třtina velmi náročné na vodu, což poškozuje nejen půdu, ale také životní prostředí. Plantážnictví těchto plodin je spojeno se značným využitím agrochemikálií, které významně znečišťují vodní toky, na kterých jsou závislí místní obyvatelé. (Aguilar-Støen 2016: 168)

Pro Střední Ameriku má významný podíl na HDP chov hovězího dobytka, kvůli kterému již v minulém století musely být mýceny pralesy. Maso je určeno jak na export, tak do místních metropolí. (Křížová 2016: 198)

Velké ekonomické problémy v zemědělském sektoru způsobují hurikány a zemětřesení, která se v regionu pravidelně vyskytují a devastují nejen úrodu, ale také domovy.

K roku 2017 měl nejvyšší podíl na mimoregionálním exportu prodej kávy a z ní vyrobené produkty (15,6 %), prodej banánů (10,9 %), cukru (9,5 %) a nástrojů používaných ve zdravotnictví a veterinářství (9,1 %). Významnou měrou se na tvorbě HDP také podílel vývoz dalšího tropického ovoce, palmového oleje, ořechů, ortopedických výrobků a zlata (viz obr. 9). (SIECA [online])

Výše HDP na obyvatele se v jednotlivých středoamerických republikách výrazně liší. Dle HDP spadá Nikaragua mezi nejzaostalejší země světa, zatímco Kostarika mezi nejrozvinutější. Guatemala je malým producentem ropy s omezenou kapacitou rafinace, jež se nachází v Kostarice, Salvadoru a Nikaragui. Kapacita vlastní ropy není pro region dostatečná a musí být dovážena. V oblasti se nacházejí malá ložiska zemního plynu, která však nejsou využívána. Region nedisponuje zásobami uhlí. (Apergis – Payne 2009: 211-212) Panama však oplývá velkými ložisky mědi (CentralAmericaData 2008), vzácné kovy v menší míře se nacházejí v celém regionu. Z obnovitelných zdrojů energie je Střední Amerika významným producentem etanolu, jenž je vyvážen do USA. Elektřina je produkována ve vodních či tepelných elektrárnách. V roce 2001, ve snaze o integraci energetické infrastruktury regionu, všechny země regionu podepsaly dohodu Puebla-Panama, jež se zaměřuje na integraci trhů s elektřinou a zvýšení bezpečnosti dodávek energie, snížení nákladů a přilákání zahraničních investorů. (Apergis – Payne 2009: 211-212)

Hospodářský význam v regionu mají maquiladory³⁴, které jsou zaměřeny především na oděvnictví, kovoobrábění, elektroniku a obuvnictví. Produkce maquilador k roku 2011 tvořila asi 50 % veškerého středoamerického exportu. (Vargas-Hernández – Núñez-López 2011: 225)

Na začátku 21. století byly zdaleka největším partnerem pro středoamerický region Spojené státy americké. V roce 2002 mířilo do USA 57 % veškerého středoamerického exportu a import z USA do regionu představoval 41 % veškerého dovozu. Export byl z 60 % tvořen textilem, dále pak ovocem, kávou a mořskými plody, a v případě Kostariky také (nano)technologickými výrobky. (Erikson 2004: 19)

Od počátku nového tisíciletí se na tvorbě HDP významně podílí cestovní ruch. Střední Amerika je pro svou polohu mezi dvěma oceány, pro rozmanitou flóru a faunu a pro architektonické pozůstatky předkolumbovských civilizací oblíbenou turistickou destinací. Region je oblíbeným cílem etnoturistů³⁵. (Pereiro 2013: 164)

Nejvíce turistů směřuje do Střední Ameriky ze Spojených států amerických, a právě do USA míří nejvíce středoamerických migrantů. Dle odhadů žije v USA na 5 milionů imigrantů ze Střední Ameriky, kteří do regionu zasílají velké množství remitencí, jež jsou také hlavním zdrojem zisků pro rodiny s nízkými příjmy. (Martí i Puig – Sánchez-Ancochea 2014: 160-161)

2.4.3 Zahraniční investoři

Jak již bylo uvedeno výše, v koloniální době Španělská koruna do středoamerického regionu příliš neinvestovala, neboť stál na okraji jejího zájmu. O zahraničních investorech v regionu však již můžeme hovořit v 19. století, a to převážně ve druhé polovině, kdy se středoamerické republiky z důvodu nedostatečného kapitálu na výstavbu infrastruktury obracely na mimoregionální investory, nejčastěji na ty ze Spojených států amerických. Na konci 19. století ve středoamerickém regionu začaly působit zahraniční ovocnářské společnosti, které zároveň budovaly infrastrukturu a vytvářely pracovní příležitosti. Řada

³⁴ Jedná se o montážní podniky, které se zabývají importem součástek a zařízení, u kterých provádějí montáž či je dále zpracovávají ve výrobním procesu a hotové výrobky pak dále exportují

³⁵ Na etnoturismus však mnozí badatelé nenahlížejí pozitivně, neboť přes to, že se podílí na tvorbě domácího HDP a vytváří pracovní místa, mnohdy v životě domorodých etnik způsobuje negativní změny. (Pereiro 2013: 164)

z nich fungovala až do druhé poloviny 20. století; do doby, než středoamerické republiky začaly zavádět hospodářský model ISI³⁶.

Během poválečného období Střední Amerika nepotřebovala investice ze zahraničí, neboť zažila vysoký růst HDP³⁷. (Bolin 1984: 1097-1098)

Obrat a opětovná potřeba zahraničních investorů se znovu projevila v 80. letech, a to v důsledku vnějších událostí, jakými byly druhý ropný šok (1978-1979) a pokles poptávky po středoamerických komoditách, kdy stoupavá ekonomická tendence ustala a následovala inflace. Místní vlády se zoufale snažily získat finanční prostředky ze zahraničí, což v předchozích desetiletích nebylo potřeba. (Bolin 1984: 1098)

Stejně jako většina ostatních latinskoamerických zemí, i středoamerické republiky zavedly na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století tržně orientované ekonomiky. Země byly nuceny změnit svou hospodářskou orientaci z důvodu nedostatku kapitálu, který byl mimo jiné zapříčiněn modelem ISI, jenž byl v předchozích desetiletích populární. Jedním z přímých cílů nového ekonomického modelu bylo, aby na místní trhy vstoupili zahraniční investoři. (Biglaiser – DeRouen 2006: 51)

V devadesátých letech byl pro Střední Ameriku stále zásadní hospodářský vliv USA, uplatňovaný především skrze Mezinárodní měnový fond (MMF) a Světovou banku (WB), které poskytovaly půjčky jen za podmínek, že budou středoamerické ekonomiky transformovány v souladu s neoliberalismem. Z toho důvodu vlády přistupovaly k privatizaci státních podniků a služeb, mezi které spadá také školství, zdravotnictví a energetika. (Křížová 2016: 248) V důsledku privatizace došlo v devadesátých letech k velkému příjmu zahraničních investic, které se zaměřovaly nejvíce na sektor služeb – na finanční zprostředkování, telefonní spojení, výrobu elektřiny a zajišťování pitné vody. (SIECA 2018: 8)

Přistoupení k dohodě o volném obchodu (CAFTA, od r. 2004 DR-CAFTA) usnadnilo vstup velkým zahraničním korporacím na místní trhy a zároveň odstranilo dovozní cla, což způsobilo problémy malým místním zemědělcům, neboť některé suroviny dovážené ze zahraničí mohou být nabízeny za nižší ceny, než ty regionální. (Erikson 2004: 25)

³⁶ Model ISI představuje obchodní a hospodářskou politiku, která usiluje o nahrazení zahraničních dovozů domácí produkcí.

³⁷ Od roku 1950 do roku 1978 podíl celkového exportu na HDP vzrostl z 18,6 % na 33,6 %. V té době se urychlilo budování institucí a utvořila se malá střední třída. (Bolin 1984: 1097-1098)

A. Segovia vytvořil seznam sta nadnárodních společností působících ve Střední Americe v roce 2005. Dle tohoto seznamu bylo 56 firem z USA, 28 z evropských států, 9 z asijských zemí (Japonska a Jižní Koreje), pět z Latinské Ameriky (včetně Kostariky) a dvě z Kanady. (Segovia 2005: 83)

V roce 2016 se 72 % celkových přímých zahraničních investic (PZI)³⁸ v regionu soustředilo do odvětví služeb, 22,6 % do zpracovatelského průmyslu, 2,6 % do přírodních zdrojů a 2,9 % do jiných oblastí. (SIECA 2018: 8-9)

SICA v roce 2018 vypracoval studii zabývající se přímými zahraničními investicemi v regionu v letech 2007/2010 až 2017, dle které má příjem zahraničních investic ve Střední Americe stoupající tendenci. (SIECA 2018: 2) (viz obr. 10)

Obnosy přímých zahraničních investic se v jednotlivých zemích regionu liší. Zatímco do Panamy a Kostariky v letech 2007 – 2017 směřovalo 50 % jejich celkového objemu v regionu, do Salvadoru to bylo 5 %. (SIECA 2018: 4) Nejvíce PZI v roce 2017 směřovalo do Panamy, která jako jediná ze zemí regionu vykazuje trvalé tempo jejich růstu. (SIECA 2018: 6)

Přímé zahraniční investice ve středoamerickém regionu směřují nejčastěji do těžařských činností, agro-průmyslu a energetického sektoru. Investice směřující do Střední Ameriky vzrostly společně s rozšířením služeb v Panamě a Kostarice a s rozšířením těžby v Guatemale, Nikaragui a Panamě, ve které vzniká jeden z největších měděných dolů na světě. V oblasti těžby se angažují především kanadské společnosti, ale také společnosti z Ruska, USA a Austrálie. (Aguilar-Støen 2016: 158-159) V posledním desetiletí v regionu stoupl počet latinskoamerických firem, a to především z Mexika, Panamy a Kolumbie; v součtu latinskoameričtí investoři v regionu investovali více, než Spojené státy americké či Evropská unie. (SIECA 2018: 8)

V regionu panuje citelná rivalita mezi firmami z Čínské lidové republiky a z Tchaj-wanu. Zatímco ČLR se v prvních dvou desetiletích po studené válce zaměřila především na spolupráci s velkými zeměmi a hlavními producenty surovin Latinské Ameriky, jako s Brazílií, Peru a Mexikem, tak Tchaj-wan se ve své mezinárodní politice soustředil na pomoc malým zemím. (Vila 2016: 214)

³⁸ „Přímá zahraniční investice je taková přeshraniční investice, která odráží záměr rezidenta jedné ekonomiky (přímý investor) získat trvalou účast v subjektu (podnik přímé investice), který je rezidentem v ekonomice jiné než ekonomika přímého investora. Trvalá účast implikuje existenci dlouhodobého vztahu mezi přímým investorem a přímou investicí a významný vliv na řízení podniku.“ (ČNB 2019)

2.5 Geostrategické umístění

Z hlediska světové komunikace má Střední Amerika jedinečnou pozici. Nejen že je nejužším místem celého amerického kontinentu, ale je zároveň i pevninským mostem mezi Severní a Jižní Amerikou, tedy mezi dvěma zemskými masívy a jejich národy. (Smithers 1947: 507)

Střední Amerika měla svůj geopolitický význam již od samotné conquisty. Zatímco v jiných částech Ameriky byli španělským hlavním zájmem indiáni jako zdroj pracovní síly a drahé kovy, ve Střední Americe se k těmto dvěma zájmům přidal třetí, a to zájem o oblast z důvodu její geostrategické polohy (Granados Chaverri 1985: 67). Význam regionu začal být Španělům patrný ihned, jakmile si v 16. století uvědomili, že objevili nový kontinent a začali hledat cestu, která by oba oceány spojovala. (Hall 1985: 7)

Křížová (2016) říká: „*Přestože Střední Amerika nikdy ve svých dějinách – ani v předkolumbovské, ani v koloniální době, ani po získání nezávislosti – nehrála dominantní úlohu v celoamerickém nebo dokonce globálním kontextu, pro jiné klíčové hráče měla velký strategický a hospodářský význam.*“ (Křížová 2016: 9) Od doby jejího objevení měly zahraniční mocnosti hlavní zájem o region pro jeho interoceánské postavení (Hall 1985: 9) a Smithers v roce 1947 předvídal, že středoamerické republiky budou díky svému geostrategickému významu hrát v brzké době značnou roli na mezinárodní úrovni a že se jejich ekonomický význam bude zvyšovat s rostoucí celosvětovou poptávkou po tropických plodinách. (Smithers 1947: 509)

V polovině 19. století měla Střední Amerika strategický význam pro Spojené státy americké, které nejprve využívaly trasu vedoucí přes Nikaraguu pro usnadnění dopravy mezi svým východním a západním pobřežím a od roku 1855 využívaly panamské železnice spojující karibské a tichomořské pobřeží. Zájem USA o využívání pozemních tras vedoucích přes Střední Ameriku poklesl roku 1868 s dokončením výstavby železnice vedoucí napříč Spojenými státy americkými. (Hall 1985: 8)

Smithers v roce 1947 napsal, že by skrze celou Střední Ameriku měla být vystavěna silnice, aby se tak „*plně využilo příhody přírody, která této spojnici mezi Amerikami dala vzniknout*“. (Smithers 1947: 507) K lednu roku 2019 však stále ještě neexistuje pozemská komunikace, která by Severní a Jižní Ameriku spojovala. Napříč středoamerickými republikami pozemní spojení existuje (silnice Panamericana), ovšem stále nebyla vybudována cesta vedoucí deštným pralesem, jež by spojila Panamu s Kolumbií. (Google maps [online])

Je nepochybné, že z geopolitického hlediska byl a je význam Střední Ameriky nezměrný, region mu vděčí svému geografickému umístění a nahodilosti přírody, která vytvarovala celý americký kontinent způsobem, že došlo ke spojení obou Amerik pevninským mostem – Střední Amerikou. Proto, mluvíme-li o geopolitice tohoto regionu, musíme hovořit o transoceánských cestách.

Biskup Marroquín již v roce 1536 vyzval k hledání nejlepší spojnice oceánů ve středoamerické šíji. Z mnoha expedic, které zároveň kromě hledání nejvýhodnější trasy hledaly také naleziště zlata, vyplynuly dvě možné cesty: buď suchozemská trasa vedoucí mezi přístavy Honduraského zálivu a zálivem Fonsecou, anebo zčásti vodní trasa přes jezero Nikaragua. Přestože se vybudování vodní trasy za koloniální éry neuskutečnilo, Střední Americe byl z pohledu Evropy přisuzován strategický význam, přestože byla jinak hospodářsky nevýznamná. (Křížová 2016: 59-60)

V projektech mezoceánských tras přes Střední Ameriku hrála klíčovou roli města, která představovala hlavní centra obchodní výměny a dohlížela na pořádek nad cestami. Problém měst však spočíval v seismické činnosti v regionu. (Křížová 2016: 60)

2.5.1 Panamský průplav

Krátce po vyhlášení nezávislosti v roce 1903 podepsala Panama s USA smlouvu, kterou Spojené státy americké získaly práva na vybudování průplavu skrze Panamskou šíji a zároveň získaly i výlučné právo na jeho budoucí využívání a suverenitu na pásmo okolo kanálu v šíři 16 kilometrů. (The Editors of Encyclopaedia Britannica [online])³⁹

Velkolepé otevření Panamského průplavu bylo naplánováno na 15. srpna 1914, oslavy však byly kvůli vypuknutí první světové války zrušeny. V té době byl význam Panamského průplavu srovnatelný s významem kanálu Suezského, který byl zprovozněn roku 1869. (Van Dijk 2015: 13)

V souvislosti s otevřením Panamského průplavu vzrostla rivalita řady malých ostrovů ležících v Pacifiku mezi Střední Amerikou a Austrálií, které mohly představovat

³⁹ Tato smlouva platila až do 2. března 1936, kdy byl podepsán v rámci politiky dobrého sousedství kontrakt další, kterým se stanovilo, že v případě mimořádných událostí budou USA situaci konzultovat s Panamou předtím, než přikročí k mimořádným opatřením v oblasti průplavu. V roce 1942 pak byla podepsána třetí dohoda týkající se případného průběhu války v oblasti. Nový kontrakt nesoucí název „Smlouva o vzájemném porozumění a spolupráci“ z 25. ledna 1955 přinesl Panamě větší anuitu z průplavu, než která byla v původní smlouvě z roku 1903 sjednána. (Fenwick 1955: 70) V září 1977 pak byla uzavřena dohoda, kterou byla uznána panamská suverenita v průplavovém pásmu a zaručila, že se Panama bude moci více podílet na řízení komunikace v průplavu a mít tak z něho mnohem větší zisk, než jaký z něho pro ni plynul doposud. Tato smlouva také stanovila, že do konce 20. století bude průplav předán Panamě pod výlučnou správu (Opatrný 2004: 121), což se následně stalo dne 31. 12. 1999.

strategicky umístěné obchodní stanice na této trase. Pro USA Panamský průplav neměl jen obchodní význam, ale také význam vojenský, neboť skrze něho by probíhala obrana proti možnému nepříteli, Japonsku. (Van Dijk 2015: 20, Kolařík 2016: 4). Tento význam průplavu ve středoamerické šíji ve svých koncepcích vyzdvihoval již A. T. Mahan.

V osmdesátých letech 20. století se v médiích kvůli politické konfrontaci mezi Spojenými státy a Panamou⁴⁰ začaly objevovat názory, že Panamský kanál již není pro světový obchod tak užitečný a důležitý, jak býval. Ve skutečnosti však jeho význam nepoklesl, neboť jak uvedl Manfredo (1993):

„Vzhledem k tomu, že se Spojené státy americké stávají stále více závislými na mezinárodním obchodu, zejména se zeměmi Pacifiku, jako jsou Japonsko, Jižní Korea a Tchaj-wan, dochází k rozšiřování provozu kanálem. Pravdou je, že Panamský průplav se stal skutečným mezinárodním vodním tokem, o čemž svědčí skutečnost, že objem nákladu projíždějícího kanálem vzrostl z téměř 29 milionů tun v roce 1950 na 159 milionů tun v roce 1992.“ (Manfredo Jr. 1993: 104).

V roce 1985 C. Hall hovořila o tom, že *„dochází k vážnému přetížení kanálu a větší lodě se nevejdou do zdymadel“*. (Hall 1985: 8) Tato skutečnost vedla k potřebě průplav rozšířit, což bylo odsouhlaseno referendem v Panamě v roce 2005. Práce na realizaci započaly v roce 2007 a projekt byl dokončen v roce 2016. Rozšíření průplavu přišlo na 5,5 miliardy USD. (Kolařík 2016: 6) První loď, která proplula slavnostně otevřeným rozšířeným průplavem, byla loď čínské společnosti Cosco Shipping. (Kolařík 2016: 8)

Přestože došlo k rozšíření Panamského průplavu, které umožnilo i novým typům lodí, jako velkým ropným tankerům a tankerům na LPG (Kolařík 2016: 13) průplav využívat, stále jím není schopno proplouvat 5 % až 10 % globální lodní dopravy (Cui 2018: 157). Což je mimo jiné důvod, proč je diskutována výstavba druhého průplavu ve středoamerické šíji.

2.5.2 Nikaragujský průplav

V posledních čtyřech stoletích se o vybudování průplavu v Nikaragui zajímalo hned několik mocností, mezi které patřilo Španělské království, Francie, Velká Británie, Nizozemí, Spojené státy americké a Japonsko. (Vila 2016: 218)

Již v roce 1528 nařídil španělský král Karel V. jednomu ze svých guvernérů, aby našel nejužší část středoamerické šíje. Brzy na to, za vlády Filipa II., byla zkoumána trasa přes Nikaraguu a výstavba průplavu by možná byla i zahájena, kdyby však

⁴⁰ U moci v Panamě tehdy stál samozvaný diktátor, generál Manuel Noriega.

Španělská koruna měla dostatek finančních prostředků na realizaci tohoto projektu. (Trustees of Boston University 1893: 21)

V roce 1781 zkoumal možnosti vystavění průplavu využívající říční síť v Nikaragui z pověření španělského krále inženýr Manuel Galisteo. O několik let později provedl průzkum podél řeky San Juan britský námořní důstojník Horatio Nelson, který trasu možného průplavu mapoval pro Velkou Británii. Stejně tak vyzdvihl tuto trasu německý cestovatel Alexander von Humboldt, podle kterého vodní cesta, která by využívala řeku San Juan, vešla ve známost jako „Humboldtova trasa“. (Křížová 2016: 153)

V roce 1849 získal podnikatel Cornelius Vanderbilt výhradní právo na budoucí vystavění průplavu přes Nikaraguu. V roce 1855 však byla dokončena panamská železnice a o několik let později i železnice spojující východní a západní pobřeží Spojených států amerických (Křížová 2016: 155) a zájem o výstavbu kanálu opadl.

V roce 1850 spolu Velká Británie a USA uzavřely dohodu známou jako Clayton-Bulwerova, jež hovořila o společném vybudování středoamerického průplavu v Nikaragui a zároveň o zajištění jeho neutrality. V následujících letech se však pozornost Velké Británie upřela na zájmy v jiných částech světa. (Křížová 2016: 155)

Velmi podrobné mapování oblasti pro výstavbu průplavu provedla mezi lety 1929 až 1931 americká armáda. James R. Browne v roce 1936 napsal, že „*již je připravený projekt [Nikaragujského kanálu], který čeká pouze na to, aby byl přijat*“. (Browne 1936: 109) Dle tohoto autora však výstavba zaostávala kvůli otázkám, které souvisely s pracovní silou. Autor vypočítává, že výstavba by zabrala 10 let, pokud by na ní pracovalo celkem 72 389 zaměstnanců. Po těchto vysokých výdajích na mzdy by však následoval rychlý zisk, neboť se předpokládá, že by až dvě třetiny lodí využívajících Panamský průplav ušetřily čas využitím meziocenáské vodní trasy v Nikaragui. (Browne 1936: 109-111)

Diskuse o vybudování druhého středoamerického interoceánského průplavu, které probíhaly ve 20. století, měly též geopolitický námět. Jak uvádí Smithers (1947), „*skutečnost, že existuje jen jedna dostupná trasa, zanechává ve věku supervýbušnin námořnictvo Spojených států amerických zvláště zranitelné*“ (Smithers 1947: 508).

Podněty pro vystavění druhého průplavu ve středoamerické šíji vycházely především ze zájmů USA, které uvažovaly o jeho výstavbě ve dvou místech: buď přes šíji Tehuantepec v jižním Mexiku, nebo v oblasti Nikaraguy. Výstavba kanálu v jižním

Mexiku by pro Spojené státy americké měla hned několik výhod: průplav by ležel blízko USA, jeho umístění by představovalo vhodnou výchozí polohu pro obranu Mexického zálivu a v neposlední řadě by tento kanál měl velký komerční význam, neboť by byl využitelný pro jiné obchodní trasy než pro ty, které procházejí Panamou. Průplav procházející Nikaraguou by však byl snadněji stavitelný, neboť by se dalo pro velkou část trasy využít stávajících říčních a jezerních vodních sítí. Jelikož by však ležel blízko Panamy, jeho komerční přínos by nebyl tak značný jako v případě průplavu v Tehuantepecké šíji. (Smithers 1947: 508-509)

Výhodu výstavby druhého průplavu ve čtyřicátých letech 20. století popsal americký badatel James R. Browne, dle kterého by tato výstavba z politického hlediska spočívala v zajištění větší bezpečnosti pro USA, neboť v případě potenciálního dobytí Panamského průplavu nepřítelem by zde byl ještě druhý průplav, jenž by mohl být využíván k obraně Spojených států amerických. (Browne 1936: 116) Dále by se touto výstavbou zlepšily vztahy USA a Střední Ameriky, výstavba by měla příznivý vliv na stabilitu vlády v Nikaragui a pravděpodobně i na stabilitu vlád v dalších středoamerických zemích, diplomatické vztahy by se zlepšily. (Browne 1936: 117)

Přestože plány na výstavbu Nikaragujského průplavu mají dlouhou historii, skutečná realizace je stále otázkou. V současné době se zdá, že by tento sen mnohých velmocí mohl být skutečně realizován a to ze strany čínské firmy⁴¹. V případě realizace čínskou společností by se však nemohlo hovořit o výhodách pro Spojené státy americké, o kterých hovořil J. R. Browne (1936); USA by naopak byly čínským průplavem procházejícím středoamerickou šíjí ohrožovány. Vila (2016) předvídá, že „*nová námořní trasa vedoucí ústřední americkou šíjí, jež bude kontrolována Čínou, ovlivní budoucí vztahy Asie s americkým kontinentem a s různými regionálními aktéry, včetně Spojených států amerických*“ (Vila 2016: 228).

McCall a Taylor (2018) říkají, že „*průplav řízený Číňany přes Nikaraguu by byl významným geopolitickým převratem pro čínské zájmy, neboť by Čína získala snadný přístup na obchodní trasy vedoucí do Jižní Ameriky, Evropy a západní Afriky*“ (Cui 2018: 159; McCall – Taylor 2018: 3). Navíc by předpokládaná hloubka kanálu 30 metrů (Vila 2016: 221) stačila k ukrytí čínských ponorek a k jejich skrytému překročení Pacifiku a Atlantiku. (Cui 2018: 159; McCall – Taylor 2018: 3)

⁴¹ Viz podkapitola 3.6.

2.6 Zhodnocení geopolitického a ekonomického významu regionu

V době kolonialismu bylo pro Španělskou korunu ze středoamerického regionu nejvíce důležité území Panamy, přes které byly přepravovány produkty ze západního pobřeží Jižní Ameriky do Evropy. Po získání nezávislosti se o region začaly zajímat Spojené státy americké, které usilovaly o vybudování průplavu, prostřednictvím kterého by mohla probíhat obrana proti vniknutí případného nepřítele na severoamerický kontinent. V 19. století a v první polovině 20. století měla Střední Amerika význam pro severoamerické investory, kteří v regionu zkupovali území a vytvářeli plantáže. Také v době studené války se USA ve Střední Americe angažovaly a v rámci politiky zadržování komunismu podporovaly místní autoritářské vlády. V devadesátých letech, s přijetím neoliberalních reforem, na středoamerickém trhu začaly působit další zahraniční společnosti, a to i zaoceánské.

Z námi provedeného zkoumání je možné ekonomický a geopolitický význam regionu Střední Ameriky utřídit do čtyř bodů:

1. Úrodná sopečná půda spojená s podnebným pásmem představuje vhodné podmínky pro plantážnictví tropického ovoce, cukrové třtiny, kávy, kakaa, bavlny a některých dalších zemědělsky významných plodin.

Zemědělství představovalo největší podíl na HDP pro většinu středoamerických zemí až do osmdesátých let 20. století, kdy byl agro-exportní model nahrazen, a na HDP se začaly většinou měrou podílet výrobky z továren. Současný ekonomický model je založen na dynamice mezi sekundárním a terciálním sektorem – montážním průmyslem a službami, na kterých se význačnou měrou podílí cestovní ruch.

2. Na území je mnoho montážních podniků (maquiladoras). Součástky se do regionu importují a hotové výrobky se pak dále exportují.

Nejde však o to, že by zde byly pro maquiladory výhodnější podmínky než v jiných regionech, i když vzhledem ke geografické poloze Střední Ameriky lze předpokládat, že import a export součástek a výrobků je pro středoamerické státy rychlejší a cenově výhodnější, než v případě exportu a importu do jiných zemí. Produkce z montážních podniků představuje až 50 % veškerého exportu odcházejícího z regionu.

3. Unikátní krajina, kterou tvoří sopečná pohoří v kombinaci s pralesy a jejich biodiverzitou pralesa a přístupem ke dvěma světovým oceánům vytváří ze Střední Ameriky oblíbenou turistickou destinaci.

Cestovní ruch se významně podílí na tvorbě HDP. Řada z návštěvníků je tzv. etnoturistů, kteří do regionu cestují kvůli návštěvám místních mayských osad, ve kterých domorodci žijí stále tradičním (předkolumbovským) způsobem života. Problém však představují projekty nadnárodních společností, v důsledku kterých dochází k devastaci krajiny, mýcení (pra)lesů a znečišťování vodních toků.

4. Jelikož Střední Amerika představuje úžinu amerického kontinentu, geopolitický potenciál spočívá v interoceánských silnicích, železnicích a průplavu, který využívají nejen lodě na trase mezi východním a západním pobřežím amerického kontinentu, ale také lodě zaoceánské.

Pro fakt, že Střední Amerika představuje pevninský most mezi dvěma kontinenty a zároveň mezi dvěma oceány, byl region významný již v době kolonizace. Španělská koruna však pro nedostatek financí nevybudovala cestu, jež by oba oceány propojila. Ve druhé polovině 19. století zde byla otevřena železnice a na počátku 20. století vystavěn a otevřen Panamský průplav, díky kterému se konečně plně projevil geostrategický význam regionu jak z hlediska ekonomického, tak z hlediska politického – Panamský průplav hraje mimo jiné také důležitou roli v bezpečnostní politice Spojených států amerických.

Limit můžeme shledat v tom, že doposud neexistuje středoamerickým regionem vedoucí silnice ani železnice, jež by propojila Severní a Jižní Ameriku. Další nedostatky pro rozvoj regionu představuje politická situace v některých zemích a s ní související nedostatečná infrastruktura, která je částečně řešena zahraničními investory při realizaci projektů.

Koncepce A. T. Mahana hovořící o tom, že mořská síla spočívá v ovládnutí strategických území ležících na mořských trasách, byla v praxi aplikována v oblasti Panamského průplavu. Spojené státy americké byly ve 20. století výlučným správcem Panamského průplavu a bezprostředně přilehlé zóny, aniž by usilovaly o kolonizaci území. Panamský kanál měl pro USA význam z hlediska nejen obchodního, ale hrál také důležitou roli v jejich geopolitice.

A. T. Mahan hovořil o rozvoji mořské síly také v souvislosti s obchodováním na zahraničních trzích, které by popohnalo ekonomiku a vytvořilo nová pracovní místa, která by souvisela částečně s výrobou lodí, ale především s rozvojem služeb. V současné době je ekonomika Panamy zaměřena právě na oblast služeb souvisejících s provozem Panamského průplavu. Z Panamského průplavu částečně těží i ekonomiky dalších středoamerických států.

Panamský průplav zůstává i ve 21. století jedním ze škrticích bodů světového významu, přestože jej kvůli jeho omezené kapacitě i po nedávno provedeném rozšíření nemůže užívat veškerá lodní doprava, především vícetonažní kontejnerové lodě.

V době po ukončení studené války se význam Střední Ameriky coby tranzitní zóny ještě umocnil, neboť v rámci zóny kanálu začaly proplouvat obchodní lodě dalších světových národů. V pohledu N. J. Spykmana byla středoamerická šíje významná především právě jako tranzitní oblast mezi Severní a Jižní Amerikou a mezi Atlantským a Tichým oceánem, a tento geostrategický význam Střední Ameriky přetrvává.

V koncepci J. P. Augelliho je karibské pobřeží Střední Ameriky pro světové mocnosti významnější, než pobřeží pacifické. Augelli svou studii zaměřil na období kolonizace, ve kterém tato koncepce jednoznačně platila, mimo jiné z důvodu, že středoamerickou šíjí nevedl průplav spojující oba oceány. V současné době však nemůžeme říci, že by jeden z břehů byl z ekonomického či politického hlediska významnější. Na karibském svahu se v souvislosti s tropickým klimatem daří hlavně tropickým plodinám, zatímco pacifický svah se využívá k pěstování plodin nevyžadujících hodně vysokou vláhu. Na úrodnou sopečnou půdu je přitom bohatý celý region. Transoceánské cesty propojily obě pobřeží a důležité námořní přístavy se tak nacházejí na obou stranách Střední Ameriky.

3. Zájmy Číny v regionu

Od počátku nového tisíciletí významně vzrostla čínská přítomnost v Latinské Americe. Na rozdíl od Jižní Ameriky, ve které se nachází pro Čínu významná naleziště nerostných surovin (Cui 2018: 145), bylo navázání obchodních vztahů se Střední Amerikou pomalejší.

V této kapitole se budeme zabývat vztahem Číny se Střední Amerikou od konce studené války, budeme hledat, v čem je pro Čínu zajímavá spolupráce a obchod se středoamerickým regionem.

V první podkapitole nahlédneme na celosvětové angažmá Číny; podíváme se na to, s jakou strategií tato světová velmoc získává ekonomický význam napříč světovými regiony. Uvedeme si zároveň problémy, které plynou z působení Číny a její strategie pro středoamerický region.

Druhý oddíl této kapitoly se bude zabývat diplomatickým soupeřením mezi Čínou a Tchaj-wanem ve Střední Americe a výhodami a nevýhodami, které toto soupeření znamená pro středoamerické republiky. Ukážeme si, že od počátku nového tisíciletí Čína postupně získává ve středoamerickém regionu větší politický a ekonomický význam, přesto však je středoamerická spolupráce s Tchaj-wanem, se kterým tyto malé republiky začaly spolupracovat o několik desetiletí dříve, než s Čínou, stále významná.

Třetí část této kapitoly se věnuje dvoustrannému obchodu mezi Čínou a Střední Amerikou. Pro Střední Ameriku se export místních produktů do Číny stává stále důležitějším a tvoří významnou část středoamerického HDP plynoucího z exportu. Pro Čínu není v celosvětovém měřítku tento import příliš významný, oboustranný obchod však umožňuje ČLR využívat středoamerický trh jako odbytiště svých výrobků. Finanční obnos z čínského dovozu do Střední Ameriky mnohanásobně převyšuje finanční zisky plynoucí ze středoamerického vývozu do Číny. Pro Střední Ameriku je dvoustranný obchod s Čínou mnohem důležitější než pro ČLR, ale Čína na něm více vydělává.

Čtvrtý oddíl se zabývá čínskými zahraničními investicemi směřujícími do Střední Ameriky. Podíváme se, do kterých oblastí tyto investice cílí a jaký celkový podíl čínských přímých zahraničních investic směřuje do námi sledovaného regionu.

Pátá část této kapitoly se zabývá velkými čínskými infrastrukturními projekty ve středoamerickém regionu a objevuje, že řada plánovaných velkých čínských

infrastrukturních projektů se střetává s kritikou ohledně environmentálních a sociálních dopadů; proto řada z nich není realizována.

Samostatnou podkapitolu věnujeme Nikaragujskému průplavu, neboť nejen že se jedná o největší čínský infrastrukturní projekt v celé Latinské Americe, ale jeho výstavba a uvedení v provoz by silně ovlivnila světové námořní trasy a promítla by se do geopolitiky a otázek bezpečnosti světových velmocí.

Poslední část na základě poznatků této kapitoly analyzuje a hodnotí ekonomický a geopolitický význam středoamerického regionu pro Čínu.

3.1 Čínská strategie

Van Dijk (2009) říká, že Čína provádí strategii týkající se své role ve světě, neboť si přeje být druhou nebo dokonce první světovou velmocí. (Van Dijk 2009: 205) Tato čínská strategie je částečně ekonomická a částečně politická. Pro Čínu je typické užívání *měkké síly*⁴² v zahraniční politice; tuto strategii začala Čína více studovat a aplikovat již v devadesátých letech minulého století. (Cho – Jeong 2008: 154) Z hospodářského hlediska chce Čína ovládat velké řetězce se surovinami, ale také zkupovat zahraniční společnosti, které již mají ve světě jméno. (Van Dijk 2009: 205)

Čína pro svůj rozvoj potřebuje dovoz konkrétních surovin, které nachází také v Latinské Americe. Kromě toho potřebuje odbytiště pro své výrobky, snaží se získávat zemědělskou půdu a zároveň podporuje zahraniční migraci svých obyvatel. (Van Dijk 2009: 200-201) Její strategii prozkoumal Van Dijk (2009) na případě afrického regionu a dospěl k tomu, že v tomto působení existuje intervenční strategie, která začíná pomocí, pokračuje rozvíjením hospodářské činnosti a zajišťuje dodávky surovin a prodej čínských výrobků. V některých afrických zemích je Čína hluboce zapojena do energetického sektoru. (Van Dijk 2009: 205-206) Při zkoumání čínských aktivit ve Střední Americe se ukazuje, že tyto aspekty čínského působení jsou v námi sledovaném regionu přítomné.

Rychlý růst HDP v Číně započal v roce 1978, kdy čínský vůdce Teng Siao-pching zahájil proces reformy a ekonomického otevírání. Od tohoto roku čínská ekonomika rostla každoročně téměř o 10 %. (Jenkins 2010: 809) Podíl Číny na celosvětovém HDP v roce 1990 představoval 1,6 % a v roce 2016 už 14,8 %⁴³. (Dussel 2018: 9) V roce 2010

⁴² Měkkou sílu (*soft power*) popsal v roce 1990 Joseph S. Nye jako sílu, která nepracuje s nátlakem, nýbrž s přitažlivostí, díky které dokáže měnit zájmy dalších aktérů. Tato přitažlivost bývá spojena s kulturou, ideologií a institucemi. (Nye 1990: 166-167)

⁴³ Mezitím podíl USA na celosvětovém HDP poměrně stagnoval – v roce 1990 představoval 26,5 % a v roce 2016 24,6 %. (Dussel 2018: 9)

se Čína stala největším světovým vývozcem, její podíl na celosvětovém obchodu dosáhl 8 %. (Jenkins 2010: 809)

Rychlý vzestup Číny se stal předmětem geopolitických debat. Dle některých Čína představuje hrozbu pro hegemonii Spojených států amerických (Jenkins 2010: 810-811), čínští představitelé však popírají, že by jejich zájem byl jiný než ekonomický a obchodní. (Cornejo – García 2010: 82).

Jenkins v roce 2010 uvedl, že hlavním zájmem Číny ve Střední Americe není ohrožení USA coby hegemonu, nýbrž získání bezpečných zdrojů surovin a možnost prodeje čínských výrobků na místních trzích. ČLR z toho důvodu měla k roku 2010 zájem na zachování hospodářské a politické stability v regionu. (Jenkins 2010: 830) Tento autor v roce 2012 říká, že „*Čína je v Latinské Americe zatím daleko od toho, aby se stala novou hegemonickou mocí*“ a že vztahy Latinské Ameriky se Spojenými státy americkými a Evropou „*jsou stále významnější než její vztahy s Čínou*“ (Jenkins 2012: 2), ovšem předpokládá, že se význam Číny coby obchodního partnera v regionu v budoucnu zvýší. (Jenkins 2012: 24)

Nelze přehlédnout, že rychlý hospodářský růst Číny vytváří napětí v mezinárodním finančním uspořádání. Čína je největší obchodní zemí a disponuje jednou ze dvou největších světových ekonomik. (Dollar 2016: 197) Středoamerické země jsou silně postižené konkurencí Číny na americkém trhu. Jedním z největších problémů je, že čínský dovoz vytěsňuje místní výrobu a s tím roste nezaměstnanost. (Jenkins 2010: 825)

Od roku 2000 čínská vláda zrychlila politiku čínských investic do zahraničí; tato politika je známá jako strategie Going Global⁴⁴. V rámci této strategie čínská vláda provedla několik reforem k podpoře zahraničních investic, a to například tím, že usnadnila administrativní postupy, zjednodušila kontrolu kapitálu a začala poskytovat informace a poradenství o investičních příležitostech. Byl vytvořen kapitál finančních prostředků určený na podporu investic do zahraničí a čínská vláda začala poskytovat dotace na financování projektů pro stavební a inženýrské společnosti. Tyto dotace, které směřují převážně do rozvojových zemí, jsou určeny pro čínské státní i soukromé podniky (Zúñiga a kol. 2014: 25-26; McCall – Taylor 2018: 2), některé z nich se v důsledku této strategie staly globálními hráči (Jenkins 2010: 809).

⁴⁴ Tato strategie je též známá jako „Go Out Policy“.

Čína je v prvních dekádách nového tisíciletí největším světovým investorem, její zahraniční investice jsou však v některých směrech odlišné od zahraničních investic poskytovaných vyspělými státy. ČLR je největším globálním investorem do důlních a infrastrukturních projektů, které nesou obrovská rizika pro životní prostředí a často se v jejich důsledku musí přesídlovat tisíce obyvatel. Čína se řídí zákony a předpisy daných zemí, co se týče ochrany životního prostředí a sociálního zabezpečení, tyto předpisy jsou však v rozvojových zemích často slabé v porovnání se standardy mezinárodních organizací. (Dollar 2006: 198-204)

Rychlý čínský ekonomický vzestup směřoval k tomu, že Čína získala vliv v globální politice. Její progresivní hospodářský růst přispívá k růstu celosvětové ekonomiky, zároveň je však i jedním z největších zdrojů globální ekonomické nestability. (Jenkins 2010: 809-810)

3.2 Diplomatické soupeření s Tchaj-wanem

Z politického hlediska je pro Čínu středoamerický region důležitý kvůli diplomatickým vztahům s Tchaj-wanem. (Cornejo – García 2010: 80) V období po studené válce až do roku 2007 měly všechny středoamerické země navázané diplomatické vztahy s Tchaj-wanem a nikoliv s Čínou, neboť čínská politika se zdráhá navazovat diplomatické vztahy se zeměmi, které uznávají Tchaj-wan za samostatný stát. Během devadesátých let 20. století se Čína o středoamerický region proto příliš nezajímala a se středoamerickými zeměmi mezitím spolupracoval Tchaj-wan⁴⁵, ovšem v souladu se svým ekonomickým růstem Čína o Střední Ameriku začala jevit zájem na začátku nového milénia. (Cui 2018: 146) Přestože námi sledovaný region není pro Čínu z ekonomického hlediska zdaleka tolik atraktivní jako Jižní Amerika, z diplomatického hlediska pro ni důležitý je, neboť čínská vláda považuje znovusjednocení s Tchaj-wanem za svůj střednědobý cíl (Connelly 2006: 125) a proto se snaží tchajpejskou vládu na mezinárodní úrovni izolovat.

Ve středoamerickém regionu, stejně jako v dalších malých a méně rozvinutých zemích, je poměrně snadné získat loajalitu vlády. A právě to je jednou z hlavních hnacích sil čínské a tchajwanské pomoci ve Střední Americe. (Jenkins 2010: 817)

⁴⁵ Aby si Tchaj-wan udržel svou přízeň, již v devadesátých letech poskytoval do regionu finanční půjčky za velmi výhodných podmínek, řada půjček je navíc nevratná. V případě vratných půjček jde o půjčky s velmi nízkou úrokovou sazbou. (deHart 2018: 5-6)

Od roku 1991 pro tyto účely fungoval Tchajwanský Fond pro mezinárodní spolupráci a rozvoj, který spadal pod tchajwanské Ministerstvo zahraničních věcí. Fond poskytoval půjčky zaměřené na veřejné práce, programy sociálního investování, projekty rozvoje zemědělství a do soukromého sektoru. V roce 2003 Tchaj-wan daroval, v rámci ukázky přátelství a dobrých vztahů, 27 milionů USD na výstavbu mostu spojujícího Kostariku s poloostrovem Nicoya, a výstavbu následně budovali techničtí pracovníci z Tchaj-wanu a Kostariky. (deHart 2018: 5-6)

Od začátku jednadvacátého století začal obchod mezi Střední Amerikou a Čínou vzrůstat, přestože země neměly navázané formální diplomatické vztahy. V listopadu 2004 čínský prezident Chu Ťin-tchao oficiálně navštívil několik latinskoamerických zemí, tato návštěva vedla k prohloubení ekonomických vztahů mezi Čínou a latinskoamerickým regionem, byly přislíbeny velké investice do infrastruktury a různých výrobních odvětví a odvětví služeb. (Fernández Jilberto – Hogenboom 2006: 73) Čína má ve středoamerickém regionu zvláštní zájem především o Panamu, a to nejen z důvodu průplavu (Cornejo – García 2010: 85), ale také proto, že v Panamě žije významná čínská komunita čítající 150 tisíc jedinců (López-Calvo 2010: 235). Navzdory neexistujícím bilaterálním dohodám již v roce 1994 založila Čínská banka (Bank of China) pobočku v Panamě. (Cornejo – García 2010: 86)

První středoamerickou zemí, která vypověděla diplomatické vztahy s Tchaj-wanem, aby je mohla navázat s Čínou, byla v roce 2007 Kostarika. (Cornejo – García 2010: 84) V roce 2017 svého regionálního souseda následovala Panama a v roce 2018 Salvador. (Dussel 2018: 13) Guatemala, Honduras a Nikaragua mají stále navázané diplomatické vztahy s Tchaj-wanem (Dussel 2018: 13), se kterým mají také podepsané dohody o volném obchodu (Jenkins 2012: 15).

Přesto, že došlo v polovině středoamerických zemí k vypovězení bilaterálních vztahů s Tchaj-wanem a jejich navázání s ČLR, k roku 2018 neexistovaly žádné explicitní strategie nebo významná opatření mezi Čínou a středoamerickými regionálními organizacemi⁴⁶ a dalšími veřejnými a soukromými regionálními institucemi. Přestože některé instituce⁴⁷ podepsaly s Čínou vzájemné dohody, regionální organizace a instituce jsou stále více vázány na dohody s Tchaj-wanem (Dussel 2018: 13), který jim svými

⁴⁶ Jakými jsou například SICA, SIECA nebo BCIE.

⁴⁷ Například CEPAL.

finančními granty přispívá, což vede k jeho vlivu na středoamerický integrační systém. (Peralta 2006: 176)

Problematika diplomatického uznání má významný vliv na obchod, přímé zahraniční investice, rozvojovou pomoc a další finanční toky v regionu. (Jenkins 2012: 15) Pro příjem čínských a tchajwanských investic do středoamerických zemí jsou navázané bilaterální vztahy klíčové a jednotlivé země regionu si musí vybrat, které partnerství pro ně bude výhodnější. Země, které uznávají Tchaj-wan, z Tchaj-pej získávají značné částky zaměřené na pomoc⁴⁸ (Jenkins 2012: 16), zároveň však nemohou doufat ve větší příjem čínských přímých zahraničních investic, přestože i tak jsou v Hondurasu, Guatemale i v Nikaragui patrné stopy čínského kapitálu. (Cui 2018: 147)

Vzájemný obchod s Čínou však probíhá ve všech středoamerických zemích, například v roce 2016 dosáhl v Nikaragui obchod s ČLR 82,5 milionů USD, zatímco obchod s Tchaj-wanem představoval pouze 23 milionů USD. (Cui 2018: 147)

Vzhledem k tomu, že od roku 2007 vypověděla polovina středoamerických zemí diplomatické vztahy s Tchaj-wanem a nahradila je oficiálními vztahy s Čínou, nelze jinak než konstatovat, že přítomnost ČLR v regionu stoupá.

3.3 Vzájemný obchod

Latinskoamerické země od konce devadesátých let minulého století vyvážejí část svého exportu do Číny, jedná se především o nezpracované primární produkty jako ropu, měď, železnou rudu (Jenkins 2010: 814; Connelly 2006: 113), nikl (Jenkins 2012: 4), kůže, dřevo (Connelly 2006: 113) a zemědělské produkty (Gallagher – Porzecanski 2008: 186). I v případě Střední Ameriky jde především o primární suroviny získané těžbou⁴⁹, dále pak o anorganické chemikálie, skleněné výrobky a kůže. Výjimku představuje Kostarika, která do Číny exportuje také průmyslové výrobky (Dussel 2018: 24) a luxusní kávu (López-Calvo 2010: 235).

Čína zase vyváží do Latinské Ameriky hotové průmyslové výrobky, elektrické spotřebiče, IT techniku nebo oděvy. (Connelly 2006: 113) Tyto výrobky začaly na latinskoamerický trh vstupovat ve větším množství na začátku nového tisíciletí, což má spojitost s politikami liberalizace obchodu (Cornejo – García 2010: 82-83) a přistoupení Číny do Světové obchodní organizace (WTO) v roce 2001 (Jenkins 2012: 4). Import

⁴⁸ Finanční spolupráce s Tchaj-wanem se zaměřuje na rozvoj infrastruktury, ale pomáhá také v případě přírodních katastrof. (Peralta 2006: 173)

⁴⁹ Jedná se například o měď a dřevo.

čínských výrobků do střeđoamerického regionu je heterogenní a skládá se ze sekundárních produktů, především z technologických výrobků a elektroniky. (Dussel 2018: 24)

Čínské výrobky však představují soupeře pro lokální průmysl, což vede k nespokojenosti místních výrobců. (Jenkins 2010: 815) Čína je úspěšná díky diferenciaci produktů a budování fyzické infrastruktury a potřebných marketingových sítí. Čínské výrobky jsou uzpůsobeny svou cenou a kvalitou konkrétním trhům. (Van Dijk 2009: 200)

Význam vzájemného obchodu v posledním desetiletí vzrostl v celém regionu. Pro Panamu, Kostariku, Salvador, Nikaraguu a Honduras představuje Čína po Spojených státech amerických největšího obchodního partnera, a pro Guatemalu je Čína největším obchodním partnerem po USA a Mexiku. (Dussel 2018: 21-22)

Během ledna 2019 hodnota čínského exportu do Střední Ameriky představovala 0,54 %⁵⁰ celkové hodnoty exportu ČLR v rámci celého světa, přitom import ze Střední Ameriky do Číny pro Čínu představoval necelých 0,04 %⁵¹ celkového čínského importu. Největším exportním trhem pro Čínu byla Panama, a Kostarika zase představovala pro ČLR největšího regionálního obchodního partnera. Celkový zisk z exportu ve střeđoamerickém regionu byl pro Čínu 17x vyšší než její výdaje na import. (viz tab. 1)

tab. 1: Čínský export a import v lednu 2019

stát	export [v tisících USD]	import [v tisících USD]
Guatemala	222,546	3,01
Salvador	73,949	5,971
Honduras	88,096	4,448
Nikaragua	31,014	3,015
Kostarika	141,432	49,058
Panama	618,322	4,504
Střední Amerika (celkem)	1 175,359	70,006
Svět celkem	217 566,641	178 409,791

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat dostupných na Hong Kong Trade Development Council.a/b [online] (12. 3. 2019).

Porovnáme-li celkové čínské zisky z exportu do střeđoamerického regionu v lednu 2019 s lednem roku 2017 (tab. 2) a lednem roku 2018 (tab. 3), zjistíme, že hodnota čínského exportu do Střední Ameriky byla v lednu 2019 vyšší, než v přechozích dvou

⁵⁰ Přičemž cca 53 % finančního obnosu čínského exportu v regionu směřovalo do Panamy, 19 % do Guatemaly, 12 % do Kostariky, 7 % do Hondurasu, 6 % do Salvadoru a 3 % do Nikaraguy. (Hong Kong Trade Development Council.a [online], viz tab. 1)

⁵¹ Přičemž cca 70 % finančního objemu importu z regionu do ČLR pocházelo z Kostariky, 9 % ze Salvadoru, po 6,5 % z Panamy a Hondurasu a po 4 % z Nikaraguy a Guatemaly. (Hong Kong Trade Development Council.b [online], viz tab. 1)

letech. Procentuální hodnota celkového čínského exportu ve Střední Americe s porovnáním exportu do zbytku světa je však v těchto letech poměrně vyvážená: v lednu 2017 představovala 0,61 %⁵² a v lednu 2018 byla tato hodnota 0,48 %⁵³.

Hodnota importu ze Střední Ameriky do Číny v letech 2017, 2018 a 2019 sledovaná v lednu každého kalendářního roku mírně kolísala, ve výsledku se však její procentuální výše v celkových hodnotách čínského importu z celého světa příliš neměnila – v lednu 2017 představovala necelých 0,05 %⁵⁴ a v lednu 2018 necelých 0,06 %⁵⁵.

tab. 2: Čínský export a import v lednu 2017

příjemce	export [v tisících USD]	import [v tisících USD]
Guatemala	160,302	7,890
Salvador	64,960	2,864
Honduras	77,731	1,664
Nikaragua	40,013	1,017
Kostarika	117,710	48,005
Panama	656,971	3,442
Střední Amerika (celkem)	1 117,691	64,883
Svět celkem	182 752,413	131 409,244

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat dostupných na Hong Kong Trade Development Council.a/b [online] (12. 3. 2019).

tab. 3: Čínský export a import v lednu 2018

příjemce	export [v tisících USD]	import [v tisících USD]
Guatemala	177,046	10,837
Salvador	59,535	6,692
Honduras	67,875	3,035
Nikaragua	41,486	1,484
Kostarika	105,574	78,714
Panama	527,067	3,163
Střední Amerika (celkem)	978,586	103,927
Svět celkem	200 491,434	180 142,311

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat dostupných na Hong Kong Trade Development Council.a/b [online] (12. 3. 2019).

Vyplývá z toho, že ač v rámci celosvětových čínských příjmů středoamerický region nepředstavuje pro Čínu ekonomicky stěžejní oblast, ze vzájemného obchodu Čína

⁵² Přičemž cca 58,5 % finančního obnosu čínského exportu v regionu směřovalo do Panamy, 14 % do Guatemaly, 10,5 % do Kostariky, 7 % do Hondurasu, 6 % do Salvadoru a 4 % do Nikaraguy. (Hong Kong Trade Development Council.a [online], viz tab. 2)

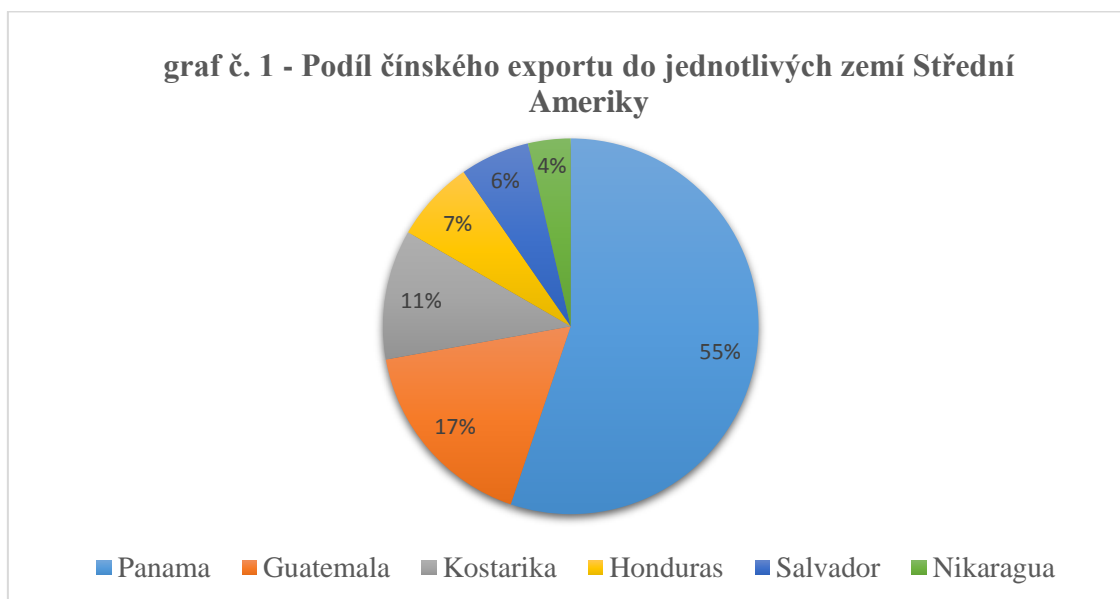
⁵³ Přičemž cca 54 % finančního obnosu čínského exportu v regionu směřovalo do Panamy, 18 % do Guatemaly, 11 % do Kostariky, 7 % do Hondurasu, 6 % do Salvadoru a 4 % do Nikaraguy. (Hong Kong Trade Development Council.a [online], viz tab. 3)

⁵⁴ Přičemž cca 74 % finančního objemu importu importu z regionu do ČLR pocházelo z Kostariky, 12 % z Guatemaly, 5,5 % z Panamy, 4,5 % ze Salvadoru, 2,5 % z Hondurasu a 1,5 % z Nikaraguy. (Hong Kong Trade Development Council.b [online], viz tab. 2)

⁵⁵ Přičemž cca 76 % finančního objemu importu importu z regionu do ČLR pocházelo z Kostariky, 10,5 % z Guatemaly, 6 % ze Salvadoru, po 3 % z Panamy a Hondurasu a 1,5 % z Nikaraguy. (Hong Kong Trade Development Council.b [online], viz tab. 3)

v lednu 2019 získala cca sedmnáctkrát více financí, než kolik v rámci tohoto obchodu získala Střední Amerika z Číny. V roce 2017 tento export přesahoval import rovněž cca sedmnáctkrát a v roce 2018 cca devět a půl krát.

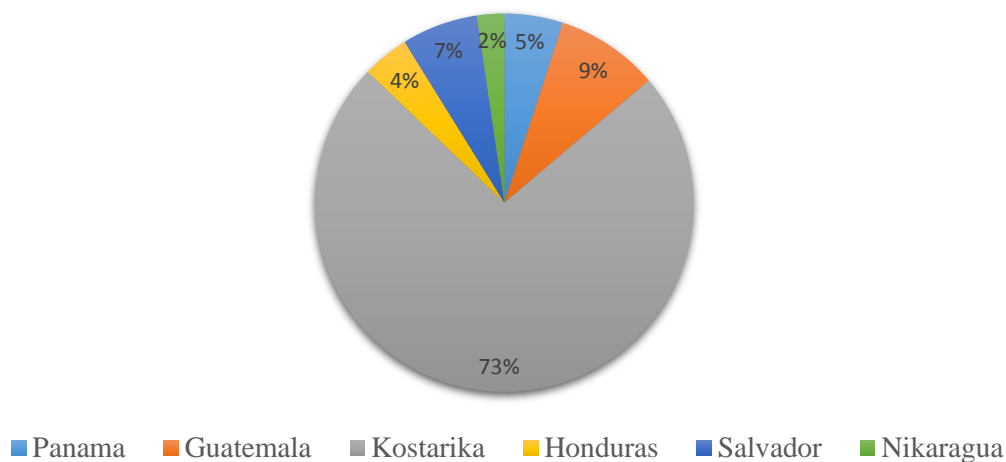
Středoamerická země, která má na čínských ziscích plynoucích z exportu do Střední Ameriky největší podíl, je jednoznačně Panama. Naopak nejméně čínských zisků z exportu do regionu pochází z Nikaraguy. (viz graf č. 1) Čína nejvíce exportuje do Panamy v souvislosti se službami spojenými s provozováním Panamského průplavu.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat dostupných na Hong Kong Trade Development Council.a [online] (12. 3. 2019). Výsledná % jsou průměrem dat z ledna 2017, ledna 2018 a ledna 2019.

Středoamerická republika, do které směřuje z Číny nejvíce zisků souvisejících s čínským importem, je Kostarika, která získává 73 % celkového finančního obnosu čínského importu v regionu, a to díky prodeji pokročilých technologických výrobků. Nejméně zisků z čínského importu má v regionu Nikaragua. (viz graf. č. 2)

graf č. 2 - Podíl čínského importu z jednotlivých zemí Střední Ameriky

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat dostupných na Hong Kong Trade Development Council.b [online] (12. 3. 2019) Výsledná % jsou průměrem dat za leden 2017, leden 2018 a leden 2019.

Pro Čínu je obchodování se Střední Amerikou finančně výhodné a navíc odpovídá čínskému úsilí o diverzifikaci vývozních trhů, neboť Čína nechce být závislá na trzích USA a Evropy (Jenkins 2012: 13-14). Dussel (2018) uvádí, že historicky nejvyšší podíl čínského exportu směřujícího do regionu byl v roce 2012 a představoval 0,6 % celkového čínského vývozu⁵⁶ (Dussel 2018: 17-18), podíl zisků z exportu do Střední Ameriky na celkových čínských příjmech z vývozu je v posledních letech poměrně konstantní a pohybuje se kolem 0,5 %.

Ve Střední Americe působí mnoho čínských podniků; jen v roce 2018 se v panamské Atlapě zúčastnilo celkem 26 čínských firem Obchodní Expozice ČLR. Tyto firmy se snažily rozšířit své podnikání ve středoamerickém regionu v odvětví finančních služeb, výstavby infrastruktury, automobilů, lodí, elektronických výrobků a umělé inteligence. Tohoto veletrhu se účastnily velké čínské společnosti jako Huawei, Air China či Cosco Shipping. (La Estrella de Panamá 2018 [online])

Čína v regionu obchoduje nejvíce v oblasti Panamského průplavu. Odhaduje se, že až 40 % veškerého zboží, které prochází Panamským průplavem, je určitým způsobem spojeno s čínskou ekonomikou. V oblasti průplavu se významně podílí čínská logistická firma Hutchison Whampoa. (López-Calvo 2010: 235) V panamském přístavním městě Colón je navíc pro Čínu významná bezcelní obchodní zóna, která se používá jako

⁵⁶ Dle autorčina průzkumu tento podíl představoval v lednu 2017 dokonce 0,61 %.

distribuční centrum pro čínské zboží směřující do Severní, Střední i Jižní Ameriky. (Zúñiga a kol. 2014: 29)

Kromě toho, že je pro Střední Ameriku obchod s Čínou důležitý z důvodu odbytu výrobků, Čína představuje pro Střední Ameriku také konkurenci, a to hlavně na severoamerickém trhu. Pro středoamerický region jsou Spojené státy americké největším odběratelem výrobků, a jelikož Čína dováží do USA podobné produkty a nabízí je za nižší ceny, středoamerický export do USA je ohrožen. Přímá konkurence se projevuje zejména v textilním průmyslu (Zúñiga a kol. 2014: 22), nikoli však v obchodu s tropickým ovocem.

Díky navázaným diplomatickým vztahům některé středoamerické země získávají finance z čínského cestovního ruchu – například Kostariku v roce 2007 Čína uznala jako vhodnou cílovou destinaci pro čínské turisty. (López-Calvo 2010: 235)

3.4 Čínské investice v regionu

Zúñiga a kol. (2014: 30) uvádějí, že čínské investice ve Střední Americe od počátku nového tisíciletí směřují především do tří sektorů, a to do telekomunikací⁵⁷, stavebního sektoru ve vztahu k infrastruktuře a sektoru logistiky⁵⁸.

Mezi významné čínské investice patří výdaje směřující do pátrání po nových nalezištích nerostných surovin. (Zúñiga a kol. 2014: 26) Přestože Střední Amerika nedisponuje významnými ložisky nerostných zdrojů, některá zajímavá naleziště pro zahraniční investory se zde nacházejí⁵⁹. (Zúñiga a kol. 2014: 34) V investicích do ropy a těžby dominují především čínské státní podniky⁶⁰, zatímco soukromé čínské společnosti často finančně podporují samotný vývoz, tedy sektor služeb. (Jenkins 2012: 15)

Jenkins (2010) vysledoval, že čínské firmy s oblibou investují do montážních činností⁶¹, díky kterým se jim usnadní přístup na místní trhy. (Jenkins 2010: 816)

Čínská vláda podporuje investice do projektů, které se soustředí na zaměstnávání vlastního lidského kapitálu za využití vlastních výrobků (deHart 2018: 9); takto byl například postaven kostarický národní stadion.

⁵⁷ V regionu investuje především čínská telekomunikační společnost Huawei.

⁵⁸ Spjato s aktivitou Panamského průplavu a s bezcelní obchodní zónou v panamském přístavu Colón.

⁵⁹ Například velká ložiska mědi, která se nacházejí v Panamě.

⁶⁰ U velkých nadnárodních korporací je poměrně obtížné zjistit, je-li čínská státní nebo soukromá, neboť mívají velkou řadu akcionářů. (Van Dijk 2009: 207)

⁶¹ Do montážních podniků (maquiladoras).

V roce 2010 byla Čína pátým největším světovým poskytovatelem přímých zahraničních investic. Do Latinské Ameriky však směřovalo pouze 1 % celkových čínských PZI, i když se předpokládá, že další PZI do Jižní a Střední Ameriky Čína poskytla skrze své dceřiné zahraniční společnosti (Jenkins 2012: 8-9), které se nacházejí na Kajmanských ostrovech a ostrovech Britské Virginie, a odtud jsou čínské investice dále šířeny v rámci celého latinskoamerického regionu. (Zúñiga a kol. 2014: 25-26) Tato skutečnost je jedním z důvodů, proč je nesnadné vysledovat původ mnohých finančních toků.

Dle oficiálních informací středoamerických států přímé zahraniční investice z Číny mezi lety 2000 až 2016 představovaly 0,34 % celkových PZI směřujících do středoamerického regionu, přičemž 74,8 % z nich získala Panama. (Dussel 2018: 26-27)

Mezi lety 2007 až 2016 dle údajů Čínského ministerstva obchodu (MOFCOM) byl objem přímých zahraničních investic směřujících z Číny do Střední Ameriky 344 milionů USD, z toho 310 milionů USD mířilo do Panamy⁶² a 22 milionů do Hondurasu. Do středoamerického regionu v tomto období mířilo necelých 0,04 % celkových čínských PZI v rámci celého světa. (Dussel 2018: 28)

Předpokládá se, že čínské investice ve Střední Americe jsou stabilní a pravidelné, ovšem diskutuje se o tom, že mezinárodní organizace o nich nevykazují skutečné údaje. Množství čínských investic a sektory, do kterých směřují, tak pravděpodobně nesouhlasí s oficiálními informacemi. (Forbes 2016 [online]) Do Střední Ameriky směřuje pravděpodobně mnohem více čínských PZI, než je oficiálně uváděno, a pravděpodobně značné částky míří také do Nikaraguy (Dussel 2018: 29), navzdory absenci diplomatických vztahů.

American Enterprise Institute vypracovává soubor dat *China Global Investment Tracker*, jenž zachycuje velké⁶³ čínské investice a čínskou výstavbu napříč celou planetou v letech 2005 až 2018. Z těchto dat vyplývá, že z celkového počtu 3 100 velkých čínských finančních transakcí napříč energetikou, dopravou a dalšími průmyslovými odvětvími v rámci celého světa 13 transakcí směřovalo do Střední Ameriky – z toho 6 do Panamy (v celkové výši 5 miliard USD), 3 do Kostariky (810 milionů USD), dvě do Nikaraguy (530 milionů USD) a po jedné do Guatemaly (700 milionů USD) a Hondurasu (350 milionů

⁶² Do Panamy směřuje nejvíce čínských zahraničních investic kvůli logistice spojené s průplavem.

⁶³ Jako „velké“ jsou označovány investice nad 100 milionů USD.

USD). Do Salvadoru nesměřovala žádná z těchto sledovaných velkých čínských finančních transakcí. (viz tab. 4)

tab. 4: Velké čínské investice ve Střední Americe v letech 2005 až 2018 dle jednotlivých států

Příjemce	Počet velkých čínských investic a stavebních zakázek	Výše investice (v milionech USD)
Guatemala	1	700
Honduras	1	350
Salvador	0	0
Nikaragua	2	530
Kostarika	3	810
Panama	6	2 260

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z China Global Investment Tracker, dostupné na: American Enterprise Institute [online] (12. 3. 2019).

V Nikaragui, Guatemale a Hondurasu se jednalo o transakce do energetiky, zatímco v Panamě a Kostarice bylo investováno do dopravy, technologií, výstavby, veřejných služeb, obchodu a zábavy (výstavby stadionu). (viz tab. 5)

tab. 5: Velké čínské investice ve Střední Americe v letech 2005 až 2018

rok	společnost	Výše investice (v milionech USD)	sektor	stát
2009	Huawei	240	Technologie	Kostarika
2011	Anhui Foreign Economic Construction	100	Zábava	Kostarika
2013	China Communications Construction	470	Doprava	Kostarika
2012	Sinomach	230	Energie	Nikaragua
2012	Xinwei	300	Technologie	Nikaragua
2010	China Machine New Energy	700	Energie	Guatemala
2013	Power Construction Corp	350	Energie	Honduras
2015	State Construction Engineering	140	Výstavba	Panama
2016	State Construction Engineering	190	Výstavba	Panama
2016	State Construction Engineering	180	Vzdělávání	Panama
2017	China Communications Construction	100	Obchod	Panama
2018	Power Construction Corp	130	Veřejné služby	Panama
2018	China Communications Construction	1 520	Doprava	Panama

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z China Global Investment Tracker, dostupné na: American Enterprise Institute [online] (12. 3. 2019).

Čína je ve Střední Americe považována za potenciální zdroj kapitálu, který napomáhá vyrovnat deficit v oblasti investic do infrastruktury. Díky levným čínským strojům a součástkám jsou místní výrobci schopni větší konkurenceschopnosti. Latinská Amerika zároveň však ztrácí přitažlivost pro některé zahraniční investory, pro které je mnohdy výhodnější umístit své projekty do ČLR. (Jenkins 2010: 818)

Některé čínské podniky umísťují své společnosti do Střední Ameriky kvůli jejímu strategickému umístění mezi Severní a Jižní Amerikou – jde například o firmy Sinopec International nebo Huawei. (Zúñiga a kol. 2014: 34)

3.5 Infrastrukturní projekty realizované čínskými firmami

Čína začala investovat do Střední Ameriky na počátku nového tisíciletí, hlavní investiční projekty však byly vyhlášeny až po roce 2010. Mezi nejvýraznější čínské projekty spadá výstavba meziocéánského průplavu v Nikaragui, železnice v Hondurasu a projekty zaměřené na energetiku a silniční infrastrukturu. (Zúñiga a kol. 2014: 36)

Přestože postupy vyvinuté WB jsou dobrým standardem, je zpravidla náročné a nákladné realizovat velké infrastrukturní a energetické projekty v jejich souladu. V důsledku toho rozvojové země uvítaly čínské projekty v oblasti těžby a infrastruktury, které jsou považovány za flexibilnější, méně byrokratické a projekty jsou dokončovány poměrně rychle; zato jsou však značně rizikové jejich environmentální a sociální dopady. (Dollar 2006: 206)

MOFCOM na svém portále uvádí informace o čínských investičních projektech v zahraničí. Z jejich informační databáze vyplývá, že se Čína věnuje realizaci 675 zahraničních projektů v rámci celého světa, z toho 15 projektů leží v Latinské Americe, ve Střední Americe se však žádný z nich nenachází. (MOFCOM [online]) Dle těchto oficiálních statistik se Čínské ministerstvo obchodu na investičních projektech k lednu 2019 ve Střední Americe nepodílí.

Přestože MOFCOM neuvádí žádné informace o infrastrukturních projektech ve Střední Americe, čínské státní i soukromé společnosti se na realizaci projektů ve Střední Americe podílejí. Například firmy China Communications Construction Company (CCCC) a China Harbour Engineering Company LTD (CHEC) zvítězily v roce 2018 ve výběrovém řízení na návrh konstrukce čtvrtého mostu vedoucího přes Panamský průplav (CCCC 2018 [online]). Společnost CHEC v roce 2018 vyhrála v Panamě také výběrové řízení na realizaci projektu výstavby nového výletního přístavu v Panamě. Čínská

společnost Landbridge Group v témže roce zvítězila v konkurzu na výstavbu nového kontejnerového přístavu v provincii Colón. V témže roce podepsala čínská vláda s Panamou dohodu o vypracování studie proveditelnosti výstavby železnice mezi Ciudad de Panamá a provincií Chiriquí, jež bude financována prostřednictvím čínského ministerstva obchodu formou nevratné pomoci za podmínky, že výstavba bude realizována čínskou společností China Railway Design. (Pérez 2018 [online])

Po navázání diplomatických vztahů v roce 2007 Čína věnovala Kostarice 100 milionů dolarů na výstavbu národního stadionu. Výstavbu realizovala čínská státní firma Anhui Foreign Economic Construction Group (AFECC) a veškerý materiál i pracovní síla na výstavbu byly dovezeny z ČLR. Mezi další čínské infrastrukturní projekty navržené pro Kostariku následně patřila výstavba policejní akademie a vytvoření návrhů pro speciální ekonomické zóny a distribuční centra. (deHart 2018: 3-9)

Čínská vláda zamýšlí podílet se na rozšíření kostarické dálnice Route 32. Na výstavbu slíbila přispět úvěrem ve výši 400 milionů dolarů prostřednictvím čínské banky Export-Import Bank, a to za podmínky, že úvěr bude vázán na obchodní smlouvu s čínskou státní společností China Harbour Engineering Company (CHEC)⁶⁴. (Zúñiga a kol. 2014: 35) Tento projekt však zatím uvízl na studii proveditelnosti, ve které byly závažně opomenuty analýzy geotechnických a sociálních dopadů. (deHart 2018: 14-16)

Čínská státní společnost CHEC je aktivní i v dalších středoamerických zemích. Například v Hondurasu se angažovala při průzkumu uskutečnitelnosti interoceanické železnice. (Zúñiga a kol. 2014: 34)

V letech 2013 až 2015 investovala CHEC 66 milionů USD do rozšíření kontejnerového terminálu v panamském Colónu. (Zúñiga a kol. 2014: 34) Na podzim roku 2017 CHEC ve spolupráci s belgickou společností Jan de Nul započala v Panamě výstavbu výletního přístavu Terminal de Cruceros de Amador v předpokládané hodnotě 165 milionů USD. (Autoridad Marítima de Panamá [online]) Otevření přístavu je plánováno na červen 2019. Přístav má být určený především pro čínské turisty. (Dussel 2018: 14)

⁶⁴ Společnost CHEC své oficiální webové stránky provozuje pouze v čínštině, anglická verze není od roku 2015 aktualizována. (<http://www.chec.bj.cn>) Na anglické verzi stránek se nachází přehled realizovaných projektů společnosti CHEC do roku 2015, ve kterém nefiguroval žádný projekt ve Střední Americe. V čínské jazykové verzi webových stránek autorka práce nenalezla žádný přehled o realizovaných infrastrukturních projektech ani o záměrech na jejich zahájení.

Na panamském pobřeží rovněž v roce 2017 s vyhlídkou na dokončení v roce 2019 investovala do výstavby kontejnerového přístavu v hodnotě 1,1 miliardy USD firma China Landbridge Group, která je jednou z největších čínských soukromých společností⁶⁵ a zatím na latinskoamerické půdě neinvestovala. Samotnou výstavbu provádí čínská společnost CCCC. (Forbes 2018 [online])

Velkými energetickými projekty jsou projekty hydroelektráren v Kostarice a Hondurasu, které byly budovány čínskou společností Sinohydro. (Sinohydro.a) Kromě společnosti Sinohydro jsou v regionu přítomny další čínské společnosti působící na poli energetiky, jednou z nich je společnost China Machine New Energy Corporation (CMNC), která se v Guatemale podílela na výstavbě tepelné elektrárny (Cui 2018: 147), a to na základě podepsané smlouvy s guatemalskou společností Jaguar Energy Guatemala⁶⁶. (Informa UK Limited 2018 [online])

V Kostarice se společnost Sinohydro částečně podílela na výstavbě hydroelektrárny Chucás, zadavatelem zakázky a vlastníkem tohoto projektu je italská firma ENEL (Sinohydro.b [online]), jež se zabývá výrobou a prodejem elektřiny v regionu. (Enel Green Power [online])

V Hondurasu v letech 2015 až 2018 čínská společnost Sinohydro realizovala výstavbu hydroelektrárny Patuca III, která je největším čínským megaprojektem ve Střední Americe zaměřeným na energetiku. Tento projekt o vodní hladině 52 km² ležící na řece Patuca zároveň představuje jednu z největších dosavadních čínských investic v regionu a jde o úplně první čínský infrastrukturní projekt v Hondurasu. (ElNuevoDiario [online]) Realizace hydroelektrárny přišla na 350 milionů USD, projekt byl financován čínskou bankou China Exim Bank. (Sinohydro.c [online])

Společnost Sinohydro se zabývá výstavbou infrastrukturních projektů napříč celým světem. Na svém kontě má několik stovek realizovaných infrastrukturních megaprojektů, nezabývá se jen výstavbou hydroelektráren, kterých má v rámci celého světa na svém kontě 54. (Sinohydro.a [online]) V regionu Střední Ameriky se však tato čínská společnost podílela pouze na výstavbě hydroelektráren Chucás a Patuca III, z čehož

⁶⁵ V zahraničí investuje tato společnost v rámci čínské strategie Going Global, jak uvádí na svých webových stránkách. (Lanbridge [online])

⁶⁶ V roce 2008 CMNC uzavřela s Jaguar Energy Guatemala smlouvu, na jejímž základě měla CMNC působit jako generální dodavatel pro výstavbu tepelné elektrárny v Guatemale. Kvůli zpožděním v dokončení projektu se v roce 2014 narušily vztahy stran a případem se musel zabývat Singapurský nejvyšší soud. (Elbert 2018 [online])

vyplývá, že čínská společnost Sinohydro nejeví o Střední Ameriku větší zájem než o jiné světové regiony.

Co se týče dalších čínských projektů zaměřených na energetiku mimo hydroelektrárny, jde například o plány na rozšíření rafinérie Moin oil na pacifickém pobřeží v Limonu. Na výstavbě projektu se měla podílet čínská společnost China Petroleum & Chemical Corporation (Sinopec) s kostarickou energetickou společností Recope. Na projekt v hodnotě 1,26 miliardy USD měla čínská rozvojová banka přispět půjčkou ve výši 900 milionů dolarů. (Bermúdez Vives 2012 [online]) Vzhledem k tomu, že studii proveditelnosti vytvořila dceřiná společnost společnosti Sinopec, projekt se pozastavil v návaznosti na několika snahách o vypracování alternativních studií proveditelnosti. Tento projekt, který byl diskutován od roku 2007, byl čínskou stranou definitivně vypovězen v roce 2015. (Cruz 2015 [online]) Ohledně tohoto projektu mezi Kostaričany panovaly obavy, že z rafinérie nebude mít prospěch Kostarika, nýbrž Čína, a bude významně narušena krajina – tyto obavy významnou měrou přispěly k finálnímu zrušení projektu. (deHart 2018: 11-12)

Bezkonkurenčně největším čínským infrastrukturním projektem ve Střední Americe je projekt Nikaragujského průplavu⁶⁷, jehož výstavba je odhadována na 50 miliard USD. Předpokládaný čas samotných stavebních prací je odhadován na desetiletí. (Cui 2018: 147) Jelikož by realizace a zprovoznění druhého interoceánského průplavu ve středoamerické šíji mohla způsobit významnou geopolitickou změnu hned v několika směrech, věnujeme tomuto projektu samostatnou podkapitolu.

3.6 Nikaragujský průplav

V červenci 2012 schválilo nikaragujské národní shromáždění zákon⁶⁸, který poskytuje právní základ pro výstavbu interoceánského průplavu v Nikaragui. (La Asamblea Nacional de la República de Nicaragua: 2012) V říjnu téhož roku čínská vláda podepsala s čínskou společností HK Nicaragua Canal Development Investment (HKND) dohodu o spolupráci (Vila 2016: 209) s podrobnějšími informacemi o projektu, a v červnu 2013 byla v rámci této dohody společnosti HKND přiznána výlučná práva⁶⁹ na vytvoření návrhu, výstavbu a následný provoz a správu meziocéánského průplavu a dalších přidružených projektů (HKND [online]), kterými jsou výstavba ropovodu, železniční trati, dvou přístavů, dvou zón volného obchodu, mezinárodního letiště, zóny cestovního ruchu

⁶⁷ Zároveň jde i o největší čínský megaprojekt v rámci celé Latinské Ameriky. (McCall – Taylor 2018: 6)

⁶⁸ Jedná se o zákon č. 800. (La Asamblea Nacional de la República de Nicaragua: 2012)

⁶⁹ V rámci zákona č. 840. (La Asamblea Nacional de la República de Nicaragua: 2013)

a případně výstavba další infrastruktury, které s průplavem souvisí (McCall – Taylor 2018: 10) Společnost HKND může s poskytnutou koncesí volně obchodovat a může ji bez souhlasu nikaragujské vlády komukoliv prodat. (McCall – Taylor 2018: 11)

Nikaragujský průplav by měl dle projektu dosahovat délky 278 kilometrů, z čehož 105 kilometrů by mělo vést přes jezero Nikaragua. Minimální šíře kanálu je plánována na 520 metrů a minimální hloubka na 30 metrů.⁷⁰ (Vila 2016: 221)

McCall a Taylor (2018) uvádějí, že „*Nikaragujský průplav by mohl být největším světovým infrastrukturním projektem 20. a 21. století*“. (McCall – Taylor 2018: 10)

Nikaragujská vláda v roce 2016 opakovaně zdůrazňovala, že jsou práce na projektu otevřeny pro více aktérů a investorů. Avšak většina společností, jež se podílí na přípravě projektu, je čínských státních⁷¹ (Cui 2018: 152), z menší míry se jedná také o společnosti z USA, Velké Británie, Austrálie či Belgie⁷². (Vila 2016: 220-221)

Prezidentem soukromé čínské společnosti HKND registrované na Kajmanských ostrovech (Cui 2018: 151), která projekt zaštituje, je dle informací uvedených na oficiálních webových stránkách společnosti podnikatel Wang Jing z Pekingu. (HKND [online]) Panují pochybnosti o tom, zda je Wang Jing napojen na čínskou vládu⁷³ a armádu, či jakým způsobem obstará 50 miliard dolarů potřebných na výstavbu průplavu⁷⁴. Dle šetření provedeného médiem se zdá, že za HKND stojí síť patnácti společností, jež jsou rozmístěné mezi Velkou Británií, Nikaraguou, Nizozemím, Hongkongem a Pekingem. (Vila 2016: 220)

Přestože je společnost HKND oficiálně soukromou společností, spekuluje se, že megaprojekt výstavby Nikaragujského průplavu má neoficiální podporu čínské vlády⁷⁵ a jeho výstavba je součástí čínské strategie Going Global na podporu investování čínských státních a soukromých podniků na zahraničních trzích. Přestože od roku 2013 realizace výstavby viditelně nepokročila, Sarah McCall a Mathew Taylor ve své práci z roku 2018 hovoří o „*jemných akcích HKND a nikaragujské vlády k zahájení výstavby kanálu a / nebo souvisejících projektů*“ (McCall – Taylor 2018: 2).

⁷⁰ Nikaragujský průplav by měl dosahovat větší hloubky než průplav Panamský i Suezský.

⁷¹ Například čínská státní společnost CRCC vytvořila studie technické proveditelnosti. (HKND [online])

⁷² Například belgická firma SBE či australská firma Mining. (HKND [online])

⁷³ Spekuluje se, že HKND je financována čínskou vládou a Wang Jing je pouze její agent. (Cui 2018: 152)

⁷⁴ Jelikož HKND není čínskou státní společností, je méně pravděpodobné, že jí budou poskytovat finanční podporu čínské rozvojové banky, jako např. China Development Bank nebo China EximBank. (Cui 2018: 150)

⁷⁵ Čínská vláda popírá, že by se na projektu podílela, přesto tomu řada diplomatů nevěří. (Vila 2016: 224).

Nikaragua bude mít dle dohody s HKND právo podílet se na hospodářských ziscích souvisejících s provozem průplavu a přidružených projektů; první rok provozu bude mít nárok na 1 % zisků a s každým rokem další 1 % přibude, takže za 100 let by měla mít Nikaragua plný podíl na ziscích plynoucích z mezoceánského průplavu a přidružených projektů. (McCall – Taylor 2018: 10) Pro Střední Ameriku by realizace projektu měla být také přínosem pro vytvoření nových pracovních příležitostí; vláda a HKND přislíbily, že se díky výstavbě vytvoří 50 000 přímých a 200 000 nepřímých pracovních míst, z nichž většina má být obsazena místními obyvateli a nikoliv Číňany. (Vila 2016: 222-223)

Přes tyto pravděpodobné přínosy pro Nikaraguu jsou odvrácenou stránkou výstavby průplavu obrovské ekologické dopady, které by tento megaprojekt způsobil. V důsledku výstavby by muselo dojít k masivnímu přesídlování obyvatel, mýcení hektarů pralesa a je více než pravděpodobné znečištění jezera Nikaragua, které představuje největší sladkovodní zdroj pro Střední Ameriku. (Cui 2018: 156) Kvůli těmto sociálním a environmentálním dopadům a v důsledku četných stávek, protestů a demonstrací (McCall – Taylor 2018: 12) ze strany environmentálních skupin, politických stran a domorodých komunit (Vila 2016: 222-223) stále probíhají studie proveditelnosti, je však očividné, že práce na projektu pokračují. Zatím se nejedná o samotné budování průplavu, ale o mapování terénu, vypracování geofyzikálních studií a měření soukromých hranic pozemků. (McCall – Taylor 2018: 12)

Spekuluje se o tom, zda za výstavbou kanálu stojí geostrategie Číny v regionu. Čínská vláda popírá, že za projektem stojí, přesto však řada diplomatů vidí ve výstavbě průplavu jasný čínský geostrategický cíl. (Vila 2016: 224) Dle některých analytiků má Peking zvýšený zájem na tom, aby výstavba průplavu nepůsobila jako součást čínské strategie, neboť by to mohlo vyvolat nadměrnou reakci z Washingtonu. Je jasné, že Nikaragujský průplav je v souladu s obchodními zájmy Číny v oblasti globálního obchodu a strategických zájmů. (Cui 2018: 153-154)

3.7 Zhodnocení ekonomického a geopolitického významu regionu pro Čínu

N. J. Spykman ve své koncepci zařadil středoamerický region do oblasti, kterou nazval *American Mediterranean* a označil ji jako tranzitní zónu mezi Severní a Jižní Amerikou a mezi Atlantským a Tichým oceánem. Střední Amerika má pro Čínu jednoznačně vysoký význam coby tranzitní oblast. Bezcelní zóna v panamském přístavním městě Colón je používána jako distribuční centrum pro čínské zboží směřující

do Střední, Severní i Jižní Ameriky. Skrze Střední Ameriku jsou do Číny přepravovány primární produkty z východního pobřeží Jižní Ameriky.

V koncepci S. B. Cohena Střední Amerika spadá do oblasti, kterou tento autor označuje jako „na obchodě závislý svět“. Čínský a středoamerický vzájemný obchod se dynamicky rozvíjí a obě strany z něho mají užitek. Střední Amerika je do určité míry na Číně ekonomicky závislá, neboť pro většinu zemí regionu představuje Čína druhého největšího odběratele místní produkce. Země regionu zároveň nakupují a využívají čínské výrobky. Vzájemná ekonomická spolupráce se však začala více rozvíjet až s počátkem nového tisíciletí, a proto se nedá říci, že by středoamerické republiky byly vyloženě závislé na obchodu s Čínou; ukončení vzájemné spolupráce by však pravděpodobně vneslo značné problémy do ekonomik středoamerických států.

A. T. Mahan hovořil o výhodách, které by pro Spojené státy americké vzešly z držení průplavu vedoucího středoamerickou šíjí. Dle tohoto autora je základem expanzivní politiky výrobní kapacita národa, která produkuje velké přebytky, se kterými může být obchodováno na zahraničních trzích. Je zřejmé, že pro Čínu by výlučné držení průplavu ve Střední Americe bylo přínosné z hlediska obchodování s americkým východním pobřežím. Nikaragujský průplav by mohl hrát i důležitou roli v čínské zahraniční politice, neboť by skze něho mohla ČLR vést případný útok na východní pobřeží Spojených států amerických.

V rámci zkoumání provedeného v této kapitole lze identifikovat několik oblastí, ve kterých je Střední Amerika pro Čínu významná z ekonomického, politického, strategického a geopolitického hlediska, a to:

1. Čína ze Střední Ameriky získává některé produkty a primární suroviny.

Pro Čínu je Střední Amerika částečně zajímavá kvůli některým surovinám, které jsou z ní exportovány do Číny. Jedná se především o primární suroviny získané těžbou a zemědělské produkty. V případě Kostariky jde také o technologické výrobky a luxusní kávu.

Mezi jednotlivými zeměmi regionu jsou značné rozdíly, co se týče finančních zisků z produktů exportovaných do Číny. Největší příjmy z tohoto obchodu má jednoznačně Kostarika, zatímco úplně nejméně finančních zisků má Nikaragua.

2. Střední Amerika představuje odbytiště pro čínské výrobky.

Import čínských výrobků do Střední Ameriky je mnohem rozmanitější, než středoamerický export do Číny. Čína do Střední Ameriky dováží především hotové průmyslové výrobky, elektronické spotřebiče a oděvy. Tyto výrobky jsou svou cenou i kvalitou uzpůsobeny trhům jednotlivých středoamerických států. Čína v souvislosti se svými výrobky buduje fyzickou infrastrukturu a marketingové sítě.

Z obchodování se Střední Amerikou měla Čína v lednu 2019 sedmnákrát větší výnosy, než jaké má ze společného obchodu středoamerický region. Přesto je však tento obchod důležitý především pro Střední Ameriku, neboť Čína pro ni představuje druhého největšího obchodního partnera, zatímco pro Čínu obchod se Střední Amerikou tvoří jen několik desetin procent jejích celkových obrátů z exportu.

Nadpoloviční většina čínského regionálního exportu směřuje do Panamy v souvislosti s provozováním Panamského průplavu, zatímco Nikaragua je z tohoto hlediska pro Čínu zajímavá nejméně.

3. Zisky plynoucí z realizace infrastrukturních projektů.

Zatímco Tchaj-wan poskytoval regionu pomoc v podobě dotací a bezúrokových půjček zaměřených na veřejné práce, sociální služby a podporu rozvoje zemědělství, čínské investice se soustředí na investiční příležitosti.

Čína ve Střední Americe prostřednictvím svých bank financuje některé velké infrastrukturní projekty za podmínky, že realizace projektů bude provedena čínskými firmami za využití materiálu a lidského kapitálu dovezeného z Číny. Přestože tak Čína vynakládá vlastní finance či poskytuje výhodné úvěry z vlastních finančních zdrojů, finance se navrací do Číny.

Čína a čínské společnosti většinu infrastrukturních projektů realizují s dohodou, že z nich následně budou mít ekonomické zisky a do výlučného vlastnictví daných států budou tyto projekty převáděny postupně.

Není neobvyklé, že k řadě infrastrukturních projektů jsou ze strany Číny vypracovány studie proveditelnosti, k samotné realizaci projektu však v souvislosti s obavami místních obyvatel ohledně sociálních a environmentálních dopadů a zpochybnění závěrů provedených studií nakonec nedojde.

4. Zisky plynoucí z geografické polohy Střední Ameriky.

Čínské působení ve Střední Americe je nejvíce viditelné v Panamě, a to kvůli aktivitě spojené s Panamským průplavem. Předpokládá se, že až 40 % zboží přepravovaného přes průplav má souvislost s čínskou ekonomikou. Kdyby Střední Amerika nepředstavovala úžinu mezi dvěma oceány, nebylo by možné, aby byla využívána jako transportní oblast pro produkty putující mezi východním pobřežím amerického kontinentu a Čínou.

Některé čínské firmy těží z umístění Střední Ameriky mezi dvěma „Velkými Amerikami“ a strategicky v ní zakládají své podniky.

Čína si uvědomuje, že Střední Amerika je díky svému geografickému umístění a přírodním podmínkám zajímavou turistickou destinací, a proto podporuje cestovní ruch Číňanů v tomto regionu, především v Kostarice a Panamě. Zisky z cestovního ruchu získává nejen Střední Amerika, ale v rámci zprostředkování služeb také Čína.

5. Snaha o diplomatické vítězství nad Tchaj-wanem.

Region je pro Čínu důležitý kvůli jeho diplomatickým vztahům s Tchaj-wanem. Čína považuje znovusjednocení s Tchaj-wanem za jeden ze svých cílů, a proto se snaží, aby Tchaj-wan nebyl v rámci světa uznáván za samostatný stát. Toto úsilí Číny je v regionu úspěšné, neboť polovina středoamerických republik od roku 2007 vypověděla diplomatické vztahy s Tchaj-wanem a nahradila je bilaterálními smlouvami s Čínou.

I v Guatemale, Hondurasu a Nikaragui, přestože tyto republiky nemají navázané diplomatické vztahy s Čínou, je Čína aktivní. Nelze vyloučit, že brzy i tyto středoamerické republiky upřednostní diplomatickou spolupráci s Čínou před spoluprací s Tchaj-wanem.

Čína je ve Střední Americe v diplomatickém soupeření s Tchaj-wanem úspěšná, přestože si v regionálních organizacích Tchaj-wan stále udržuje vliv.

6. Získání jednoho ze škrťících bodů.

Čínská přítomnost v oblasti Panamského průplavu se zvyšuje, což souvisí s jeho hojným využíváním pro přepravu čínského zboží. V okolí průplavu operuje řada čínských logistických firem. V letošním roce (2019) má být na karibském pobřeží zprovozněn nový kontejnerový terminál, který financovala čínská soukromá společnost s podporou

čínské vlády v rámci strategie Going Global. Lze předpokládat, že se v budoucnu čínská přítomnost v okolí Panamského průplavu bude nadále zvyšovat.

Zcela zásadní geopolitickou změnou však bude případné otevření Nikaragujského průplavu, který by po svém zprovoznění patřil čínské společnosti HKND, která by mohla práva na jeho používání bez souhlasu nikaragujské vlády převést na jakoukoliv třetí stranu. Význam tohoto nového kanálu by pravděpodobně předčil význam Panamského průplavu, neboť by svými rozměry a svou hloubkou umožnil průjezd velkých kontejnerových lodí, které kanálem zbudovaným v Panamě kvůli omezeným rozměrům nemohou proplouvat a musejí tak z východního pobřeží Ameriky do Číny směřovat skrze Suezský průplav, který by v souvislosti s otevřením Nikaragujského průplavu byl méně využíván. Jelikož by tento nový průplav patřil čínské společnosti HKND a diskutuje se o tom, že tato společnost je možná dotována přímo čínskou vládou, Nikaragujský kanál, který by byl potenciálně novým škrťícím bodem světového významu, by se stal výlučně čínským majetkem.

7. Geografická blízkost k USA.

V souvislosti s možným vystavěním a zprovozněním Nikaragujského průplavu a jeho držením čínskou společností HKND jsou diskutována možná bezpečnostní rizika, která by tento projekt představoval pro Spojené státy americké. Jelikož by byla oblast průplavu spravována Čínou, ostatní státy by nemohly kontrolovat, jaký provoz skrze kanál projíždí a vyvstávají obavy, že by se jím mohly nepozorovaně přepravovat čínské ponorky, které by následně mohly ohrožovat Spojené státy americké z východního pobřeží.

Čínská vláda však odmítá, že by její zájmy ve Střední Americe byly jiné, než ekonomické a popírá, že by firma HKND byla ve skutečnosti čínská státní.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této diplomové práce bylo vyobrazit a analyzovat geopolitický a ekonomický význam Střední Ameriky a analyzovat zájmy Číny v tomto regionu v období od konce studené války do současnosti. K tomuto cíli se autorka práce snažila dospět za využití metody jednopřípadové interpretativní studie, provedením rešerše a analýzy odborné literatury a informací z portálů vybraných organizací na pozadí klasických geopolitických teorií.

V teoretické části práce, která se zabývala postavením Střední Ameriky v klasických geopolitických teoriích, autorka dospěla ke zjištění, že jediným klasickým autorem, který se zabýval významem a potenciálem středoamerické šíje, byl námořní důstojník A. T. Mahan. Tento autor významně ovlivnil geopolitiku Spojených států amerických vůči středoamerickému regionu. N. J. Spykman ve své teorii Heartland-Rimlandu přisoudil Střední Americe význam coby tranzitní oblasti mezi Severní a Jižní Amerikou a mezi Tichým a Atlantským oceánem. V rámci ostatních klasických geopolitických teorií, jakými jsou Mackinderova teorie Heartlandu, Haushoferova teorie panregionů a Cohenova koncepce regionů, nebyla Střední Americe na mapě světa přisuzována větší role. V této části práce byla také uvedena J. P. Augelliho koncepce kulturních oblastí ve Střední Americe, která v regionu přiřkla větší význam karibskému pobřeží.

V úvodu této práce jsme si položili dvě výzkumné otázky, které již byly zodpovězeny v rámci druhé a třetí kapitoly, pro celistvost je však ještě zodpovíme na tomto místě.

První výzkumná otázka zněla: *V čem spočívá geopolitický a ekonomický význam středoamerického regionu?*

Největší geopolitický význam regionu spočívá v jeho geografické poloze, neboť Střední Amerika představuje pevninský most mezi dvěma kontinenty a mezi dvěma oceány. Interoceánské umístění regionu využívalo již Španělské království v koloniální éře; přes území Panamy byly tehdy přepravovány produkty ze západního pobřeží Jižní Ameriky do Evropy. Již v devatenáctém století využívaly region jako tranzitní oblast také Spojené státy americké. Význam jeho mezoceánské umístění vzrostl po otevření Panamského průplavu v roce 1914, od té doby vede Střední Amerikou

jedna z celosvětově nejvýznamnějších námořních tras a nachází se zde jedna ze sedmi globálně nejvýznamnějších mořských úžin, tzv. škrťících bodů.

Z ekonomického hlediska leží tradiční význam Střední Ameriky v zemědělské oblasti, neboť region disponuje úrodnou půdou, která ve spojení s podnebným pásmem vytváří ideální podmínky pro plantážnictví tropického ovoce, cukrové třtiny, kávy, kakaa, bavlny a některých dalších plodin. Současný ekonomický model však spočívá v dynamice mezi sekundárním a terciálním sektorem – montážním průmyslem a službami, které jsou do značné míry spojeny s cestovním ruchem. Střední Amerika je oblíbenou turistickou destinací díky své unikátní krajině, která je tvořena sopečnými pohořími v kombinaci s deštnými pralesy a tropickým mořem.

Druhá výzkumná otázka byla: *V jakých směrech jeví Čínská lidová republika zájem o Střední Ameriku v období od konce studené války do současnosti?*

Jelikož v prvním desetiletí po ukončení studené války ve středoamerickém regionu probíhala spolupráce s Tchaj-wanem, Čína o Střední Ameriku v podstatě nejevila zájem, stopy jejího kapitálu zde však byly patrné, a to především v Panamě v souvislosti s průplavem a početnou čínskou komunitou.

Na začátku nového tisíciletí se Čína o Střední Ameriku začala zajímat již více. Přestože jde z celosvětového hlediska o malý region, který neoplývá velkými zásobami nerostných surovin, pro Čínu je zajímavý kvůli diplomatickým vztahům s Tchaj-wanem a pro jeho geografické umístění. Spekuluje se o tom, že Střední Amerika může být pro Čínu zajímavá i kvůli své blízkosti ke Spojeným státům americkým, přestože tento zájem čínská vláda popírá.

Nejviditelnější čínský zájem o Střední Ameriku je však ekonomický. Čína v ní hledá investiční příležitosti a částečně dotuje či poskytuje úvěry pro výstavbu některých infrastrukturních projektů. Dle čínské strategie jsou tyto projekty realizovány nejčastěji dělníky dovezenými z Číny a materiál na výstavbu je rovněž importován z ČLR. Pro Čínu je z ekonomického hlediska výhodný vzájemný obchod, ze Střední Ameriky získává některé produkty, především zde však nachází odbytiště pro své výrobky. Vzájemný obchod je pro Čínu z finančního hlediska mnohonásobně výhodnější, než pro Střední Ameriku, přesto je však Střední Amerika na vzájemném obchodu mnohem více závislá, než Čína.

Z politického hlediska je region pro Čínu zajímavý pro jeho tradiční vztahy s Tchaj-wanem. Čínská vláda od začátku nového tisíciletí usiluje o to, aby středoamerické země diplomatické vztahy s Tchaj-wanem vypověděly a namísto nich uzavřely bilaterální vztahy s ní; tímto způsobem se Čína snaží Tchaj-wan zdiskreditovat na mezinárodní úrovni.

Čínská přítomnost je nejvíce patrná na území Panamy. Do Panamy je zároveň exportována nadpoloviční většina veškerého čínského zboží mířícího do regionu a také do této republiky směřovalo nejvíce velkých čínských investic a stavebních zakázek v letech 2005 až 2018. Panama s Čínou roku 2017 navázala diplomatické vztahy, což přispělo k dalšímu prohloubení vzájemné spolupráce. Pro ČLR je Panama významná především v souvislosti s provozem Panamského průplavu, v jeho zóně působí mnoho čínských logistických firem a v přístavním městě Colón se nachází významná bezcelní zóna.

Kostarika s Čínou navázala diplomatické vztahy již v roce 2007. Z této středoamerické republiky Čína v regionu získává nejvíce importu, odebírá od ní především průmyslové výrobky pokročilé technologie a luxusní kávové produkty. Do Kostariky mezi lety 2015 až 2018 směřovalo po Panamě nejvíce čínských investic v hodnotě nad 100 milionů USD. Na kostarickém území Čína plánovala výstavbu některých velkých infrastrukturních projektů, které především v důsledku pochybností ohledně věrohodnosti studií proveditelnosti nebyly realizovány.

Z pohledu vzájemného obchodu je pro Čínu ze zemí středoamerického regionu nejméně zajímavá Nikaragua, a to jak z hlediska čínského exportu, tak čínského importu. Čína na nikaragujském území však v letech 2005 až 2018 realizovala dva velké investiční projekty, a to i přesto, že tyto dvě země spolu nemají navázané diplomatické vztahy. Čínské angažmá v Nikaragui souvisí s vypracováváním studií okolo výstavby Nikaragujského průplavu, a v případě zahájení konstrukce a následného otevření tohoto megaprojektu by se čínská přítomnost v této středoamerické republice značně zvýšila.

Salvador navázal diplomatické vztahy s Čínou v roce 2018 a změny v čínském angažmá v důsledku tohoto partnerství je teprve možné čekat. Čínský import a export se k lednu 2019 od předchozích let příliš nelišil a nebyl v rámci celého regionu pro Čínu příliš zajímavý. Salvador je zároveň jedinou středoamerickou zemí, do které v letech 2005 až 2018 nesměřovala žádná z velkých čínských investic.

Guatemala nemá s Čínou uzavřené diplomatické vztahy, z hlediska čínského importu i exportu je však tato země na druhém místě v regionu (v případě importu po Kostarice a v případě exportu po Panamě). V Guatemale se Čína podílela na jednom velkém investičním projektu zaměřeném do energetiky.

Ani Honduras nemá s ČLR navázané diplomatické vztahy, to však neznámá, že by mezi tímto středoamerickým státem a Čínou neprobíhala spolupráce. Z hlediska čínského importu a exportu se Honduras nachází až ve druhé polovině středoamerických zemí. ČLR v Hondurasu realizovala jeden velký infrastrukturní projekt zaměřený do hydroenergetiky.

V jednotlivých středoamerických republikách jsou, co se týče míry čínského angažmá, značné rozdíly. Jak již bylo uvedeno výše, čínská přítomnost je jednoznačně nejvíce viditelná v Panamě, a to především v okolí Panamského průplavu. Dále je poměrně výrazná v Kostarice, a to ve spojitosti s navázáním diplomatických vztahů s ČLR v roce 2007 a s vyspělostí této středoamerické republiky, ze které kromě primárních surovin Čína získává průmyslové výrobky náročné technologie.

Čínská přítomnost se ve středoamerickém regionu od začátku nového tisíciletí zvýšila a vzhledem k dalším plánovaným velkým čínským projektům v regionu lze předpokládat, že čínské angažmá ve Střední Americe dále poroste, a to zejména, bude-li realizován projekt Nikaragujského průplavu ze strany čínské společnosti HKND. Případná výstavba a zprovoznění tohoto kanálu by představovalo konkurenci pro Panamský průplav; ekonomický a geopolitický význam Střední Ameriky by však jeho otevřením byl jedině umocněn, a to právě ve prospěch Číny.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

Aguilar-Støen, M. 2016. „Beyond transnational corporations, food and biofuels: the role of extractivism and agribusiness in land grabbing in Central America.“ *In Forum for Development Studies* 43, č. 1, 155-175.

Alexander, Lewis M. 1992. „The role of choke points in the ocean context.“ *GeoJournal* 26, č. 4, 503-509.

Apergis, N. a Payne, J. E. 2009. „Energy consumption and economic growth in Central America: evidence from a panel cointegration and error correction model.“ *Energy Economics* 31, č. 2, 211-216.

Augelli, John P. 1962. „The rimland-mainland concept of culture areas in Middle America.“ *Annals of the Association of American Geographers* 52, č. 2, 119-129.

Bennett, Hugh H. 1926 „Agriculture in Central America.“ *Annals of the Association of American Geographers* 16, č. 2, 63-84.

Biglaiser, Glen a Karl DeRouen, Karl Jr. 2006. „Economic Reforms and Inflows of Foreign Direct.“ *Latin American Research Review* 41, č. 1, 51-75.

Blouet, Brian W. 2001. *Geopolitics and globalization in the twentieth century*. London: Reaktion Books.

Bolin, William H. 1984. „Central America: Real Economic Help Is Workable Now.“ *Foreign Affairs* 62, č. 5, 1096-1106.

Brignoli, Héctor Pérez. 1985. *Breve historia de Centroamérica*. Madrid: Alianza Editorial.

Browne, James R. 1936. „Why No Nicaragua Canal?“ *The North American Review* 241, č. 1, 108-120.

Bucheli, Marcelo. 2008. „Multinational corporations, totalitarian regimes and economic nationalism: United Fruit Company in Central America, 1899–1975.“ *Business History* 50, č. 4, 433–454.

Cairo, Heriberto. 1946. „La Geopolítica como “ciencia del Estado”: el mundo del general Haushofer.“ *Geopolítica(s). Revista de estudios sobre espacio y poder* 3, č. 2, 337-345.

- Cho, Young Nam a Jong Ho Jeong. 2008. „China's soft power: Discussions, resources, and prospects.“ *Asian survey* 48, č. 3, 453-472.
- Cohen, Saul Bernard. 2003. *Geopolitics of the world system*. Lanham : Rowman & Littlefield Publishers.
- Connelly, Marisela. 2006. „China and Latin America: The Economic Dimension.“ In: *Multiregionalism and Multilateralism: Asian-European Relations in a Global Context*. Eds. Bersick, S., Stokhof, W., Velde, P. van der. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Cornejo, Romer a Navarro García, Abraham. 2010. „China y América Latina: recursos, mercados y poder global.“ *Nueva Sociedad*, č. 228: 79-99.
- Cotilla Rodríguez, M. O. 2012. „Historia sobre la Sismología del Caribe Septentrional.“ *Revista de Historia de América* 147, 111-154.
- Cui, Shoujun. 2018. „The Chinese-Backed Nicaragua Canal: Domestic Rationale, Multiple Risks, and Geopolitical Implications“ In: *Building Development for a New Era. China's Infrastructure Projects in Latin America and the Caribbean*. Eds. Dussel Peters, E., Armony, Ariel C. Cui, Shoujun. Pittsburgh: Asian Studies Center, Center for International Studies, University of Pittsburgh, 144 - 163.
- deHart, Monica. 2018. „China-Costa Rica infrastructure projects - Laying the Groundwork for Development?“ In: *Building Development for a New Era. China's Infrastructure Projects in Latin America and the Caribbean*. Eds. Dussel Peters, E., Armony, Ariel C. Cui, Shoujun. Pittsburgh: Asian Studies Center, Center for International Studies, University of Pittsburgh, 3 – 23.
- Dollar, David. 2016. „China as a Global Investor.“ In: *China's New Sources of Economic Growth: Vol. 1.: Reform, Resources and Climate Change*. Eds. Ligang Song, Ross Garnaut, Cai Fang, Lauren Johnston. Australia: ANU Press, 197 – 214.
- Drulák, Petr. 2008. *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.
- Dull, Jonathan R. 1988. „Mahan, Sea Power, and the War for American Independence.“ *The International History Review* 10, č. 1, 59-67.
- Erikson, Daniel P. 2004. „Central America's Free Trade Gamble.“ *World Policy Journal* 21, č. 4, 19-28.

- Fenwick, Charles G. 1955. „Treaty Between the United States and Panama.“ *World Affairs*, 118, č. 3, 70-72.
- Fernández Jilberto, Alex E. a Hogenboom, Barbara. 2006. „América Latina frente a China en el neoliberalismo global.“ *Revista Europea de Estudios Latinoamericanos y del Caribe*, č. 80, 73-81.
- Flint, Colin. 2006. *Introduction to geopolitics*. New York: Routledge.
- Gallagher, Kevin P. a Roberto Porzecanski. 2008. „China Matters: China's Economic Impact in Latin America.“ *Latin American Research Review* 43, č. 1, 185-200.
- Geissler, Suzanne. 2015. *God and sea power: the influence of religion on Alfred Thayer Mahan*. Annapolis: Naval Institute Press.
- Granados Chaverri, Carlos. 1985. „Hacia una definición de Centroamérica: El peso de los factores geopolíticos.“ *Anuario de estudios Centroamericanos* 11, č. 1, 59-78.
- Hall, Carolyn. 1985. „América Central como región geográfica.“ *Anuario de Estudios Centroamericanos, Univ. Costa Rica* 11, č. 2, 5-24.
- Harp, Edwin L., Wilson, R. C. a Wieczorek, Gerald F. 1981. *Landslides from the February 4, 1976, Guatemala earthquake*. U.S. Geological Survey Professional Paper 1204-A.
- Hernández, J. R. L. 2009. „Elementos de geopolítica.“ *Pensamiento humanista* 6, 41-72.
- Hnízdo, Bořek. 1995. *Mezinárodní perspektivy politických regionů*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku.
- Hoselitz, Bert F. 1956. „Economic Development in Central America.“ *Weltwirtschaftliches Archiv, Bd. 76*, 267-308.
- Huntington, Samuel. 2001. *Střed civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publishers.
- Chovanec, František. 2006 „Vplyv diela A. T. Mahana na americké geopolitické myslenie“. *Slovenská politologická revue* 4, 1-12.
- Quezada, Felipe. 1946. „¿Qué es la geopolítica?“ *Clío* 13, č. 17-18, 59-66.
- Jenkins, Rhys. 2010. „China's Global Expansion and Latin America.“ *Journal of Latin American Studies* 42, č 4, 809-837.

- Jenkins, Rhys. 2012. „Latin America and China - a new dependency?“ *Third World Quarterly* 33, č. 7, 1337-1358.
- Kartografie Praha. 2012. *Školní atlas světa* [kartografický dokument]. 3. vyd. Praha: Kartografie Praha.
- Kolařík, Tomáš. 2016. „Rozšířený Panamský průplav slavnostně otevřen pro největší loď světa.“ *Vodní cesty a plavba* 3, 4-14.
- Krejčí, Oskar. 2010. *Mezinárodní politika*. 4. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Ekopress.
- Křížová, Markéta. 2016. *Dějiny Střední Ameriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Kupka, Martin. 2001. „Moderní geopolitické teorie v USA.“ *Mezinárodní vztahy*, č. 2, 83-97.
- LaFeber, Walter. 1962. „A Note on the "Mercantilistic Imperialism" of Alfred Thayer Mahan.“ *The Mississippi Valley Historical Review* 48, č. 4, 674-685.
- Lijphart, Arend. 1971. „Comparative Politics and the Comparative Method.“ *The American Political Science Review* 65, č. 3, 682-693.
- López-Calvo, Ignacio. 2010. „China in Latin America: The Whats and Wherefores, by R. Evan Ellis.“ *China Review International* 17, č. 2, 230-236.
- Mackinder, Halford J. 1904. „The Geographical Pivot of History.“ *The Geographical Journal* 23, č. 4, 421-437
- Mackinder, Halford J. 1919. *Democratic ideals and reality: A study in the politics of reconstruction*. National Defense University Press, 1996.
- Mahan, Alfred Thayer. 1890. *The Influence of Sea Power upon History, 1660-1783*. Boston: Little, Brown and Company.
- Mahan, Alfred Thayer. 1897. *The Interest of America in Sea Power, Present and Future*. London: Sampson Low, Marston & Company.
- Manfredo Jr., Fernando. 1993. „The Future of the Panama Canal.“ *Journal of Interamerican Studies and World Affairs* 35, č. 3, 103-128.
- Martí i Puig, Salvador a Sánchez-Ancochea, Diego. 2014. „La transformación contradictoria: Democracia elitista y mercado excluyente en Centroamérica.“ *Anuario de Estudios Centroamericanos* 40, 149-171.

- McCall, Sarah a Taylor, Matthew J. 2018. „Nicaragua's 'Grand' Canal: Cuento Chino? Rhetoric and Field-Based Evidence on the Chinese Presence in Nicaragua." *Journal of Latin American Geography* 17, č. 2 191-208.
- Mckay, Alberto Arturo. 2008. *Geografía de la región centroamericana*. San José: Coordinación Educativa y Cultural Centroamericana.
- Miller, Elbert E. 1982. „Small farms in Central America.“ *Revista Geográfica*, č. 96, 38-46.
- Müllerried, Federico K. G. 1944. „Mapa Geológico de la América Central.“ *Revista Geográfica T. 4*, č. 10/11/12, 35-64.
- Nye, Joseph S., Jr. 1990. „Soft power.“ *Foreign Policy*, č. 80, 153 - 171.
- Opatrný, Josef. 2004. *Panama - stručná historie států*. Praha: Libri.
- O'Loughlin, John a van der Wusten, Herman. 1990. „Political geography of panregions“. *Geographical Review* 80, č. 1, 1-20.
- Peralta, Gabriel Aguilera. 2006. „De espaldas al dragón: las relaciones de Centroamérica con Taiwán.“ *Nueva Sociedad*, č. 203, 171-179.
- Pereiro, Xerardo. 2013. „Los efectos del turismo en las culturas indígenas de América Latina.“ *Revista Española de Antropología Americana* 43, č. 1, 155-174.
- Portig, W. H. 1965. „Central American rainfall“. *Geographical Review* 55, č. 1, 68-90.
- Rodrigue, Jean-Paul. 2004. „Straits, Passages and Chokepoints. A Maritime Geostrategy of Petroleum Distribution.“ *Cahiers de Géographie du Québec* 48, č. 135, s. 357 – 374.
- Romancov, M. 2002. „Politická geografie.“ a „Geopolitika.“ In: *Úvod do politické vědy*. Ladislav Cebada, Michal Kubát a kol. Praha: Eurolex Bohemia, vyd. 1, 388 – 444.
- Segovia, Alexander. 2004. „Centroamérica después del café: el fin del modelo agroexportador tradicional y el surgimiento de un nuevo modelo.“ *Revista Centroamericana de Ciencias Sociales* 1, č. 2, 5-38.
- Segovia, Alexander. 2005. *Integración real y grupos de poder económico en América Central: implicaciones para el desarrollo y la democracia de la región*. San José, Costa Rica: Friedrich Ebert Foundation.

- Smithers, Peter. 1947. „Central America.“ *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 23, č. 4, 500-509. Dostupné na:
- Soto, Gerardo J. 2011. „Metal mining in Central America (Early 1500s-Late 1800s).“ In: *History of Research in Mineral Resources*. Eds. J. E. Ortiz, O. Puche, I. Rábano a L. F. Mazadiego. Madrid: Instituto Geológico y Minero de España, 89-97.
- Spykman, Nicholas J. 1938. „Geography and foreign policy, II.“ *American Political Science Review* 32, č. 1, 28-50.
- Spykman, Nicholas J. 1942 [2007]. *America's strategy in world politics: the United States and the balance of power*. (1. vyd. roku 1942, New York: Harcourt, Brace & Co.) New York: Routledge, 2007.
- Toledano Mancheño, Juan A. 1998. „Saul Bernard Cohen: Geografía y política en un mundo dividido.“ In: *Las ideas estratégicas para el inicio del tercer milenio*. Ed. Ministerio de defensa. Madrid: Instituto español de estudios estratégicos, 43-52.
- Trustees of Boston University. 1893. „The Nicaragua Canal.“ *The Journal of Education* 37, č. 2 (902), 21-22.
- Tuathail, Gaeróid Ó. 2006. „Thinking Critically About Geopolitics.“ In: *Geopolitics Reader*. Eds. Simon Dalby, Paul Routledge, Gearóid Ó Tuathail. Nueva York: Routledge.
- Van Dijk, Meine Pieter. 2009. *The New Presence of China in Africa*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Van Dijk, Kees. 2015. *Pacific Strife: The Great Powers and their Political and Economic Rivalries in Asia and the Western Pacific 1870-1914*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Vargas-Hernández, José G. a Núñez-López, Viridiana. 2011. „Impact of Central America maquiladoras in economic growth and employment.“ *International Journal of Business and Social Science* 2, č. 1, 255 – 263.
- Vila, Carmen Grau. 2016. „Entre China y Taiwán: el caso de Nicaragua y el Gran Canal Interoceánico.“ *Revista CIDOB d'Afers Internacionals*, č. 114, 207-231.
- Waisová, Šárka a kol. 2007. *Atlas mezinárodních vztahů: prostor a politika po skončení studené války*. Plzeň: Čeněk.

Wellesley, Laura a kol. 2017. „Chokepoints in global food trade: Assessing the risk.“ *Research in Transportation Business & Management* 25, 15-28.

Internetové zdroje

American Enterprise Institute. „The China Global Investment Tracker.“ *American Enterprise Institute*. Dostupné na: <http://www.aei.org/china-global-investment-tracker/> (16. 3. 2019).

Autoridad Marítima de Panamá. „Terminal de Cruceros de Amador en Panamá.“ <http://terminaldecruerosdepanama.com>

Bermúdez Vives, Mario. 2012. „Ampliar la refinería de Moín dejaría rentabilidad de a. 19 %.“ *El Financiero*. Dostupné na: <https://www.elfinancierocr.com/economia-y-politica/ampliar-la-refineria-de-moin-dejaria-rentabilidad-de-19/ORJDAVHPZBH5HHQKERIXDI2CLE/story/> (15. 4. 2019).

CentralAmericaData. 2008. „Panama is Copper-Rich.“ *CentralAmericaData*. Dostupné na: https://en.centralamericadata.com/en/article/home/Panama_is_CopperRich (20. 4. 2019).

Cruz, María Fernanda. 2015. „Refinería se niega a morir, con China o sin ella.“ *El Financiero*. Dostupné na: <https://www.elfinancierocr.com/economia-y-politica/refineria-se-niega-a-morir-con-china-o-sin-ella/QERC4247B5AGBJYJBCJVOH3OLY/story/> (15. 4. 2019).

ČNB. 2019. „Přímé zahraniční investice za rok 2017.“ Sekce statistiky a datové podpory Odbor makroekonomických statistik. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/publikace_pb/pzi/ (7. 4. 2019).

Dussel, Enrique Peters. 2018. „Comercio e inversiones: la relación de Centroamérica y China. ¿Hacia una relación estratégica en el largo plazo?“ *Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL)*. Dostupné na: <https://www.cepal.org/es/publicaciones/44200-comercio-inversiones-la-relacion-centroamerica-china-relacion-estrategica-largo> (16. 2. 2019).

Elbert, Kevin. 2018. „Whither Limit to the Tribunal's Case Management Powers: China Machine New Energy Corp v Jaguar Energy Guatemala LLC and another.“ *Singapore Law Blog*. Dostupné z: <http://www.singaporelawblog.sg/blog/article/215> (15. 4. 2019)

El Nuevo Diario. 2008. „Hidroeléctrica en Honduras ilustra avance de inversiones chinas en Centroamérica.“ *El Nuevo Diario*. Dostupné na: <https://www.elnuevodiario.com.ni/internacionales/centroamerica/459516-hidroelectrica-china-inversiones-chinas-centroamer/> (14. 4. 2019)

Enel Green Power. „Costa Rica.“ *Enel Green Power*. Dostupné na: <https://www.enelgreenpower.com/country-costa-rica> (15. 4. 2019)

Forbes. 2016. „Así conquista Centroamérica a los inversionistas chinos.“ *Forbes Mexico*. Dostupné na: <https://www.forbes.com.mx/asi-conquista-centroamerica-a-los-inversionistas-chinos/> (16. 3. 2019).

Forbes. 2018. „Inicia construcción de nuevo puerto de 1,000 mdd en Panamá.“ *Forbes Mexico*. Dostupné na: <https://www.forbes.com.mx/inicia-construccion-nuevo-puerto-1000-mdd-panama/> (14. 4. 2019)

Google.com/maps. <https://www.google.com/maps> (11. 12. 2018)

Hong Kong Trade Development Council.a. „Exports by Country (Region) of Origin/Destination.“ *Hong Kong Trade Development Council*. Dostupné na: http://info.hktdc.com/hktdc_offices/mi/ccs/index_static_type/ExportsbyCountryofOriginFinalDestinationex.htm (12. 3. 2019)

Hong Kong Trade Development Council.b. „Imports by Country (Region) of Origin/Destination.“ *Hong Kong Trade Development Council*. Dostupné na: http://info.hktdc.com/hktdc_offices/mi/ccs/index_static_type/ImportsbyCountryofOriginFinalDestinationim.htm (12. 3. 2019)

HKND.a. „Antecedentes del proyecto“. *HKND*. Dostupné na: <http://hknd-group.com/portal.php?mod=list&catid=43> (15. 4. 2019)

HKND.b. „Socios del proyecto“. *HKND*. Dostupné na: <http://hknd-group.com/portal.php?mod=list&catid=25> (20. 4. 2019).

China Communications Construction Company Limited. 2018. „CCCC-CHEC consortium wins bid for project of fourth bridge over Panama Canal.“ *China Communications Construction Company Limited*. Dostupné na: http://en.ccccltd.cn/newscentre/companynews/201809/t20180928_56461.html (14. 4. 2019)

Informa UK Limited. 2018. „China Machine New Energy Corporation V Jaguar Energy Guaremala LLC and Another.“ *Informa UK Limited*. Dostupné na: <https://www.i-law.com/ilaw/doc/view.htm?id=388749&cmpid=rss> (17. 3. 2019).

La Asamblea Nacional de la República de Nicaragua. 2012. „Ley No. 800. Ley del régimen jurídico del Gran Canal Interoceánico de Nicaragua y de creación de la autoridad del Gran Canal Interoceánico de Nicaragua.“ *La Gaceta Diario Oficial*. Dostupné na: <http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/nic138266.pdf> (20. 4. 2019).

La Asamblea Nacional de la República de Nicaragua. 2013. „Ley No. 840. Ley Especial para el Desarrollo de Infraestructura y Transporte Nicaragüense Atingente a El Canal, Zonas de Libre Comercio e Infraestructuras Asociadas.“ *La Gaceta Diario Oficial*. Dostupné na: http://www.tortillaconsal.com/ley840_canal.pdf (20. 4. 2019).

La estrella de Panamá. 2018. „Empresas chinas buscan entrar al mercado panameño.“ *La Estrella de Panamá*. Dostupné na <http://laestrella.com.pa/economia/empresas-chinas-buscan-entrar-mercado-panameno/24095621> (16. 3. 2019).

Landbridge. „Industries Overseas.“ *Landbridge*. Dostupné na: http://www.landbridge.com.cn/en_m/produce/produce.php/mid/43 (14. 3. 2019)

Ministry of Commerce of the People's Republic of China (MOFCOM). „Investment project information database.“ *Ministry of Commerce of the People's Republic of China*. Dostupné na: http://project.mofcom.gov.cn/1800000091_10000111_8.html (16. 3. 2019).

Muscato, Christopher. 2008. „Physical Geography of Central America.“ *Study.com*. Dostupné na: <https://study.com/academy/lesson/physical-geography-of-central-america.html> (2. 11. 2018).

Oxford University Press. „Meso-America.“ *Oxford University Press*. Dostupné na: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/meso-america> (2. 12. 2018).

Pérez, Priscilla. 2018. „Inversiones chinas en proyectos clave en Panamá superan los \$2,585 millones.“ *Capital Financiero*. Dostupné na: <https://elcapitalfinanciero.com/inversiones-chinas-en-proyectos-clave-en-panama-superan-los-2585-millones/> (16. 3. 2019).

Saberia Multimedia S.L. „¿Qué países forman Centroamérica?“ *Saberia Multimedia S.L.* Dostupné na: <http://www.saberia.com/que-paises-forman-centroamerica/> (12. 12. 2018)

SIECA. 2018. „Cinco tendencias de la de Inversión Extranjera Directa (IED) en Centroamérica.“ *Pulso Regional* 2, 1–14. Dostupné na: http://www.oie.sieca.int/documentos/BajarDocumento?archivo=Pulso+Regional+II_2018.pdf (7. 4. 2019).

SIECA. <http://www.sieca.int/>

Sinohydro.a. „Hydropower“. *Sinohydro*. Dostupné na: <http://eng.sinohydro.com/index.php?m=content&c=index&a=lists&catid=42&page=6> (15. 4. 2019).

Sinohydro.b. „Costa Rica, Chucás Hydroelectric Project“. *Sinohydro*. Dostupné na: <http://eng.sinohydro.com/index.php?m=content&c=index&a=show&catid=42&id=310> (17. 4. 2019).

Sinohydro.c. „Honduras, Patuca III Hydroelectric Project“. *Sinohydro*. Dostupné na: <http://eng.sinohydro.com/index.php?m=content&c=index&a=show&catid=42&id=375> (15. 4. 2019).

Sistema de Estadísticas de Comercio de Centroamérica. *SIECA*. Dostupné z: <http://www.sec.sieca.int/> (19. 1. 2019).

SICA. „SICA en breve.“ *Sistema de la Integración Centroamericana – SICA*. Dostupné na: https://www.sica.int/sica/sica_breve.aspx (18. 1. 2019).

The Editors of Encyclopaedia Britannica. „Hay–Bunau-Varilla Treaty UNITED STATES-PANAMA.“ *Encyclopaedia Britannica*. Dostupné na: <https://www.britannica.com/event/Hay-Bunau-Varilla-Treaty> (10. 2. 2019).

Zúñiga, Roy a kol. 2014. „Comercio e Inversión entre América Central y China.“ *Centro Latinoamericano para la Competitividad y el Desarrollo Sostenible - CLACDS*. Dostupné na: <http://x.incae.edu/ES/clacds/publicaciones/pdf/cen1410es.pdf> (21. 2. 2019).

Přílohy

Obr. 1 – Státy Střední Ameriky v pojetí této práce

Obr. 2 – Klíčové škrťící body z hlediska globálního významu

Obr. 3 – Mackinderova mapa světa s vyznačením pivoťní oblasti (Heartland), Vnitřního půlměsíce a Vnějšího půlměsíce z roku 1904

Obr. 4 – Spykmanova mapa světa

Obr. 5 – Haushoferova mapa světa

Obr. 6 – Augelliho mapa Rimlandu a Mainlandu v oblasti Střední Ameriky, Karibiku, Belize a Mexika

Obr. 7 – „Evropský“, „mesoamerický“ a „mestický“ sektor ve Střední Americe, Karibiku, Belize a Mexiku dle Augelliho (1962)

Obr. 8 – Mapa zálivů ve Střední Americe

Obr. 9 – Deset nejdůležitějších produktů mimoregionálního exportu Střední Ameriky k roku 2017

Obr. 10 – Přímé zahraniční investice směřující do Střední Ameriky v letech 2010 – 2017

Obr. 1 – Státy Střední Ameriky v pojetí této práce

Zdroj: Saberica Multimedia S.L. Upraveno autorkou práce.

Obr. 2 – Klíčové škrťící body z hlediska globálního významu

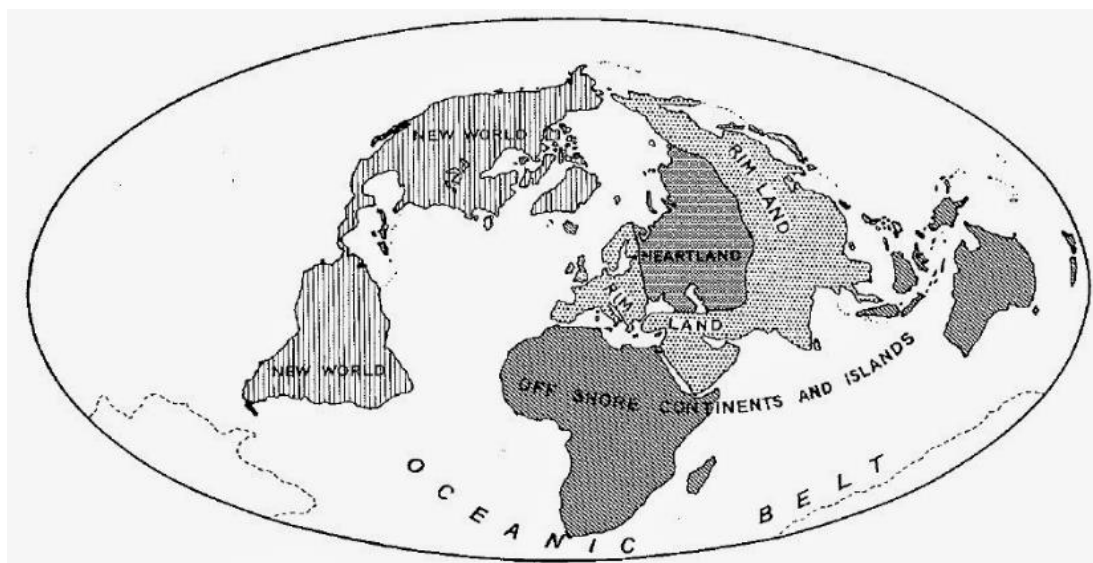
Zdroj: Wellesley a kol. 2017:, s. 21

Obr. 3 – Mackinderova mapa světa s vyznačením pivoťní oblasti (Heartland), Vnitřního půlměsíce a Vnějšího půlměsíce z roku 1904

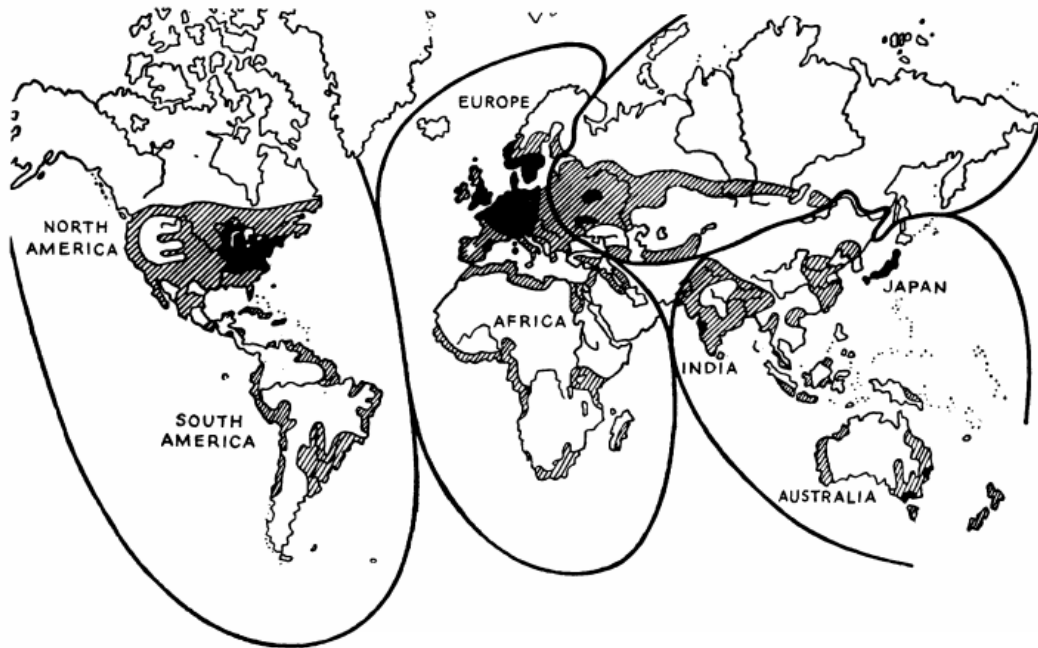
Zdroj: Mackinder 1904: 434.

Obr. 4 – Spykmanova mapa světa

Zdroj: Defense Statecraft. „Putin and Geopolitics.“ Dostupné na:
<http://defensestatecraft.blogspot.com/2014/03/putin-and-geopolitics.html>. (Zde převzato
z: Saul B. Cohen. 1963. *Geography and Politics in a Divided World* s. 47.)

Obr. 5 – Haushoferova mapa světa

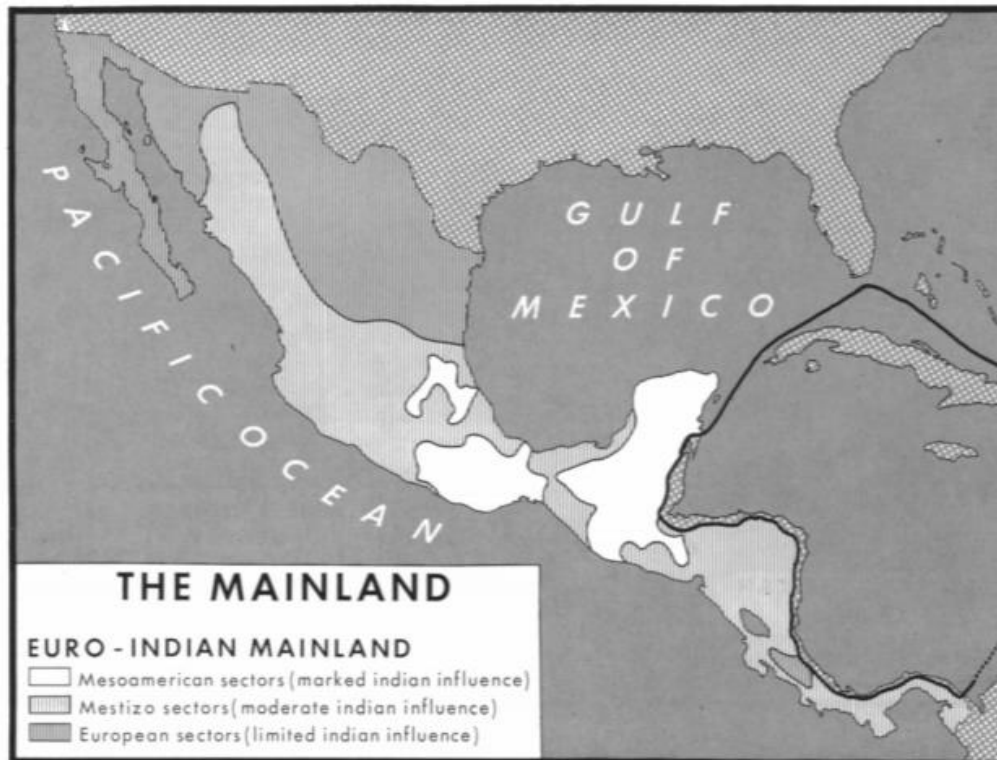
Mapa čtyř světových panregionů dle Haushofera a dalších německých autorů. Černě jsou vyznačeny centra a jim přidružené oblasti, vyšrafované jsou oblasti produkce surovin a materiálu, které jsou pro světovou ekonomiku klíčové. Nezvýrazněné oblasti jsou pak neobydlené či vedlejšího významu. (O'Loughlin - van der Wusten 1990: 6)

Obr. 6 – Augelliho mapa Rimlandu a Mainlandu v oblasti Střední Ameriky, Karibiku, Belize a Mexika

Zdroj: Augelli 1962: 120.

Obr. 7 – „Evropský“, „mesoamerický“ a „mestický“ sektor ve Střední Americe, Karibiku, Belize a Mexiku dle Augelliho (1962)

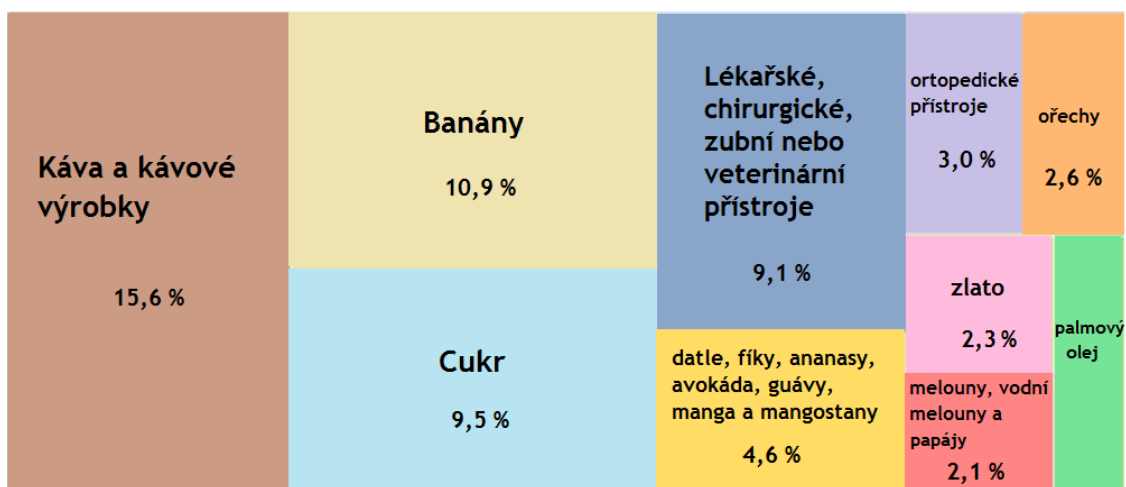
Zdroj: Augelli 1962: 122.

Obr. 8 – Mapa zálivů ve Střední Americe

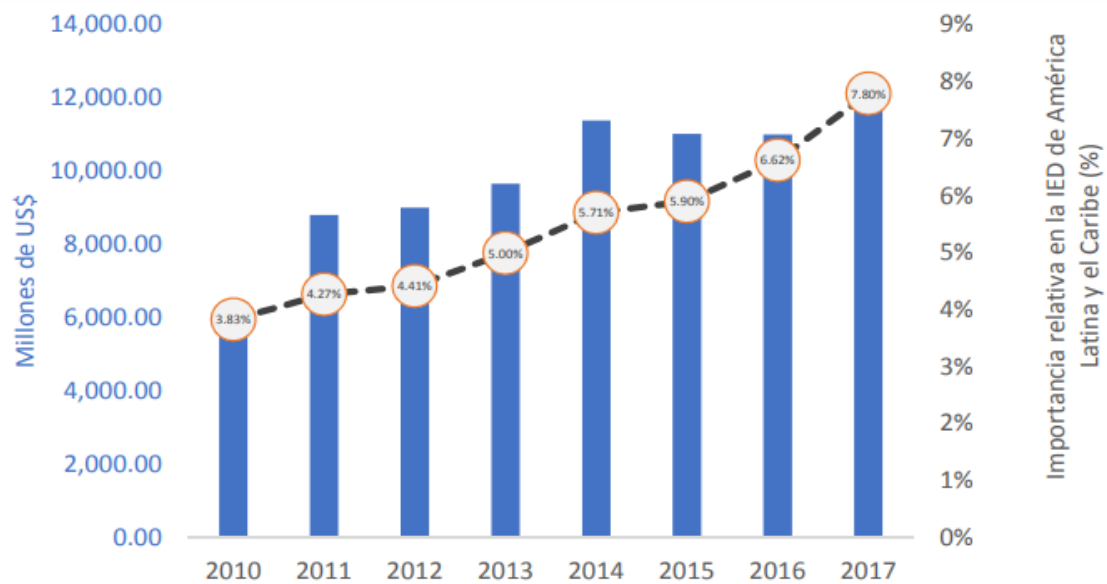
Zdroj: McKay 2008: 92.

Obr. 9 – Deset nejdůležitějších produktů mimoregionálního exportu Střední Ameriky k roku 2017

Zdroj: Sistema de Estadísticas de Comercio de Centroamérica. (19. 1. 2019). Upraveno a přeloženo autorkou práce.

Obr. 10 – Přímé zahraniční investice směřující do Střední Ameriky v letech 2010 – 2017

Zdroj: SIECA 2018: 2.